د افغانستان اساسی حقوق

حقوق اساسی افغانستان

دقضائی روزنی کورس

کورس آموزش قضائی

Ketabton.com

خپرندویه اداره:
دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه
کابل، افغانستان

منتشر شده توسط:
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اساسی حقوق

دقضائی روزنی کورس

تیار شوی:

د قضائی روزنی خانگه

دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کره کتنه:

دکتور عبدالملک کاموی

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دقضائی زدکرو مشاور

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

دکابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی استاد

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

د نشراتو تخنیکي مسوول

د افغانستان دعدلی او قضائی چارو پروژه

د افغانستان ستری محکمی نوموری کورس د قضائی روزنو لپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

حقوق اساسی افغانستان

کورس آموزش قضائی

تهیه شده توسط:

بخش آموزش قضائی

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

بازنگری:

دکتور عبدالملک کاموی

آمر عمومی اداری قوهٔ قضائیه

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

پروژه امورعدلی وقضائی افغانستان

محمد هارون معتصم

استاد پوهنحی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکی نشرات

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در برنامه های آموزش قضائی مورد تاید قرار داده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارو ته چی په قضائی روزنو بوخت دی ، اجازه ورکول کیزی ترخو دا خپره شوی نسخه تکثیر کری او په خپلو قضائی روزنو کی ورخخه کار واخلی. نوموری کورس ته په
www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com
انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپریدو نېټه: جولای ۲۰۰۸
دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

بدین وسیله به سازمان هائی که آموزش قضائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست که این نسخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه های آموزشی خود منتشر سازند. این کورس همچنان در آدرس های انترنتی
www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com
قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي حقوقو لوستونه
د قــضائـــي زده کـــړې کورس

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضـايي کاندیدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نیول شــویدي. او پــه هغــه کــې دافغانســتان د اســلامي جمهوري دولت د یوه خپلواك ارګان پـه توګـه د قضائیه څــواك پـــه فـرد پـورې تړلـې دنـدو تـه پاملرنه شوېده.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونیزي موخې پداسې شـکل جـوړ شـوي دي چـې د لکچـر پـه ځـاي د مباحثوي ښـوونې او پـوهنې پـه طریقـه د معلومـاتو انتقال پیاوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفیـت په څنګ کې ښوونیزې موخې هم شاملې دي.

همدارنګه پوښتنې او فرضـي قضـیې چـې پـه دغـه لوستونو کې ځاي پـه ځـاي شـوي، ددې لپـاره دي چـې د هغـه د محتویـاتو لېـږد د صـنفي مباحثـاتو ظرفیت لوړ کړي. پدې پروګرام کـې درسـي مـواد پداسې شـکل ځـاي پـه ځـاي شـوي چـې پـه دغـه ځانګړي ښوونیز پروګرام کې د دغه مضمون لپـاره وخت ته پام د ٦ څخـه تـر ١٢ سـاعته دوره کـې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمینه برابره شـي. د زیاتو ساعاتو د شته والي پـه صـورت کـې ښـایي دغه مضمون د مباحثوي تمرینـاتو او بهرنیـو مـوادو په وسیله بشپړ شي.

یو ١٢ ساعته مضمون ښایي پـه لانـدې ډول ترتیـب او تنظیم شي:

(١ او ٢ درسي ساعتونه): د هغه اصـولو او مفـاهیمو معرفـي کـول چـې د حقوقـو او د اساسـي حقوقـو بنسټ بردي.

دروس حقوق اساسی
کـــورس آمـــوزش قضـــائـــی

ایـــــن دروس حقــــوق اساســی بــرای تعلیمــات مــداوم قضــات و کــانـــــدیدان قضــایی در نظــر گرفته شده و در آن به مســــئولیت هـای منحصـر بــه فــــرد قـوه قضـائیه بـه حیـث ارگـان مسـتقل دولــت جمـــــهوری اســلامی افغانســتان، توجــه صورت گرفته است.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنـب مکلفیـت مطالعـه دروس، اهـداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همچـــنان سوالات و قضیه هـای فرضـی کـه در ایـن دروس گنجانیـده شـده، بـرای آن میباشـد تـا انتـــقال محتـــویات آن ظرفیت مباحثـات صـنفی را ارتقاء بخــــشد. مـواد درسـی دریـن برنامـه بـه شـکلی جابجـا گـــــردیده تـا ارائـه کـورس را در یك دوره زمانی ٦ تـا ١٢ ســـــاعت، بـا توجـه بـه وقـت موجـود بـرای ایـن مضـمون درایـن برنامـه آمـوزش اختصاصـی، مسـاعد سـازد. در صـورت مـــوجــــودیت ساعـات اضـــافی، امکـان دارد تـا ایـن مضـمون بـــا تمـــــرینات مبـاحثوی و مـواد بیرونی تکمیل گردد.

یك مضمون ١٢ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیـب و تنظیم شود:

(ساعت درسی ١ و ٢): معرفـی اصـول و مفـاهیم کلی که اساسات حقوق و حقـوق اساسـی را بنـاء می نهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳-٦ درسي ساعتونه): د قوا د تفکیک په بنسټ د سیاسي سیستم توضیح کول چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون په وسیله په رسمیت پېژندل شویدي.

(۷-۸ درسي ساعتونه): د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجایبو بیاکتنه، تحلیل او په اړه یې مبسوطه مباحثه.

(۹-۱۰ درسي ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړیوالو تعهداتو او کنوانسیونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي یا هغوي ته پراختیا ورکوي.

(۱۱-۱۲) درسي ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبیق په برخه کې د قضائیه ځواک په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه یې مباحثه.

(ساعات درسی ۳ – ٦): توضیح سیستم سیاسی برمبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(ساعات درسی ۷ – ۸): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ۲۰۰٤.

(ساعات درسی ۹ – ۱۰): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(ساعات درسی ۱۱ – ۱۲): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه درحمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲)........ ۵
(الف). قرارداد اجتماعی ۵
(ب). اساس و هدف قانون........ ۷
(ج). قانون اساسی........ ۸
(د). دیگر منابع قانون........ ۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی ۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده ۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری ۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم........ ۱۴
عرف و عادات محلی ۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲........ ۱۸
(الف).نظام سیاسی ۱۸
(ب). دولت ۲۰
(ج). قوه مجریه ۲۲
هدف قوه مجریه........ ۲۲
تشکیل قوه مجریه........ ۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور........ ۲۳
وزراء........ ۳۰
لوی څارنوال........ ۳۲
واحد های اداری محلی ۳۳
حالات اضطرار........ ۳۵
(هـ). قوه مقننه دولت ۳۶
مقدمه........ ۳۶
شورای ملی ۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی ۴۶
(هـ). قوه قضائیه دولت........ ۴۸
قوه قضایی مستقل........ ۴۸
ترکیب ستره محکمه........ ۵۱
محاکم تحتانی و قضات........ ۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند ۵۳
(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن ۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعات درسی ۷ و ۸........ ۵۹
(الف). مقدمه ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب). حقوق و وجایب اساسی.. ۶۰
IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰)................................... ۸۱
(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل ۸۱
(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر................... ۸۲
مقدمه.. ۸۲
منشور ملل متحد... ۸۳
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۸۳
کنوانسیون منع شکنجه ، ظلم، سایر تنبیهات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی ۸۵
کنوانسیون حقوق طفل.. ۸۷
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان.. ۸۸
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی.. ۸۹
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی... ۹۱
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.. ۹۱
V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲).. ۹۵
(الف). مقدمه ۹۵
(ب). استقلال قضایی.. ۹۶
(ج). مرور قضایی... ۹۶
سناریو های فرضی.. ۹۷

ضمایم:

منشور سازمان ملل متحد.. ۱۰۴
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۲۹
میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز........................... ۱۳۹
میثاق حقوق طفل ۱۶۳
میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان.. ۱۹۹
میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی ۲۲۰
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.. ۲۴۳
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـــريـــزه

ښوونيزې موخې- ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشريح کړئ.
- د دولت موخه تشريح کړئ.
- د قانون موخه او حاکميت بيان کړئ.
- د يـــوه اســـاســـي قـانــون مقصـدونـــه او موخې بيان کړئ.
- مدون قانون تعريف کړئ.
- د قانون نورې سرچينې تشريح کړئ.

(الف): ټولنيز تړون

کـوم علـت دی چـې خلـک هېوادونـه جـوړوي او دولت جوړوي؟

- د ګـاونـډيـــو او متجاوزينـــو څخـــه خونديتوب (اردو)
- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو ساتنه

د ضروري خدمتونو ځينې بېلګې کومې دي؟

- روغتيا ساتنه او پاملرنه
- ښوونه
- بېخبناء
- د جزايي عدالت سيستم

مقـــدمـــه

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضیح کنید
- هدف دولت را تشریح کنید
- هدف و حاکمیت قانون را بیان دارید
- مقاصد او اهـداف یـک قـانون اساسـی را از برخوانید
- قانون مدون را تعریف کنید
- منابع دیگر قانون را تشریح کنید

(الف): قرارداد اجتماعی

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسیس میکنند ودولت را تشکیل مینمایند؟

- مـحافظـــت و امـــان از همـسایگـــان و متجاوزین (اردو)
- امنیت و ثبات در داخل جامعه (پولیس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها

بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ ومراقبت صحی
- تعلیم
- زیربناء
- سیستم عدالت جزائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مدني قضایاوو د حل طریقه
- په نړیواله ټولنه کې ګډون

هغه تړون او یا موافقه چې د یوه هېواد اتباع یې له دولت سره کوي کوم دي؟

د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خوندیتوب او د خدماتو د وړاندې کولو د زیاتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواکۍ او صلاحیتونو څخه صرفنظر کوی او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنیز تړون په نامه یادیږي. همدارنګه دوي پدې معاوضه کې د هغه حقوقو او اساسي خپلواکیو څخه چې د دولت لخوا یې ملاتړ کیږي، برخمن کیږي.

د اساسي حقوقو او خپلواکیو ځینې بېلګې کومې دي؟

- د وینا او ټولنو ته دغوره کېدلو خپلواکي
- د غونډو او اعتراض خپلواکي
- د سفر خپلواکي
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري کار منعه
- مساوي حقوق او مکلفیتونه د قانون په اساس
- د برائت الذمه له حالت څخه مستفید کېدل کله چې څوک د یوه جرم په تور، تورن کیږي.
- د نیول کېدو یا پر یو جرم د تورن کېدو په وخت کې د مدافع وکیل د نیولو حق

- شیوه حل و فصل قضایای مدنی
- اشتراک در جامعه بین المللی

قرارداد و یا موافقت که اتباع یک کشور با دولت خویش عقد مینمایند کدام است؟

افراد جامعه در ازای حمایت، مصئونیت و ارائه خدمات ازطرف دولت تا حدود متفاوت از خود مختاری و صلاحیت های شخصی و فردی خویش صرفنظر نموده و آنرا به دولت واگذار میگردند که این موافقت بنام قرارداد اجتماعی یاد میشود. همچنان ایشان درین معاوضه از حقوق و آزادی های اساسی ای که توسط دولت حمایت میگردند، نیز برخوردار میگردند.

بعضی نمونه های حقوق اساسی و آزادی ها کدام ها اند؟

- آزادی بیان و انتساب به انجمن ها
- آزادی گردهمایی و اعتراض
- آزادی سفر
- منع بردگی و کار اجباری طفل
- حقوق مساوی و مکلفیت ها براساس قانون
- مستفید بودن از حالت برائت الذمه هنگامیکه یک شخص به یک جرم متهم میگردد
- حق گرفتن وکیل مدافع هنگام دستگیری یا متهم شدن به یک جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقـرار تـه د اړ ایسـتلو لپـاره د شـکنجې څخـه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت

مشترك قاسم کوم دي؟

قانون

(ب) د قانون بنسټ او موخه:

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیا لـري چې د هغـه ټـولنې او د هغـه د غـړو د سـلوك پـه هکله لارښوونه وکړي.

ډېره اړتیا نـده چې دغـه قـوانین او قواعـد ثبـت او مکتوب شي، بلکه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ویې مني.

د هغه څخه پرته پایله به د خلکو ګډوډي او خپـل سري وي.

لـــدې کبـــله د قـانــون بنـــسټ او اســـاس هغـه څـرګـنده اړتیـا ده چـې ټـولنـه داسـې تنظیم کــړي چـــې سولـــه، عـــدالــت او عـــامـه نظم وساتي.

د یـوې ټـولنې ټـول قـوانین، پالیســی او نظرونـه منعکسوي.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)

- معافیـت از شنکـجه جهـت مجبـور سـاختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولـت در رابطـه بـه ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض

قاسم مشترك كدام است؟

قانون.

(ب). اساس و هدف قانون

تمام جوامع مـنظم، بـه قواعـد و قـوانین ضـرورت دارند تا رفتا و روند آن جامعـه و هـر عضـو آنـرا رهنمایی نماید.

ضـرورت نبـوده تـا ایـن قواعـد و قـوانین ثبـت و مكتوب شوند، بلكه مهم است تا هر عضـو جامعـه آنها را درك كرده وبپذیرد.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مـردم خواهد بود.

از اینـــرو، اســـاس و شـــالوده قـــانون عبـــارت از ضرورت مبرمی بـوده تـا جامعـه را طـوری تنظیم نماید كه صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظـت و نگهداری نماید.

تمام قوانین، پالیسـی هـا و نظریـات موجـود یـك جامعه را منعكس میسازد.

- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مذهبي او اخلاقي ښوونې
- ښوونيز او پوهنيز معرفت

له قوانينو سره د نورمونو، عادتونو، دودونو او اخلاقي اصولو تر منځ توپير څه دی؟

نورمونه، عادتونه، دودونه او اخلاقي اصول د اشخاصو د شخصي سلوک د لارښوونې لپاره دي پداسې حال کې چې د قوانينو موخه الزامي ده، تر څو د ټولنې د يوه مشخص غړي د تاييد او رد په پام کې نه نيولو سره د هغوي پيروي وشي.

د قوانينو دتنفيذ پرلپسې دنده د دولت په غاړه ده او معمولاً د نه اطاعت په وخت کې د مجازاتو د تحميل په تهديد سره تامينېږي.

د تعذيراتو بېلګې کومې دي؟

- جزايي مجازات
- د مدني زيانونو جبران
- د يو کار د کولو لپاره د امتيازاتو بيرته اخيستنه مثلاً دجوازنامې بيرته اخيستنه

و مو ليدل چې د ټولنې خلک د ټولنيز تړون د مقابل لوري په توګه د حراست، امنيت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکيو د ضمانت په وړاندې د خپلو خپلواکيو څخه صرفنظر کوي. همدارنګه وموليدل چې پر ټولنيز تړون د قوانينو د خپرېدو او انفاذ له لارې د صحت مهر اېښودل کېږي.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانين څرنګه رامنځته کېږي؟

- تعالیم مذهبی و اخلاقی
- معرفت آموزشی وعلمی

یک تفاوت اساسی میان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانین چه است؟

نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی منحیث یک رهنمود برای سلوک شخصی اشخاص میباشند در حالیکه، هدف قوانین الزامی بوده، تا بدون در نظر داشت تایید یا عدم تایید یک عضو مشخص جامعه، از آنها بطور پیوسته پیروی بعمل آید.

امر نافذ نمودن پیوسته قوانین به ذمه دولت میباشد و معمولاً توسط تهدید به تحمیل موءیدات (مجازات) در صورت عدم اطاعت، تأمین میگردد.

بعض از مثالهای تعذیرات کدام ها اند؟

- مجازات جزایی
- جبران خسارات مدنی
- استرداد امتیازات مثلاً جوازنامه برای اجرای یک چیزی یا چیز دیگری

مشاهده نمودیم که مردم جامعه به حیث طرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنیت، انجام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی ها، از آزادی خود صرف نظر مینمایند. همچنان مشاهده نمودیم که به قرارداد اجتماعی، از طریق انتشار و انفاذ قوانین، مهرصحه گذاشته میشود.

<u>(ج) قانون اساسی</u>

قوانین اساسی چه گونه بوجود میایند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کـوم ځـایه باید ددغه پوښتنې ځواب پیل شي؟

از کجا باید آغاز کرد تا برای این سوال جواب دهیم؟

راځئ لومړیو ته ورو ګرځو.

بیاید به ابتدا برگردیم.

هـر کلـه چـې د ټـولنې غړي پرېکړه کـوي چې د دولت په ګټه د خپلې خپلواکۍ څخه تېر شـي، تـر ټولو لمړنی ګـام چې پورتـه کـوي، کوم یو دي؟

هرگاه اعضاء جامعه تصمیم میگیرند تا از خود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظر نمایند، اولین گامی که آنها آنرا برمیدارند، کدام خواهد بود؟

- یوه پادشاه ته بیعت کول
- د یوه رئیس ټاکل
- د یوه ولسمشر ټاکل
- د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د یوې شورا یا جرګې جوړول
- د یـوې اعـلامیـې یـا اساسـي قانون چمتو کول

- بیعت به یک پادشاه
- برگزیدن یک رئیس
- انتخاب یک رئیس جمهور
- تشکیل یک شوری یا جرگه جهت اتخاذ تصمیم لازمه
- آماده نمودن یک اعلامیه یا یک قانون اساسی

په اوسنۍ زمانه کې په لویو ټولنو یا هېوادونو کې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د یوه مدون اساسي قانون چمتو کول او تصویب دی.

در عصر معاصر، در جوامع بزرگ یا کشورها، اولین چیزی که شکل میگیرد عبارت از آماده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې یا دولت او د هماغه هېواد د اتباعو تر منځ د اړیکو تعیین او پیاوړي کول دي.

هدف اصلی قانون اساسی تعیین و برقرار نمودن روابط میان جامعه یا دولت و اتباع همان کشور میباشد.

د اساسي قانون ځینې نورې موخې کومې دي؟

- د دولت د اساسي شکل جوړول
- د دولت د ارګانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړیکو ټینګول او همدارنګه د دوي د ذات البیني اړیکو مشخص کول

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

- تأسیس شکل اساسی دولت
- مشخص کردن وظایف ارگانهای دولت و روابط آنها با اتباع و روابط ذات البینی خودشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مشخصو نړیوالو معاهداتو او میثاقونو منلو او هغوي ته د ځاي ورکولو لپاره اشاره کول
- اشـاره بـه پـذیرفتن و جـادادن معاهـدات و میثاق های مشخص بین المللی

- د هېـــواد د اتبـــاعو د اساســـي حقوقـــو او مکلفیتونو تعیین
- تعیین کردن حقوق اساسی و مکلفیـت هـای اتباع کشور

- د دولت د بقا د سـاتنې لپـاره د یـوه میکـانیزم جوړول
- تأسیس یک میکانیزم بـرای محافظـت بقـای دولت

- د یوه هېواد د اتباعو لخـوا د اساسـي قـانون د تصویب لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- تأسیس یک طرزالعمل برای تصویب قـانون اساسی از سوی اتباع کشور

- په اساسي قانون کې د تعدیلاتو د منلو لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- تأسـیس یـک طـرز العمـل بـرای پـذیرفتن تعدیلات در قانون اساسی

قـوانین څـه ډول رامنځتـه کېـږي؟ د دغـه پوښـتنې ځواب څه دی؟

قوانین چطور بوجود میاینـد؟ جـواب بـدین سـوال چه میباشد؟

قـوانین د مقننـه څـواک لخـوا جـوړېږي او د هغـه څخه وروسته د ولسمشر لخـوا د اساسـي قـانون د احکامو سره سم توشـیح کېـږي. دغـه ډول قـوانین موضوعه قوانین یا مدون قوانین نومېږي.

قوانین توسط قوه مقننه دولت ساخته میشوند و بـه تعقیب آن از سوی رئیس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشـیح میگردنـد. ایـن نـوع قـوانین، **قوانین موضوعه** یا **قوانین مدون** نامیده میشوند.

که مدون قوانین د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آیا دغـه ډول قـوانین د هېـواد د اتبـاعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟

اگر قوانین مدون مطابق بـه احکـام قـانون اساسـی ساخته نه شوند، آیـا چنـین قـوانین از سـوی اتبـاع کشور لازم الاجرا میباشند؟ نخیر.

ولې منفي ځواب؟ دغـه ډول قـوانین ځکـه الزامـي کېداي نشي چې هغه ځواک چې د اساس قـانون د احکـامو پـر بنسـټ د قـانون د جوړولـو صـلاحیت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحیت د خلکو لخـوا دولت ته ورکـړل شـویدي، د هغـه پـر بنسـټ هغـه مدون قوانین چې د اساسـي قـانون د احکـامو سـره سم نـه وي یـا دا چـې د اساسـي قـانون د احکـامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.

چـرا جـواب منفـی؟ ایـن چنـین قـوانین بخـاطری نمیتوانند الزام آور باشند که قوهٔ که برمبنـا احکـام قـانون اساسـی صـلاحیت سـاختن قـانون را دارا میباشد، مشخص گردیـده و صـلاحیت آن توسـط مردم به دولـت تفـویض گردیـده اسـت بنـا بـرآن آنعـده قـوانین مدونیکـه مطـابق بـه احکـام قـانون اساسی نبوده یا اینکه منافی احکـام قـانون اساسـی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نمیباشند.

آیا امکان لري چې نورې الزامـي حقـوقي اعلامیـې

آیا امکان دارد که اعلامیه های حقوقی الـزام آور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودې وي چې د مدونو قوانینو ځواک او اغېزه ولري؟

دیگرنیز موجود باشند که نیرو و تأثیر قوانین مدون را داشته باشند؟

د هغوي ځینې بېلګې کومې دي؟

بعضی از مثال های آنها کدام اند ؟

- نړیـــوال مـــعاهـــدات، میثاقونـــه او کنوانسیونونه
- هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- د محاکمو مقررات او پرېکړې
- محلي عرف او عادات

- معـــاهـــدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی
- مقررات که از سوی قوه اجرائیه تصویب شده اند
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات و فیصله های محاکم
- عرف و عادات محلی

(د). د قانون نورې سرچینې:

اجازه راکړئ لاندې عمومي کټګورۍ وګورو ((د قانون نورې سرچینې))

(د). دیگر منابع قانون

اجازه دهید تا در ذیل به کتگوری های عمومی نگاه کنیم ″ دیگر منابع قانون.″

معاهدات، میثاقونه او نړیوال کنوانسیونونه:

نړیوال معاهدات، میثاقونه او ځانګړي نړیوال کنوانسیونونه د یوه ځانګړي هېواد لپاره او بالوسیله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء کېږي،

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی:

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی قواعدی را به میان میاورند تا روابط میان کشور ها و اتباع کشور های مختلف را تنظیم نمایند.

ددې دپاره چې یو بین المللی معاهده، میثاق او کنوانسیون په یو مملکت باندی او په دی وسیله د هغه مملکت پر اتباعو باندی د تطبیق ور وګرزی لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم د منلو وړ وګرځي. د تایید دغه طرزالعمل ته د تصویب پروسه وایي.

برای اینکه یک معاهده، میثاق و کنوانسیون خاص بین المللی بالای یک کشور و بالوسیله بالای اتباع آن کشور مرعی الاجرا قرار گیرد، ضرور است تا از سوی همان کشور مطابق به احکام قانون اساسی اش مورد قبول واقع گردد. این طرزالعمل تأیید را پروسه تصویب مینامند.

د معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونونو تصدیق او تصویب یو اختیاري عمل دي، او هېڅ هېواد په یوه نړیوال سازمان مثلاً ملګرو ملتونو کې د غړیتوب څخه پرته چې په هغه کې غړیتوب د هغه د

تصدیق وتصویب معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون ها یک عمل اختیاری بوده، و هیچ کشوری را نمیتوان به استثنا عضویت در یک سازمان بین المللی مثلاً ملل متحد که عضویت در آن مشروط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېداي چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدې سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توګه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کیږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانګړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي:

د یوه دولت د اجرائیه ځواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه ځواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلګې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابه قوانین مدون نافذه همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

مقرراتیکه از سوی قوه اجرایه اتخاذ گردیده اند:

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون را نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ښځو د چارو وزارت
- د سوداګرۍ وزارت
- د ټولګټو (فواید عامه) وزارت

هغه پروګرامونه چې د یوه ځانګړي وزارت په صلاحیت کې راځي، ښایي پراخ او پېچلي وي.

زیاتره وخت قوانین داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئیات تر پوښښ لاندې نه نیسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړیکه نیسي، ځواب نه ورکوي.

په همدې علت هغه قوانین چې د یوه وزارت د پروګرام رامنځته کوونکي دي، ښایي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحیت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبیق کنټرول وکړي.

په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرره د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرره پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانینو په شان او اندازه چې د تقنیني رکن لخوا منل شویدي، لازم الاجراء دي.

د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه:

ځینې وختونه په انتقالي دوره کې یا په بېړنیو حالاتو کې ، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحیت لري چې تقنیني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنیني فرمانونه د مدونو قوانینو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعیت په نسبت په یوه زماني دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بیا تصویب ته محول دي.

- وزارت امور زنان
- وزارت تجارت
- وزارت فواید عامه

برنامه هایکه تحت حوزه صلاحیت یک وزارت ویژه قرار میگیرد ممکن گسترده و پیچید باشد.

غالب اوقات، قوانین برنامه هایرا ایجاد مینمایند که همه جزئیات پروگرام را مورد پوشش قرار نمیدهدو پاسخگوی تمام سوالاتی که به تطبیق پروگرام ربط میگیرند، نمیباشند.

به همین علت، قوانینکه ایجاد کننده برنامه یک وزارت میباشد ممکن است صلاحیت را نیز برای وزارتیکه تطبیق پروگرام را بعهده دارد، محول نماید تا مقرراتی را اتخاذ نمایند که از تطبیق آن پروگرام کنترول بعمل آورد.

در صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرره به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرره بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهورطبق قانون اساسی کشورصلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکمو پرېکړې او مقررات:

راځئ یو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دریو جلا برخو (اجرائیه څواک، مقننه څواک او قضائیه څواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی یو سیاسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې یوه سیستم کې قضائیه څواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دودیز ډول د یوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې یوه سیستم کې آیا ستره محکمه ددې صلاحیت لري چې د هغه هېواد د قضائي فعالیتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړي؟

د دغه ډول قضائي فعالیتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررینو او اداري آمرینو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضایاوو احاله
- د دوسیو د درج او د راپور ورکولو سیستم
- د محکمې د تعمیراتو او تجهیزاتو ساتنه
- د قضایي سلوک د معیارونو ایجاد او تنفیذ
- د سترو قضائی تعلیماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحیت له کوم ځایه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فیصله ها و مقررات محاکم:

بیائید یک قانون اساسی را که در لابلای آن یک دستگاه سیاسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجریه، قوه مقننه، و قوه قضائیه)، اما مساوی ترکیب گردیده، فرض کنیم.

در یک چنین سیستم، قوه قضائیه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورسنتی تحت کنترول اداری یک ستره محکمه قرار دارند.

در این چنین دستگاه، آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا مقرراتی بمنظورپیشبرد فعالیت های قضایی آن کشور اتخاذ نماید ؟

مثال های چنین فعالیت های قضایی کدام ها اند؟

- استخدام محررین وآمران اداری محاکم
- احاله قضایا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسیه و سیستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعمیرات و تجهیزات محکمه
- ایجاد و تنفیذ معیارهای سلوک قضایی
- انتقال برنامه های تعلیماتی قضایی مستمر

ستره محکمه صلاحیت خویش را در قبال پذیرفتن مقررات از کدام جا اخذ میکند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دغه ډول مقررات په لاندې شعباتو او افرادو لازم الاجراء دي؟

- قضات؟
- د دولت پر نورو شعباتو؟
- د هېواد پر اتباعو؟

آیا چنین مقررات بر شعبات و افراد ذیل لازم الاجرا خواهد بود؟

- بالای قضات؟
- بالای شعبات دیگر دولت؟
- بالای اتباع کشور؟

د قضائي اداري برسېره د سترې محکمې لومړني فعالیتونه څه دي؟

برعلاوه اداره قضایی، فعالیت های اولیه ستره محکمه چه میباشد؟

ځواب: د هغه قضایاوو په اړه غور او وروستی پرېکړه چې د لاندېنیو محاکمو لخوا هغې ته راجع کېږي.

جواب: رسیدگی و تصمیم گیری نهایی در مورد قضایای که از طرف محاکم تحتانی به آن راجع میگردد.

آیا دغه ډول پرېکړې د ځانګړو قضایاوو په اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آیا چنین فیصله ها در ارتباط قضایایی مخصوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا میباشند؟

آیا ځینې وخت امکان لري چې یو وزارت یا د حکومت یوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

آیا بعضی اوقات امکان میرود که یک وزارت یا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

فرضي سناریو:
راځی فرض کړو چې یوه قضیه د غور لپاره د یوې ابتدائیه محکمې قضائي هیئت ته وړاندې کیږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنه کې یې زیاته نوم بدي ترلاسه کړېده. ښاریان او رسنۍ د محاکمې د پایلو اورېدو ته ډېر لېوال دي. راځئ یو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هیئت رئیس پرېکړه کوي چې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذیعلاقه خلکو د منلو ظرفیت نلري.

سناریوی فرضی:
بیاید فرض کنیم که یک قضیه برای رسیدگی به پیشگاه هئیت قضایی محکمۀ ابتدائیه میاید که در اخبار محلی نشر گردیده و بدنامی زیادی را در جامعه بخود کسب نموده است. شهروندان و رسانه ها در رابطه به نتایج محاکمه بسیار دلچسپی دارند. بیاید یک قدم دیگر جلوتر رفته تصور کنیم که رئیس هیئت قضایی محکمه فیصله میکند که محاکمه را بصورت علنی انجام ندهد، بخاطریکه او فکر میکند که اطاق محکمه گنجایش پذیرفتن همه مردم ذیعلاقه را ندارد.

د یوې سیمه ایزې خبرپاڼې خاوند د قضائي هیئت د رئیس د پرېکړې سره ننګونه کوي، او قضیه سترې محکمې ته راجع کیږي ترڅو ستره محکمه

صاحب یک اخبار محلی فیصله رئیس هیئت قضایی را به چالش میگیرد، و قضیه به ستره محکمه احاله میگردد، تا ستره محکمه احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې مدون قوانین تفسیر کړي.

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دایرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعایت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصریح شوي، یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي، جلسه سري دایرېږي مګر د حکم اعلان باید په هر حال علني وي.

آیا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه څیز مبهم دي؟

د ((یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي)) اصطلاح څه معني لري؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمایل لري او سري محاکمه یو استثنایي حالت دی، مګر په عین وخت کې قانون د بېړني حالت څخه پرته نور معیارونه ندي بیان کړي چې د سري محاکمې تطبیق توجیه کړي.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فیصله کوي چې د قضاتو د هیئت د رئیس لخوا وړاندې شوی دلیل د رسنیو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجیه کړي او د دغه قانون دپلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځینې لارښوونې بیانوي.

آیا امکان لري چې ددغه قانون تفسیر د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضایاوې تر پوښښ لاندې ونیسي؟

که داسې وي، آیا دغه تفسیر په راتلونکو قضایاوو کې پر ټیټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

قانون مدون ذیل را تفسیر کند:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر میگردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد. محکمه میتواند در حالاتیکه در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند و لی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد.

آیا حکم این ماده وضاحت دارد؟

چه چیزی راجع به این حکم ماده مبهم میباشد؟

اصطلاح " یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد"، چه معنی دارد؟

خط مشی قانون تمایل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنایی میباشد، اما در عین حال قانون بجز از حالت اضطرار، معیار های دیگری را بیان نداشته است تا تطبیق محاکمه سری را توجیه نماید.

بیاید فرض کنیم که ستره محکمه فیصله میکند که دلیل ارائه شده از سوی رئیس هیئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نمیتواند سری بودن محاکمه را توجیه نماید و بعضی رهنمایی ها را برای تطبیق این قانون در فیصله خویش بیان میدارد.

آیا امکان دارد تفسیراین قانون از سوی ستره محکمه طوریکه در فیصله اش اعلان گردید، قضایای آینده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

اگر چنین باشد، آیا این تفسیر در قضایای آینده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسو داسې فکر کوئ، آیا پدې معنې ندې چې ستره محکمه په حقیقت کې د مدون قانون د تبدیلولو صلاحیت لري؟

که داسې وي، او اجرائیه یا مقننه ځواک د دغه ځانګړې قضیې په اړه د سترې محکمې له تفسیر سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واك کې لري؟

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترګې پټول
- پدې پرېکړه د بیاغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنیو کې چلینج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضیانو د عزل غوښتنه چې د قضیې په اړه یې پرېکړه کړېده
- د سترې محکمې د تفسیر د صلاحیت د سلب لپاره د هېواد د قوانینو د تعدیل په برخه کې د هڅو شریکول

دغه پوښتنې چلنج راوړونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راګرځو.

<u>محلي عرف او عادتونه:</u>

کوم وخت کولاي شو د یوې قضیې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پیدا کولای شو؟

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه یوه لنډه

اگر شما چنین فکر میکنید، آیا این بدین معنی نبوده که ستره محکمه در حقیقت صلاحیت تغیردهی قانون مدون را دارد؟

اگر چنین باشد، و اگر قوه اجرائیه و یا مقننه با تفسیر ستره محکمه راجع به قضیه خاصی موافق نباشد ، آنها کدام امکانات را دارا میباشند؟

- نادیده گرفتن فیصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجدید نظر بر این فیصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبیدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضیه فیصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعدیل قوانین کشور، غرض سلب صلاحیت تفسیر ستره محکمه

این سوال ها چالش برانگیز و مهمی اند، مثلاً هنگامیکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان را بررسی میکنیم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنید بخاطریکه ما به آنها بعداً در این مضمون بر میگردیم.

<u>عرف و عادات محلی:</u>

چی وقت میتوانیم جهت حل وفصل یک قضیه به عرف محلی مراجعه نمائیم؟

عرف وعادات محلی را در کجا میتوان پیدا نمود؟

این یک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه وه.

اوس د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون د مطالعې په لور ځو (د راتلونکي ټولګي د لوستلو دنده – اساسي قانون، سريزه، ۱-۲۱، ٦۰-۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦-۱٤۸ او ۱٥۱-۱٥۷ مادې)

II.د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

ښوونيزې موخې- ۳-٦ ساعتونه

- په افغانستان کې د سياسي نظام تشريح
- د دولت د دندو بيان
- د هېواد د اجرائيه ځواک د موخې او دندو توضيح
- د هېواد د مقننه ځواک د موخې او دندو توضيح
- د هېواد د قضائيه ځواک تشريح
- د يوه خپلواکه قضائيه ځواک د ځانګړتياوو ذکر
- د کنټرول او توازن (**Cheks and Balances**) د سيستم د اهميت اثبات

(الف) سياسي نظام:
د يوه اسلامي جمهوري دولت په توګه د افغانستان سياسي نظام څه ډول توضيح کوئ؟

لکه څرنګه چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېداي شو چې افغانستان يو اسلامي جمهوري دولت دي؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

حقوق اساسی بود.

اکنون ما بسوی مطالعه قانون اساسی سال ۲۰۰٤ میرویم[وظیفه خوانش صنف بعدی – قانون اساسی، مقدمه، ماده های ۱ – ۲۱، ٦۰ – ۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦– ۱٤۸، و ۱٥۱ – ۱٥۷]

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

اهداف آموزشی – ساعت های ۳ – ٦

- تشریح نظام سیاسی در افغانستان
- بر شماری وجایب دولت
- توضیح هدف و وجایب قوۀ مجریه کشور
- توضیح هدف و وجایب قوۀ مقننه کشور
- تشریح قوۀ قضائیه کشور
- ذکر ویژگیهای یک قوۀ قضائیه مستقل
- اثبات اهمیت سیستم کنترول و توازن (**Checks and Balances**)

(الف). نظام سیاسی
نظام سیاسی افغانستان منحیث یک جمهوری اسلامی را چگونه توضیح می دهید؟

طوری که در قانون اساسی ۲۰۰٤ آمده است، چگونه می توان دانست که افغانستان یک جمهوری اسلامی است؟

طرز حکومت آزاد و جمهوری به چه معنی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې ځواب ورکوونکي وي.

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

- مطلقه سلطنت
- مشروطه سلطنت
- فردي استبدادي (دیکتاتوري)
- پوځي دیکتاتوري
- کمونیستي جمهوري
- سوسیالیستي جمهوري

په افغانستان کې سیاسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

- د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
- د دولت درې خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
- کنټرول او توازن (Checks and Balances)
- د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
- د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
- په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

پرېږدئ په ځیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گریده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

- سلطنت مطلقه
- سلطنت مشروطه
- استبداد فردی (دیکتاتوری)
- دیکتاتوری نظامی
- جمهوری کمونیستی
- جمهوری سوسیالیستی

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

- انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم
- سه قوهٔ مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)
- کنترول و توازن (Checks and Balances)
- تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی
- تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت
- پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث لاندې ونيسو، البته د درې ګونو څواکونو څخه په پيل سره.

مورد بحث قرار دهیم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپير په څه کې دئ؟

- په دولت کې درې ګونه څواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفيتونو لرونکی دی. (۱-۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

راځئ د دولت ځينې حقوق او وجايب وڅېړو.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دين د اسلام سپيڅلی دين دی.

د نورو دينونو پيروان د خپل دين په پيروئ او د ديني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(۳ ماده) په افغانستان کې هيڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپيڅلي دين د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(٤ ماده) په افغانستان کې ملي حاکميت په ملت پورې اړه لري چې په مستقيم ډول يې پخپله يا د خپلو استازو له لارې عملي کوي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چې د

(ب) . دولت

فرق بین مفهوم وسیع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) درچیست؟

- دولت دربر گیرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجایب می باشد. (ماده های ۱- ۲۱)
- خلاصه اینکه دولت عبارت است از کشور افغانستان.

بیایید برخی از این حقوق و وجایب دولت را بررسی نمائیم.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غیر قابل تجزیه می باشد.

دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است.

(ماده ۲) پیروان سایر ادیان در پیروی از دین و اجرای مراسم دینی شان در حدود احکام قانون آزاد می باشند.

(ماده ۳) در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد.

(ماده ٤) حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که به طور مستقیم و یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان تابعیت ولري.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو تطبيق، د خپلواکی، ملي واکمنی او ځمکنی بشپړتيا دفاع او د امنيت او د هېواد د دفاعي وړتيا تأمين د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(۶ ماده) دولت د انساني کرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډيموکراسی د تحقق، ملي يووالي د تامين، د ټولو قومونو او قبايلو تر منځ د برابری او د هېواد په ټولو سيمو کې د متوازنې پراختيا او ټولنيز عدالت پر بنسټ د يوې هوسا او پرمختللې ټولنې په جوړولو مکلف دی.

(۷ ماده) دولت د ملګرو ملتونو د منشور، د بين الدول معاهدو، د نړيوالو ميثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړيوالې اعلاميې رعايت کوي. دولت د هر راز تروريستي اعمالو، د مخدره توکو د کرلو او قاچاق او د مسکراتو د توليد او استعمال مخنيوی کوي.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرنی سياست د خپلواکی، ملي ګټو او ځمکنی بشپړتيا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډيتوب، دوه اړخيزه درناوي او د حقوقو د برابری پر بنسټ تنظيموي.

دولت بايد د خصوصي پانګې اچونې، اقتصادي ودې، د کرنې د پراختيا، د استوګنځي د چمتو کولو او مستحقينو ته د ځمکې د توزيع ملاتړ وکړي او د ځنګلونو او د ژوند چاپېريال په ساتنه کې لازم تدابير ونيسي. (۱۰-۱۵ مادې)

(۱۷ ماده) دولت په بېلابېلو کچو د پوهنې د ودې او د ديني زده کړو د پراختيا، د جوماتونو، مدرسو او ديني مرکزونو د وضعې د ښه والي او تنظيم

افغانستان را دارا باشند.

(ماده ۵) تطبيق احکام اين قانون اساسی و ساير قوانين، دفاع از استقلال، حاکميت ملی و تماميت ارضی و تأمين امنيت و قابليت دفاعی کشور از وظايف اساسی دولت می باشد.

(ماده ۶) دولت به ايجاد يک جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمايت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تامين وحدت ملی، برابری بين همه اقوام و قبايل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می باشد.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بين الدول، ميثاق های بين المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیۀ جهانی حقوق بشر را رعايت می کند. دولت از هر نوع اعمال تروريستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و توليد و استعمال مسکرات جلوگيری می کند.

(ماده ۸) دولت سياست خارجی کشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تماميت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظيم می نمايد.

دولت بايد از سرمايه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهيه مسکن، توزيع زمين به مستحقين حمايت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محيط زيست تدابير لازم را اتخاذ نمايد. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انکشاف تعليمات دينی، تنظيم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراکز دينی تدابير لازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره تدبيرونه نيسي.

پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقويم مبداء د پيغمبر اکرم(ص) پر هجرت ولاړ دي. د افغانستان بيرغ او ملي سرود تنظيمېږي. د هېواد پايتخت د کابل ښار دی (۱٦، ۱۸-۲۱ مادې).

(ج) د دولت اجرائيه ځواک:

د اجرائيه ځواک موخه:

د دولت د اجرائيه قوی هدف څه دی؟

- د هغه خدماتو وړاندې کول چې د افغانستان په اساسي قانون کې تصريح شويدي.
- د اساسي قانون لخوا د ورکړل شويو فردي حقوقو او شخصي خپلواکيو ملاتړ او تضمين
- د هېواد د قوانينو تطبيق
- د دولت د نورو ځواکونو سره د دغه ځواک د اړيکو په تړاو د اساسي قانون د احکامو تطبيق

د اجرائيه ځواک تشکيل:

د اجرائيه ځواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنګه دي؟

- ولسمشر (٦٠-٧٠ مادې)
- د ولسمشر لمړی مرستيال (٦٠ ماده)
- د ولسمشر دوهم مرستيال (٦٠ ماده)
- وزيران (٧١-٨٠ مادې)
- سيمه ايزې اداري (١٣٦-

اتخاذ می نماید.

پشتو و دری زبانهای رسمی دولت می باشند. مبدأ تقویم کشور بر هجرت پیغمبر اکرم (ص) استوار است. بیرق و سرود ملی افغانستان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱٦، ۱۸ – ۲۱).

(ج) قوۀ مجریۀ دولت

هدف قوۀ مجریه:

هدف قوۀ مجریه دولت چیست؟

- ارائه خدماتی که در قانون اساسی افغانستان تصریح گردیده است
- حمایت و تضمین حقوق فردی و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی
- اجرا و تطبیق قوانین کشور
- تطبیق احکام قانون اساسی در ارتباط با روابط این قوه با دیگر قوه های دولت

تشکیل قوۀ مجریه:

تشکیل قوۀ مجریه در پرتو قانون اساسی چگونه می باشد؟

- رئیس جمهور (ماده های ٦٠ – ٧٠)
- معاون اول رئیس جمهور (ماده ٦٠)
- معاون دوم رئیس جمهور (ماده ٦٠)
- وزراء (ماده های ٧١ – ٨٠)
- واحد های اداری محلی (ماده های

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤۲ مادې)

ولسمشر او مرستيالان:

ټــاکنــې، شـــرايط، کــاري دوره، اســتعفي او عزل

- ولســـمشر د افــغانســـتان د اســـلامي جمهوري دولت مشري په غاړه لـري، خپـل صلاحيتونه پــه اجـــرائيه، مقننـه او قضـائيه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سم عملي کوي.
- ولســـمشر دوه، لـومړی او دوهـم مرسـتيالان لـــــري.
- د ولسمشـری کانديـد د خپلـو دو مرسـتيالانو نومونه د خپل کانديد کېدو سره سم ملت تـه اعلانوي.
- (٦٠ مـاده) د ولسمشـر لـومړی مرسـتيال د ولسمشر د غياب، استعفي يا وفات پـه حالـت کې د دغه اساسي قـانون د منـدرجو احکـامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رايو ورکوونکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقيمو رايو له لارې په سلو کـې تـر پنځوســو د زياتـــو رايـو پـه ترلاسـه کولـو ټاکل کيږي.
- د ولسمشـر وظيفـه د ټـاکنو وروسـته د پـنځم کــال د غبرګـولي پـه لـومړۍ نېټـه پـاي تـه رسيږي.
- (٦١ مـاده) د ولســـمشر کـــار تـر پـاي تـه رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشـــو تر شپېتو ورځـو پـه مـوده

۱۳٦ – ۱٤۲)

رئیس جمهور و معاونین:

انتخابـــات، شـــرایط، دوره تصـــدی، اســـتعفاء، و برکناری

- رئـیس جمهـور در راس دولـت جمهـوری اسلامی افغانستان قرار داشته، صلاحیت های خـود را در عرصـه هـای اجرائیـه، تقنینیـه و قضائیه، مطابق به احکام ایـن قـانون اساسـی، اعمـال می کند.
- رئیـس جمهـور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کـانـدیـد ریاســت جمهــوری نـام هــر دو معاون را همزمان با کـانـدیـد شدن خـود بـه ملت اعلام میدارد.
- (مــاده ٦٠) معــاون اول رئـیس جمهــور در حالــت غیــاب، اســتعفأ و یــا وفــات رئـیس جمهــور، مطابــق بــه احکــام منــدرج ایــن قانون اساسی، عمل می کند.
- رئـیس جمهـور بـا کسـب اکثریـت بـیش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طریـق رأی گیری آزاد، عمومی، سـری و مسـتقیم انتخاب می گردد.
- وظیفـــه رئیـــــس جمهـور در اول جـوزای ســـال پنجم بعـــد از انتـــخابات پـایان می یابد.
- (ماده ٦١) انتخابات بـه منظـور تعیـین رئـیس جمهـور جدیـد در خـــلال مـدت سـی الـی شصــت روز قبـل از پایــان کـــار رئـــیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کېږي.

- که چېرې په لومړي پړاو کې لـه کاندیـدانو څخه یو هم ونه کړای شي چې پـه سلو کې تر پنځوسو زیاتې رایې تر لاسه کړي ، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونیو په اوږدو کې ترسره کېـږي. دا ځـل یـوازې هغـه دوه تنـه کاندیدان په ټاکنو کې برخـه اخلـي چې پـه لومړي پړاو کې یې تر ټولـو زیـاتې رایـې تـر لاسه کړې وي.

- د ټاکنو په دویـــم پـړاو کې هغه څوک چې د رایو اکـــثریت تـر لاسـه کـړي، ولسمشـر ګڼل کېږي.

- کـه چېـرې د ولسمشـرۍ یـو کاندیـد د رای ګیرۍ د لومړي یا دویم پړاو په بهیر او یـا تـر ټاکنو وروسته او یـا د انتخابـاتو د نتـایجو لـه اعلان پخوا مړ شي، نـوې ټـاکنې د قـانون لـه حکمونو سره سم کېږي.

- څوک چې ولسمشرۍ ته کاندید کېـږي بایـد لاندې شرایط ولري:

۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغـان مـوراو پـلار څخـه زیږېـدلی وي او د بـل هېـواد تابعیت ونلري؛

۲) د کاندیدېــدو پــه ورځ یــې عمــر تــر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛

۳) د محکمې لخوا د بشري ضـد جرمونـو او جنایت په ارتکاب او یا لـه مـدني حقوقـو څخه په محرومۍ محکـوم شـوی نـه وي؛ (۶۲ ماده)

جمهـور برگزار میگردد.

- هـــرگــــــاه در دور اول هــــیچ یــــک از کـانـدیـــدان نتـــــواند اکثریـت بـیش از پنجـاه فـی صـد آرا را بـه دسـت آورد، انتــخابات بــــرای دور دوم در ظـــرف دو هفـته از تـاریخ اعـــلام نتــایج انتــخابات بـرگـــزار مـــی گـردد و در ایــن دور تنهـا دو نفــر از کـانـدیدانی که بیـشترین آرا را در دور اول بـه دسـت آورده انـد، شــرکت مـی نـمایند.

- در دور دوم انتخابات، کاندیدی که اکثریت آرا را کسـب کند، رئیس جمهـور شـناخته می شود.

- هرگاه یکی از کاندیدان ریاسـت جمهـوری در جریان دور اول یا دوم رای گیـری و یـا بعـد از انتخابـات و قبـل از اعـلام نتـایــج انتخابـات وفـات نمایـد، انتــخابات مجـدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.

- شخصی که به ریاست جمهوری کاندید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:

۱) تبعـهٔ افغانســتان، مســلمان و متولــد از والدین افغــــان بـوده و تابعیـت کشـور دیگری را نداشته باشد؛

۲) در روز کاندید شـدن سـن وی از چهـل سال کمتر نباشد؛

۳) از طــرف محکمـه بـه ارتکـاب جـرایم ضـــد بشـری، جنایـت و یـا حرمـان از حقــوق مـــدنی محکـوم نشـده باشـد. (ماده ۶۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅ شخص نشي کولاي له دوو دورو زیات د ولسمشر په توګه وټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستیالانو په برخه کې هم تطبیقیږي. (٦٢ ماده)

هیچ شخص نمی تواند بیش از دو دوره به حیث رئیس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج این ماده در مورد معاونین رئیس جمهور نیز تطبیق می گردد. (ماده ٦٢)

آیا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستیال په توګه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

آیا کسی که منحیث معاون رئیس جمهور ایفای وظیفه نموده باشد می تواند دو دوره دیگر متصدی پست ریاست جمهوری باشد؟

بلي- د ولسمشر مرستیالان کولاي شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کاندید کړي. (٦٧ ماده)

بلی - معاونین رئیس جمهور می توانند مطابق به احکام این قانون اساسی خود را به ریاست جمهوری کاندید نمایند. (ماده ٦٧)

د ولسمشر د استعفی، عزل یا وفات یا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدوپه صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستیال د ولسمشر صلاحیتونه او دندې په غاړه اخلي.

در صورت استعفا، عزل یا وفات رئیس جمهور و یا مریضی صعب العلاج که مانع اجراء وظیفه شود، معاون اول رئیس جمهور صلاحیتها و وظایف رئیس جمهور را به عهده می گیرد.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شورى ته اعلانوي.

رئیس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نماید.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبیت د هغه طبي هیئت لخوا کېږي چې ستره محکمه يې ټاکي.

تثبیت مریضی صعب العلاج توسط هیئت طبی با صلاحیت که از طرف ستره محکمه تعیین میگردد صورت میگیرد.

(٦٧ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په دريو میاشتو کې دننه د اساسي قانون د یوشپیتمې مادې سره سم ټاکنې کیږي.

(ماده ٦٧) در این حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید طبق مادهٔ شصت و یکم این قانون اساسی برگزار میگردد.

د ولسمشر لومړی مرستیال د لنډمهاله ولسمشر په توګه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندینی چارې نشي ترسره کولای:

(ماده ٦٧) معاون اول رئیس جمهور در زمان تصدی به حیث رئیس جمهور موقت امور ذیل را انجام داده نمی تواند:

۱. د اساسي قانون تعدیل؛ ۲. د وزیرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

۱. تعدیل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦٨ ماده) كه چېرې د ولسمشر يو مرستيال استعفي وكړي يا مړ شي د هغه پر ځاي بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاكل كېږي.

(ماده ٦٨) هرگاه يكی از معاونين رئيس جمهور استعفاء و يا وفات نمايد عوض وی شخص ديگری توسط رئيس جمهور به تأييد ولسی جرگه تعيين ميگردد.

د ولسمشر او د لومړي مرستيال د يوځايي مړينې په صورت كې په ترتيب سره دويم مرستيال، د مشرانو جرګې رئيس، د ولسي جرګې رئيس، او د بهرنيو چارو وزير يو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حكم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(٦٨) در صورت وفات همزمان رئيس جمهور و معاون اول وی، بالترتيب معاون دوم، رئيس مشرانو جرگه، رئيس ولسی جرگه و وزير خارجه يكی بعد ديگری مطابق به حكم مندرج مادۀ شصت و هفتم اين قانون اساسی وظايف رئيس جمهور را به عده ميگيرد.

(٦٩ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خيانت يا جنايت د ارتكاب تور لګول د ولسي جرګې د ټولو غړيو د دريمې برخې له خوا غوښتل كېداي شي. كه چېرې دا غوښتنه د ولسي جرګې د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو لخوا تاييد شي، ولسي جرګه د يوې مياشتې د ننه لويه جرګه دايروي. كه لويه جرګه منسوب شوی شخص د اتهام د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو په اكثريت تصويب كړي، ولسمشر له وظيفې څخه ګوښه او موضوع ځانګړې محكمې ته سپارل كېږي. ځانګړې محكمه د ولسي جرګې له دريو غړيو، د سترې محكمې له دريو غړيو چې لويه جرګه يې ټاكي، او د مشرانو جرګې له رئيس څخه جوړېږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لويې جرګې لخوا ټاكل كېږي، اقامه كېږي.

(ماده ٦٩) اتهام عليه رئيس جمهور به ارتكاب جرايم ضد بشری، خيانت ملی يا جنايت، از طرف يک ثلث كل اعضای ولسی جرگه تقاضا شده می تواند. در صورتيكه اين تقاضا از طرف دو ثلث كل آرای ولسی جرگه تائيد گردد، ولسی جرگه در خلال مدت يك ماه لويه جرگه را داير می نمايد. هرگاه لويه جرگه اتهام منسوب را به اكثريت دو ثلث آرای كل اعضا تصويب نمايد، رئيس جمهور از وظيفه منفصل و موضوع به محكمۀ خاص محول ميگردد. محكمۀ خاص متشكل است از رئيس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضای ولسی جرگه و سه نفر از اعضای ستره محكمه به تعيين لويه جرگه، اقامۀ دعوی توسط شخصی كه از طرف لويه جرگه تعيين می گردد صورت ميگيرد.

همدارنګه د اساسي قانون ٦٩ ماده تصريح كوي چې : ((پدې حالت كې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده كې راغلي حكمونه تطبيقېږي)) د دغه جملې منظور څه دی؟ آيا منظور يې دادی چې ولسمشر مخكې لدې چې د هغه پر وړاندې محكمه حكم صادر كړي، استيضاح كېږي؟

ماده ٦٩ قانون اساس همچنين تصريح می دارد: "در اين حالت احكام مندرج مادۀ شصت و هفتم اين قانون اساسی تطبيق می گردد" منظور از اين جمله چيست؟ آيا منظور اين است كه رئيس جمهور قبل از اينكه محكمه عليه وی حكمی را صادر نمايد، مورد استيضاح قرار می گيرد؟.

(٧٠ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

(ماده ٧٠) رئيس جمهور بعد از ختم دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د عزل له حالته پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري رياست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحيتونه او وجايب:

د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې د اساسي قانون په ٦٤ او تريوه حده په ٦٣ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضيح شوي دي.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ٦٤ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ٦٣ توضیح گردیده است.

د ٤٦ مادې سره سم د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې کوم دي؟

طبق ماده ٦٤، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

- د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ٦٤ مادې ١ فقره)

- مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ۱ماده ٦٤).

- د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شورى په تاييد د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتيا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمې پرېکړې کول؛ د ملي شوري په تاييد د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګيو لېږل. (٢-٦ فقرې)

- قیادت اعلای قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ۲-٦)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لويې جرګې راغوښتل؛ (٧ فقره)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج مادهٔ شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ۷).

د ملي شورى او لويې جرګې د غونډو پرانيستل؛ (٩ فقره)

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ۹).

د ولسمشرۍ د مرستيالانو د استعفى منل (١٠ فقره)

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ۱۰).

- د ولسي جرګې په تاييد د وزيرانو، لوي ځارنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنيت او د

- تعیین وزرا، لوی څارنوال، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرې میاشتې د رئیسانو ټاکل او د هغوي عـزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)

- د ولسي جرګې په تاییـد د سـترې محکمـې د رئیس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د قاضـیانو، د وسله والو ځواکونو، پولیسـو، د ملـي امنیـت د منصـبدارانو، او د لـوړ پـوړو مـامورینو ټاکـل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنیو هېوادونـو او نړیوالـو موسسـو کـې د افغانستان د سیاسي نمایندګیو د مشرانو ټاکـل؛ پـه افغانسـتان کـې د بهرنیـو سیاسـي اسـتازو د باورلیکونو منل؛ د قانون له حکمونو سـره سـم د دولتونـو تـر مـنځ د معاهـدو د عقـد لپـاره د باورلیکونو ورکول؛ (۱٤، ۱۵ او ۱۷ فقرې).
- د قوانیــنو او تقنینــي فرمانونو توشیح کـول (۱٦ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د جزاګـانو تخفیف او ببنل؛ (۱۸ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د مـډالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د اداري د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسیونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اســاســي قانون کې نور راغلي واکونـه او دندې.

د یادو شویو واکونو برســېره ولسمشر د ٦۵ مـادې پـه بنســټ کــولای شـي د مهمـو ملـي، سیاسـي، ټولنیزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کــې ټولپوښــتنه وکــــړي، ټولپوښــتنه بایـد ددې

میاشت به تایید ولسی جـرگـه و عزل و قبـول استعفای آنها؛ (فقره ۱۱).

- تعیین رئیس و اعضای ستره محکمه بـه تاییـد ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعیین، تقاعـد، قبـول استعفا و عـزل قضـات، صاحب منصبان قوای مسلح، پولیس و امنیـت ملی و مامورین عالی رتبـه مطـابق بـه احکـام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعیین سران نمایندگی های سیاسـی افغانسـتان نـزد دول خـارجی و مؤسسـات بـین المللـی؛ قبـول اعتمـاد نامـه هـای نماینـدگان سیاسـی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه بـه غرض عقـد معاهـدات بـین الـدول مطـابق بـه احکام قانون؛ (فقره های ١٤، ۱۵ و ۱۷).
- تــوشـــیح قــوانـــین و فـرامین تقنینـی (فقره ١٦).
- تخفــیف و عـــفو مجازات مطـابق قـانون؛ (فقره ۱۸)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطـابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۹)
- تأسیس کمیسـیون هـا بـه منظـور بهبـود ادارۀ کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۲۰).
- سایر صلاحیتها و وظایف منـدرج ایـن قـانون اساسی (فقره ۲۱)

برعلاوه صلاحیت های فوق الذکر، رئیس جمهور طبق ماده ٦۵ می توانـد در ارتبـاط بـا موضـوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی و یا اقتصادی به آرای عمومی مـردم افغانسـتان مراجعـه نمایـد، مادامیکـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعدیل مستلزم نه وي.

د یوه بنسټیز اصل په توګه د شپږ شپیتمې مادې سره سم ولسمشر پـدې اساسـي قـانون کـې د منـدرجو واکونو د عملي کولو پـه برخـه کـې د افغانسـتان د خلکو لوړ مصلحتونه پـه پـام کـې نیسـي. او نشـي کولاي د قانون د حکـم پرتـه، دولتـي ملکیتونـه او شـتمنۍ وپلـوري یـا یـې وبښـي.او همدارنګـه نشـي کولای د خپل کـار پـه دوران کـې لـه خپـل مقـام څخـه پـه ژبنیـو، سـیمه ییـزو، قـومي، مـذهبي، او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي.

لکه څرنګه چې وینو په ٦٤ ماده کې تصریح شوي واکونه او وجایـب پـدې قیـد سـره چـې بایـد ټـول واکونه د قـانون سـره سم عملـي شـي، محـدود شوي دي.

دا څه معني لري؟

- یعنـي ولسمـشر پـه خپـل سـر کـار نشـي کولای.
- د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې دپارلمـان د هغه په اړه یو قانون تصویب کړي.
- د ولسمشر واکـونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانسـتان پـه قوانینـو کـې راغلـي دي، محدودوي.

د ولسمشر یا د اجرائیه څـواک د واکونـو پـه اړه دوه نور لوي محدودیتونه کوم دي؟

- د ولسـمشر او اجـرائـیه څـواک هـر اقـدام او فـعالیـت بایـد پـه اساسـي قـانون کـې د ورکـړل شـویو صـلاحیتونو پـر بنست وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قـانون اساسی و یا مستلزم تعدیل آن باشد.

به عنـوان یـک اصـل اساسـی، طبـق مـاده شصـت وششـم، رئـیس جمهـور در اعمـال صـلاحیتهای مندرج ایـن قـانون اساسـی، مصـالح علیـای مـردم افغانـستان را رعـایت مـی کنـد. و نمـی توانـد بـدون حکـم قـانون، ملکیـت هـای دولتـی را بفـروشـد یـا اهـداء کنـد. و همچنـین وی نمی تواند در زمـان تصدی وظیفه از مقـام خـود بـه ملحوظـات لسـانی، سـمتی، قـومی، مـذهبی و حزبی استفاده نماید.

طوری که می بینیم، اعمال صـلاحیتها و وجایـب تصریح شده در ماده ٦٤ با این قید کـه بایـد همـه این صلاحیتها در مطابقت با قـانون اعمـال گـردد، محدود گردیده است.

این به چه معنا است؟

- یعنی رئیس جمهـور نمـی توانـد خـود سـرانه عمل نماید
- و عملکرد وی اقتضا می نمایـد تـا در مـورد، پارلمان اقدام بتصویب یک قانون نماید
- صلاحیت و اختیارات رئیس جمهور را نسبت بـه آنچـه در قـوانین افغانسـتان آمـده اسـت، محدود می نماید.

دو محـدودیت عمـده دیگـر در مـورد صـلاحیت های رئیس جمهور یا قوه اجرایه کدام هایند؟

- هریـک از اقـدامات و فعالیـت هـای رئـیس جمهـور و قـوهٔ اجرائیـه بایـد اسـتوار بـا صـلاحیتهای اعطـاء شـده در قـانون اساسـی باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اجرائیه څواک هیڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېداي نشي.

د اجرائیه څواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه ګټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولیږي؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه څواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن (Checks and Balances) ته راګرځو. مګر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

وزیران:

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنی دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه څواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توګه ټاکل کیږي بایـد د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنګه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷٤ ماده) او د دوي دندې د حکومت

- هیچ اقدام ویا فعالیت قوۀ اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوۀ اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن (Checks and Balances) بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

وزراء

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوۀ اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ۷٤) و وظایف ایشان عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دندو څخه چې د اساسي قانون په ۷۵ ماده کې توضيح شويدي:

- د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو او د محکمو د قطعي پرېکړو عملي کول؛ (۱ فقره)
- د خپلواکۍ ساتل، له ځمکنۍ بشپړتيا څخه دفاع او په نړيواله ټولنه کې د افغانستان د حيثيت او ګټو ساتل: (۲ فقره)
- د عامه نظم او امن ټينګلول اود هر راز اداري فساد له منځه وړل؛ (۳ فقره)
- د بوديجې تر تيبول، د دولت د مالي وضعې تنظيمول او د عامه شتمنۍ ساتل؛ (٤ فقره)
- د ټولنيزو ، فرهنګي، اقتصادي او ټکنالوژيکي پرمختيايي پروګرامونو طرح او تطبيق؛ (٥ فقره)
- ملي شورا ته د مالي کال په پاي کې د سرته رسېدلو چارو او د نوي مالي کال د مهمو پروګرامونو په باب راپور ورکول؛ (٦ فقره)
- د هغو نورو دندو تر سره کول چې د دې اساسي قانون او نورو قوانينو له مخې د حکومت له دندو څخه ګڼل کيږي. (۷ فقره)
- ۷٦ ماده حکومت ته اجازه ورکوي چې د هېواد د سياست د اساسي کرښو د تطبيق او د خپلو دندو د تنظيم لپاره ، مقررات وضع او تصويب کړي. پدې شرط چې دغه مقررات د هېڅ نص او د هېڅ قانون د روحيې مناقض نه وي.
- د ۷۷ مادې سره سم وزيران د ولسمشر او

است وظايف حکومت طوريکه در ماده ۷۵ قانون اساسی توضيح گرديده است:

- تعميل احکام اين قانون اساسي و ساير قوانين و فيصله هاى قطعي محاکم؛ (فقره ۱)
- حفظ استقلال، دفاع از تماميت ارضي و صيانت منافع و حيثيت افغانستان در جامعه بين المللي؛ (فقره ۲)
- تأمين نظم و امن عامه و از بين بردن هر نوع فساد اداري؛(فقره ۳)
- ترتيب بودجه، تنظيم وضع مالي دولت و حفاظت دارايي عامه؛ (فقره ٤)
- طرح و تطبيق پروگرام هاي انکشافي اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي و تکنالوژيکي؛ (فقره ٥)
- ارائه گزارش به شوراي ملي در ختم سال مالي درباره امور انجام شده و پروگرام هاي عمدۀ سال مالي جديد؛ (فقره ٦)
- انجام ساير وظايفي که به موجب اين قانون اساسي و قوانين ديگر از وظايف حکومت دانسته شده است. (فقره ۷)
- ماده ۷٦ به حکومت اجازه ميدهد تا براى تطبيق خطوط اساسي سياست کشور و تنظيم وظايف خود، مقررات وضع و تصويب نمايد. بشرط آنکه اين مقررات مناقض نص يا روحيه هيچ قانون نباشد.
- طبق ماده ۷۷، وزرا از وظايف مشخصۀ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسـي جرګې پـه وړانـدې د خپلـو مشخصـو دنـدو پـه اړه مسـئوليت لـري او دوي خپلـې دنـدې پـه اداري واحـدونو کـې د آمرينـو پـه توګه د هغـه حـدودو پـه دننـه کـې چـې دغـه اساسي قانون او نور قـوانين يـې ټـاکي، سـرته رسوي.

خـود نـزد رئـيس جمهـور و ولسـی جرګـه مسـئوليت داشــته و ايــشان وظايف خود را بـه حيـث آمــرين واحـدهای اداری در داخل حـدودی کــه ايـن قـانون اساسـی و ســاير قــوانين تعيـين مــی کنـد، اجـرا می نمايند.

- (۸۰ ماده) وزيران نشي کولاي د خپل کار پـه دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنيو، سيمه ييزو، قومي، مذهبي او ګوندي ملحوظاتو ګټـه واخلي. او کـه چېـرې وزيـر پـه بشـر ي ضـد جرمونو، ملي خيانـت او يـا پـه نـورو جرمونـو تورن شي، موضوع د دې اساسي قانون د (يـو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعايت ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي. (۷۸ ماده)

- (مـاده ۸۰) وزراء نبايـد از مقـام خـود بـرای پيشــــبرد اهـداف زبـانی، قـومی، ســمتی، قبيلوی، مـــذهبی، و يا حزبی استفاده نماينـد. و در صـــورتيکـه يکی از وزراء بـه جنايت عليـه بشـــريت، خـــيانت ملی، و يـا سـاير جرائم متهم ګردد، قضيه با رعايت مـاده ۱۳٤ اين قانــون اساسی به محکمه خـاص محـول می ګردد.(ماده ۷۸)

لکـه څرنګـه چـې مخکـې يادونـه وشـوه، اجرائيـه ځــواک هــم د قــانون جــوړونې لپــاره محــدود صلاحيت لري. مثلاً حکومت کولاي شي د ولسـي جرګې د تعطيل او د بېړنۍ اړتيا پـه وخـت کـې، د بوديجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنينـي فرمانونـه صادر کړي. تقنينـي فرمانونـه د ولسمشـر د توشـيح څخه وروسته د قـانون حکـم غـوره کـوي. تقنينـي فرمانونـه بايـد د ملـي شـوري د لمـړۍ جلسـې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو پـه اوږدو کـې هغـه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شوري لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

طوريکـه قـبلا ذکـر شـد، قـوۀ مجريـه نيـز دارای صلاحيتهای محدودی برای قانونګذاری می باشد. مثلا حکومت می توانـد در حالـت تعطيـل ولسـی جرګـه در صـورت ضـرورت عاجـل، بـه استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامين تقنينـی را صادر نمايد. فرامين تقنينی بعد از توشيح رئيس جمهـور حکـم قـانون را حـايز مـی شـود. فـرامين تقنينـی بايـد در خلال سـی روز از تـاريخ انعقـاد نخستين جلسه شورای ملی به آن تقديم شود و در صـورتی کـه ازطـرف شـورای ملـی رد شـود، از اعتبار ساقط می ګردد. (ماده ۷۹)

لوي څارنوال

لکـه څرنګـه چـې مخکـې مـو هـم وليـدل، لـوي څارنـوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقـرر کېـږي، او د دولـت د اجرائيـه ځـواک يـوه برخـه ده. لـوي څارنـوال د قضائيه ځواک تر اغېزې لاندې ندی.

لوی څارنوال

طوريکه قـبلاً نيـز ديـديم، لـوی څارنــوال توسط رئيس جمهور انتخاب و مقرر می ګردد. و بخشی از قوۀ اجرائيـه دولـت مـی باشـد. لـوی څارنــوال تحت اثر قوۀ قضائيه قرار ندارد.

اســاســي قـانون پـه خپلـه ۱۳٤ مـاده کـې لـوي

قانون اساسی در ماده ۱۳٤ خود لوی څـارنوالی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښارنوالي په رسميت پېژني او دغه شان وړاندوينه کوي:

- د جرمونو کشف د پوليسو په وسيله او د جرمونو څېړنه او په محکمه کې پر تورن باندې د دعوی اقامه د ښارنوالی لخوا د قانون له احکامو سره سم کېږي.
- ښارنوالي د اجرائيه څواک يوه برخه ده او په خپلو اجرآتو کې خپلواکه ده.
- د ښارنوالی تشکيل ، صلاحيت او د اجراآتو څرنګوالی د قانون له لورې تنظيمېږي.
- د وسله والو ځواکونو ، پوليسو او د ملي امنيت د کارکوونکو د وظيفوي جرمونو کشف او څېړنه د ځانګړي قانون له لارې تنظيمېږي.

سيمه ييز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سيمه ييز اداري واحدونه وړاندوينه شوي چې د هېواد د اجرائيه ځواک يوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکزي اداري د واحدونو او د سيمه ييزو ادارو په بنسټ د قانون سره سم تنظيمېږي. مرکزي اداره په يو شمېر اداري واحدونو وېشل کېږي چې د هر يوه په مشرتابه کې يو وزير وي. (۱۳۶ ماده)
- حکومت د مرکزيت د اصل په ساتلو سره د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنګي چارو د ګړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختګ کې د خلکو د لازياتې ونډې اخيستو په منظور لازم صلاحيتونه د قانون له حکمونو سره سم سيمه ييزو ادارو ته سپاري. (۱۳۷ ماده)

به رسميت شناخته و این چنین پیش بینی کرده است:

- کشف جرایم، توسط پولیس و تحقیق جرایم و اقامه دعوی علیه متهم در محکمه، از طرف څارنوالی مطابق به احکام قانون صورت میگیرد.
- څارنوالی جزء قوهٔ اجرائیه و در اجراآت خود مستقل می باشد.
- تشکیل، صلاحیت و طرز فعالیت څارنوالی توسط قانون تنظیم میگردد.
- کشف و تحقیق جرایم وظیفوی منسوبین قوای مسلح، پولیس و موظفین امنیت ملی، توسط قانون خاص تنظیم می گردد.

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پیشبینی گردیده است که بخشی از قوهٔ اجرائیه کشور را تشکیل میدهد.

- ادارهٔ جمهوری اسلامی افغانستان براساس واحدهای اداره مرکزی و ادارات محلی، طبق قانون، تنظیم میگردد. ادارهٔ مرکزی به یک عده واحدهای اداری منقسم میگردد که در راس هر کدام یک نفر وزیر قرار دارد. (ماده ۱۳۶)
- حکومت با حفظ اصل مرکزیت به منظور تسریع و بهبود امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سهم گیری هر چه بیشتر مردم در انکشاف حیات ملی، صلاحیتهای لازم را مطابق به احکام قانون، به اداره محلی تفویض می نماید. (ماده ۱۳۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه هـــــر ولايــت كـــــې يـوه ولايتـي جرګـه جـوړيږي، چـې د لانـدې صـلاحيتونو او وجـايبو لرونكي دي:

- د ولايتي جرګې غړي لـه قـانون سره سم د نفوسـو پـه تناسـب د آزادو، عمـومي، پټـو او مســتقيمو ټـــاكنو لـــه مخــې د ولايـــت د اوسېدونكو لخوا د څلورو كلونـو لپـاره ټاكـل كېږي. (۱۳۸ ماده)
- ولايتي شورى د دولت د پرمختيايي موخـو پـه تامين او د ولايت د چارو پـه ښـه كولـو كې لكه څنګه چې په قوانينـو كې څرګنده شوې، برخه اخلي او په ولايت پورې د اړونده چارو په باب مشوره وركوي. ولايتي جرګې خپلې دنـدې د سيمه ييـزې ادارې پـه مرسته سرته رسوي. (۱۳۹ ماده)

ولايتـــي جرګې چې غړي يې د آزادو، عمـومي، پټـــو او مســـتقيمو ټـــاكنو لـــه لارې د ســـيمې د اوســېدونكو لخـــوا د دريـو كلونـو لپـاره ټاكـل كېږي، د چارو د تنـــظيم او د كوچيانو په ګـډون د خلكو د فعالې ونډې د تاميـــن لپاره په ولسواليو او كليـو كـې د قـانون د احكامـــو ســره ســمې جوړيږي. (۱٤۰ ماده)

لكـه څرنګـه چـې پـه قـانون كې بيـان شـويدي، ښـــاروالۍ ګـــانې د ښـــاري چـــارو د ادارې لپـــاره جوړيږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسـو غـړي د آزادو، عمـومي، پټـو او مسـتقيمو ټـاكنو لـه لارې ټاكل كېږي. (۱٤۱ ماده)

په پاي كې دولـت د احكـامو د عملـي كولـو او د اساسـي قـانون د منـدرجو ارزښـتونو د تـامين لپـاره لازمې ادارې جوړوي. (۱٤۲ ماده)

در هـر ولايت يـــك شـوراى ولايتـى تشكيل مى شود كه داراى صـلاحيت هـا و وجايـب ذيـل مى باشد:

- اعضـــاى شـوراى ولايتـى طبـق قـانون، بـه تناسـب نفـوس، از طريـــق انتخابـات ازاد، عمـومى، سرى و مستقيم از طرف سـاكنين ولايت براى مـدت چهـار سال انتخـاب مـى گردند. (ماده ۱۳۸)
- شـوراى ولايتـى در تـأمين اهـداف انكشـافى دولت و بهـــبود امـــور ولايـت بـــه نحـوى كـه در قـوانين تصـــــريح مـى گـردد سـهم گرفتـه و در مســـايل مربـوط بـــه ولايـت مشوره مى دهـد. شـــوراى ولايتـى وظـايف خـود را بـا همكـارى ادارۀ محلـى اجـرا مـى نمايد. (ماده ۱۳۹)

شـوراهاى ولايتـى كـه اعضـاى آنهـا از طريـق انتخابات آزاد، عمومى، سرى و مستقيم از سـوى ساكنين محل بـراى مـدت سـه سـال انتخـاب مـى شوند، جهت تنظيم امـور و تـامين اشـتراك فعـال مــردم، به شمول كـوچى هـا، در ولسـوالى هـا و قريه هـا، مـــطابق بـه احكـام قـانون تشـكيل مـى گردند (ماده ۱٤۰).

طـورى كـه در قـــانون بيـان گرديـده اسـت، شاروالیها براى اداره امور شهرى ايجاد مى گردند. شـاروال و اعضـاى مجـالس شـاروالى از طريـق انتخابات آزاد، عمومى، سـرى و مستقيم انتخـاب مى شوند (ماده ۱٤۱).

نهايتـاً، دولـت بـه مقصـد تعميـل احكـام و تـامين ارزشهاى مندرج ايـن قـانون اساسـى، ادارات لازم را تشكيل مى نمايد (ماده ۱٤۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيړني حالات

د بيړني حالت د موجوديت په موده کې د دولت اجرائيه ځواک ته ځانګړي صلاحيتونه ورکړل شويدي، دغه صلاحيتونه تعيين شوي او محدود دي.

که د جګړې ، د جګړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبيعي آفتونو او يا هم ورته حالت له امله د خپلواکۍ او د ملي ژوند ساتنه په هغه طريقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وګرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شورې په تاييد د هېواد په ټولو او يا ځينې برخو کې بيړنی حالت اعلانيږي.

که بيړنی حالت تر دوو مياشتو زيات دوام ومومي د اوږدولو لپاره يې د ملي شورا موافقه شرط ده.(۱٤۳ ماده)

په بيړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي او د سترې محکمې له رئيسانو سره په مشوره د ملي شورا ځينې صلاحيتونه حکومت ته ولېږدوي. (۱٤٤ ماده)

پدې برسېره د ۱٤۵ مادې سره سم په بيړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئيسانو د تاييد څخه وروسته تنفيذاً لاندې احکام وځنډوي او يا پر دوي قيدونه وضع کړي:

- د اووه ويشتمې ماده دوهمه فقره (هېڅوک نشي ورکول کېداي مګر د با صلاحيته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)
- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجوديت حالت اضطرار، به قوه مجريه دولت صلاحيتهای خاص داده شده است، اين صلاحيت ها تعيين شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخيم، آفات طبيعی و يا حالت مماثل، حفظ استقلال و حيات ملی از مجرايی که در قانون اساسی تعيين شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئيس جمهور با تائيد شورای ملی در تمام يا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱٤۳).

هرگاه حالت اضطرار بيش از دو ماه دوام نمايد، برای تمديد آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱٤۳).

در حالت اضطرار رئيس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضات، بعضی از صلاحيتهای شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ۱٤٤).

علاوتا، برطبق ماده ۱٤۵، در حالت اضطرار، رئيس جمهور می تواند بعد از تاييد روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفيذ احکام ذيل را معطل سازد و يا بر آنها قيودی وضع نمايد:

- فقره دوم ماده بيست و هفتم (هيچ شخص را نمی توان تعقيب، گرفتار و يا توقيف نمود مگر بر طبق احکام قانون)
- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تظاهراتو حق)

غیر مسلحانه)

- د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مګر د قانون د احکامو سره سم)

- فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتیش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احکام قانون)

- د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوک نشي کولای د ساکن د اجازې یا د باصلاحیته محکمې د حکم څخه پرته استوګنځي ته ننوځي او هغه وپلټي)

- فقره دوم ماده سی و هشتم (هیچ شخص نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتیش نماید)

- په بېړني حالت کې اساسي قانون نه تعدیلیږي (۱٤٦ ماده)

- در حالت اضطرار، قانون اساسی تعدیل نمی شود (ماده۱٤٦).

که چېرې د ولسمشر دوره او یا د ملي شورې تقنیني دوره په بېړني حالت کې پای ته ورسیږي، د نویو ټاکنو ترسره کېدل ځنډیږي، او د ولسمشر او ملي شورې د غړو د خدمت موده تر څلورو میاشتوپورې تمدیدیږي. که بېړنی حالت تر څلورو میاشتو زیات اوږد شي، لویه جرګه د ولسمشر لخوا راغوښتله کیږي. د بېړني حالت تر پای ته رسېدو وروسته د دوو میاشتو په دننه کې ټاکنې کیږي.(۱٤۷ ماده)

هرگاه دوره ریاست جمهوری و یا دوره تقنینیه شورای ملی در حالت اضطرار ختم شود، اجرای انتخابات جدید ملتوی گذاشته شده، مدت خدمت رئیس جمهور و اعضای شورای ملی تا چهار ماه تمدید می شود. هرگاه حالت اضطرار بیش از چهار ماه دوام نماید، لویه جرگه از طرف رئیس جمهور دعوت می شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار می گردد (ماده ۱٤۷).

د بېړني حالت په پای ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (یوسلو څلور څلوېښتمې او یو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لوېږي. (۱٤۸ ماده)

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد یکصد و چهل و چهارم و یکصد و چهل و پنجم این قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ۱٤۸).

[د راتلونکي درسي ټولګي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۸۱-۱۱۵، او ۱٤۹، ۱۵۰ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آینده – قانون اساسی، مواد ۸۱ – ۱۱۵، و ۱٤۹، ۱۵۰]

(د). د دولت مقننه ځواک

(د). قوه مقننه دولت

سریزه:

په ټولیزه توګه د دولت مقننه ځواک د د ملي شورا (۸۱-۱۰۹ مادې) او لویې جرګې (۱۱۰-۱۱۵ مادې)

مقدمه

بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ۸۱ – ۱۰۹) و لویه جرگه (مواد ۱۱۰ –

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه جوړ شویدي، که څه هم چې د لویې جرګې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

ملي شورا:

جوړښت او د غړيتوب لپاره لازم شرايط:

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

ملي شورا چې زياتره د پارلمان په نامه يادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنيني اورګان په توګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندويه ده او د ټول ملت استازيتوب کوي، د شورې هر غړی د رايې د څرګندونې په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې ګټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده) .

شـــورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد مـــی شـــود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهـر اراده مـردم اسـت، و از قاطبـه ملـت نمایندگـی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهـــار رای، مصـــالح عمومی و منافع علیای مـــردم افـــغانستان را مـــدار قضـــاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

ملـي شـــوري لـه دوو جرګو، ولسـي جرګې او مشـرانو جرګې څخـه جـوړه ده، هېڅـوک نشـي کــولای پـــه يـوه وخت کـــې د دواړو جرګو غړی وي. (۸۲ ماده)

شـــورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تـــوانـــد در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

د افغانستان د ملي شورا د غړيتوب د ترلاسه کولو لپاره يو شخص بايد د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنايت په ارتکاب او يا له مدني حقوقو څخه په محرومی محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرګې د غړيتوب لپاره د ۲۵ کلنی او د مشرانو جرګې لپاره د ۳۵ کلنی عمر ولري. (۸۵ ماده)

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲لازم است که سن ۲۵ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

د ملي شوري د غړو انتخاباتي وثيقې د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کميسيون لخو اد قانون له حکمونو سره سم څېړل کيږي (۸۶ ماده)

وثـایق انتخابـاتی اعضـای شـورای ملـی توسـط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸۶).

۸۳ مـــــاده د ولســـــي جرګې د غـړو ټاکـل تنظيموي:

- د ولســي جرګــې غـــړی د خلکــو د آزادو، عمــومي، پټــو او مســتقيمو ټــاکنو لــه لارې انتخابيږي.

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابـات آزاد، عمـومی، سـری و مسـتقیم انتخاب می گردند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ولسي جرګې د کار دوره د پنځم کال د چنګاښ په لومړۍ نیټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پای ته رسیږي، او نوې شوري په کار پیل کوي.
- د ولسي جرګې د دورې تر ختمېدو له دېرشو څخه تر شپېتو ورځو پورې په موده کې د ولسي جرګې د غړو ټاکنې کیږي.
- د ولسي جرګې د غړو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.
- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کیږي، د انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونیول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په منځنۍ کچه لږ تر لږه دوه ښځینه استازې په ولسي جرګه کې غړیتوب تر لاسه کړي.

۸٤ ماده د مشرانو جرګې د غړو په اړه حکم کوي:

- د هرې ولایتي جرګې له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي.
- د هر ولایت د ولسوالیو د جرګو له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي.
- پاتې دریمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي

- پس از اعلان نتایج انتخابات، دوره کار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدید به تاریخ اول سرطان سال پنجم کار خود را آغاز می نماید.
- انتخابات اعضای ولسی جرگه در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.
- تعداد اعضای ولسی جرگه به تناسب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفر می باشد.
- حوزه های انتخاباتی، و سایر مسایل مربوط به آن، در قانون انتخابات تعیین می گردد، که در آن باید از طریق سیستم انتخابات تدابیری اتخاذ گردد که نظام انتخاباتی، نمایندگی عمومی و عادلانه را برای تمام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسط حداقل دو وکیل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.

ماده ۸٤ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکم می کند:

- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر برای مدت چهار سال انتخاب می شود
- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی ها هر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخاب می شود
- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از میان معلولین و معیوبین و دو نفر نمایندگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغه اشخاصو پنځوس په سلو کې باید ښځې وي.

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

- هغه شخص چې د مشرانو جرګې د غړي په توګه ټاکل کېږي په اړونده جرګه کې خپل غړيتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځاي د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کېږي.

- اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

د ملي شورې د غړي د مړینې، استعفی، عزل او یا د داسي معلولېدو یا معیوبېدو په صورت کې چې په دايمي توګه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتې تقنینیه دورې لپاره د نوي استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کېږي (۱۰۸ ماده)

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

د ملي شورې هېڅ یو غړی د هغه رایې یا نظریې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې یې څرګندوي، تر عدلي تعقیب لاندې نه نیول کېږي (۱۰۱ ماده)

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

که د ملي شورې غړی په یوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرګې ته چې تورن یې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقیب لاندې راتلای شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولای شي د هغه جرګې له اجازې پرته چې دی یې غړی دي تر عدلي تعقیب لاندې راولي او ویې نیسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقیب د قانون له مخې د توقیف ایجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرګې ته خبر ورکړي او تصویب یې ترلاسه کړي. که تور د شورې د رخصتي په وخت کې رامنځ ته شي، د نیولو او توقیف اجازه د اړونده جرګې له اداري هیئت څخه ترلاسه کېږي او موضوع د نوموړې جرګې لمړنی غونډې ته د پرېکړې کولو لپاره وړاندې کېږي. (۱۰۲ ماده)

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره یوه د کار د دورې په پیل کې د خپلو غړیو څخه یو تن د رئیس په توګه د یوې تقنینیه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نایب، او یو منشي او نایب منشي په توګه د یو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هیئت جوړوي، د اداري هیئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظایفو په اصولو کې ټاکل کیږي. (۸۷ ماده)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره یوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظایفو د اصولو له مخې کمیسیونونه جوړوي (۸۸ ماده)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانینو یا تقنیني فرمانونو تصویب، تعدیل یا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو تصویب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بودیجې تصویب او د پور اخیستو یا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعدیل یا لغو کول (٤ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړیوالو میثاقونو تصدیق او یا له هغویڅخه د افغانستان بېلول (۵ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (٦ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر یک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنینیه، یک تیم اداری را متشکل از یک رئیس برای یک دوره تقنینیه، و نایب اول و نایب دوم، یک منشی، و یک نایب منشی برای مدت یکسال انتخاب می کنند، وظایف تیمهای اداری توسط اصول وظایف داخلی هر مجلس تعیین می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کمیسیونهایی را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظایف داخلی، تشکیل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظایف ذیل می باشد:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین یا فرامین تقنینی (پاراگراف ۱)
- تصویب پروگرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژیکی (پاراگراف ۲)
- تصویب بودجه دولت و اجازه اخذ یا اعطای قرضه (پاراگراف ۳)
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل و یا الغای آنها (پاراگراف ٤)
- تصدیق معاهدات و میثاقهای بین المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراگراف ۵)
- سایر صلاحیتهای مندرج در قانون اساسی (پاراگراف ٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مجریه ځواک پر کړنو د یوه سیاسي کنټرول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولاي شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولاي شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولاي شي د ملي شوراي د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شوري هره جرګه کولاي شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي(۹۳ او ۱۰۳ ماده).

د قوانینو جوړول د ملي شوري خاصه کاري ساحه ده:

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شوري د غړو او د قضایي چارو د تنظیم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له لیارې وړاندې کېداي شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې دحکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)
- که چیری د قانون دطرحی پیشنهاد له دواړو جرگو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشی، پیشنهاد د نوموړی جرگی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرگی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).
- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي ویي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹٦ ماده)
- په استثنا د بودیجی او د حکومت پراختیایی پروګرامونو په برخه کښی د حکومت لخوا د

بعنوان یک کنترول سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می توانند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نماید، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می توانند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).
- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).
- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹٦).
- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

قانون دطرحې وړاندیز لومړی ولسي جرګې ته وړاندې کېږي، ولسي جرګه د بودیجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړاندیز او د پور اخیستو یا ورکړې وړاندیز له بحث وروسته د یو کل په توګه تصویب یا ردوي، که وړاندیز تصویب شي، د مشرانو جرګې ته سپارل کیږي، چې باید د ۱۵ ورځو په اوږدو کې د هغه په باره کې پرېکړه وکړي (۹۷ ماده).

طرف حکومت، نخست به ولسی جرگه تقدیم می گردد؛ ولسی جرگه مکلف است که در مدت یک ماه پس از دریافت پیشنهاد، مذکور پس از بحث آنرا به صورت کل تصویب یا رد نماید؛ درصورتی که پیشنهاد تصویب گردد، به مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که باید در ظرف ۱۵ روز در مورد آن تصمیم اتخاذ نماید (ماده ۹۷).

- ملي شوراي د دولت د هغو قوانینو، معاهداتو او پرمختیایي پروګرامونو په باره کې پرېکړې کولو ته لومړیتوب ورکوي چې د حکومت د وړاندیز په بنسټ د عاجل غور غوښتنه کوي. (۹۷ ماده)

- در هنگام تصمیم در مورد طرح قوانین، شورای ملی باید به معاهدات و پروگرامهای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

- که چېرې د یوې جرګې مصوبه د بلې جرګې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپاره د دواړو جرګو د غړو لخوا یو برابر شمېر هیئت تاکل کیږي؛ د هیئت پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته نافذه ګڼل کېږي؛ که ګډ هیئت ونکړاي شي چې د نظر اختلاف له منځه یوسي، تصویب رد شوی ګڼل کېږي. پدې حالت کې ولسي جرګه کولای شي په خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دریو څخه د دوو برخو د رایو په اکثریت تصویب کړي، دا تصویب بې له دې چې مشرانو جرګې ته وړاندې شي، تر توشیح وروسته نافذ ګڼل کیږي.(۱۰۰ ماده) .

- اگر مصوبه یک مجلس از طرف مجلس دیگر رد شود، برای حل اختلاف، هیئت مختلط به تعداد مساوی از اعضای هر دو مجلس تشکیل می گردد؛ در صورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود؛ درصورتیکه هیئت مختلط نتواند اختلاف نظر را رفع کند، مصوبه می تواند دوباره توسط دو ثلث آرای کل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگه تصویب گردد و پس از توشیح رئیس جمهور، بدون ارائه به مشرانو جرگه، نافذ شمرده می شود (ماده ۱۰۰).

د ۹۸ مادې پر بنسټ د حکومت د بودیجې او د هغه د پرمختیایي پروګرامونو په اړه ځانګړي قواعد شته:

برطبق ماده ۹۸، قواعد خاصی در ارتباط با بودجه حکومت و پروگرام انکشافی حکومت وجود دارد:

- حکومت د مالي کال د څلورمې ربعې په اوږدو کې د راتلونکي کال بودیجه د روان

- حکومت در خلال ربع چهارم سال مالی، بودجه سال آینده را با حساب اجمالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د بودیجې له اجمالي حساب سره ملي شورا ته وړاندې کوي، د تېر مالي کال د بودیجې قطعي حساب د راتلونکي کال د شپږو میاشتو په موده کې د قانون له حکمونو سره سم ملي شورا ته وړاندې کېږي.

- که چېرې د ځینو عواملو له مخې د مالي کال تر پیل مخکې بودیجه تصویب نشي، د نوي بودیجې تر تصویب پورې د تېر کال بودیجه تطبیقېږي.

- ولسي جرګه نشي کولای د بودیجې تصویب د یوې میاشتې څخه زیات او د هغه پور د اخیستلو یا ورکولو اجازه چې په بودیجه کې شامل نه وي تر پنځه لسو ورځو زیات وځنډوي (که چېرې ولسي جرګه پدې موده کې د پور د ورکولو یا اخیستلو د وړاندیز په اړه پرېکړه ونکړي، وړاندیز تصویب شوی ګڼل کېږي).

- د دولت بودیجه او د حکومت پراختیایي پروګرامونو د مشرانو جرګې له لارې د دې جرګې له مشورتي نظریې سره یوځای ولسي جرګې ته سپارل کېږي. د ولسي جرګې پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته مشرانو جرګې ته د وړاندې کېدو پرته نافذ ګڼل کېږي.

که چېرې د ملي شورې په اجلاس کې کلنۍ بودیجه او پرمختیایي پروګرام، یا له عامه امنیت د هېواد له خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتیا سره اړونده موضوع تر خبرو لاندې وي د اجلاس موده د هغه تر تصویب مخکې پای ته نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

د تقنینیه دورې په وروستي یوه کال کې د انتخاباتو

بودجه سال جاری به شورای ملی تقدیم می نماید، حساب قطعی بودجه سال مالی قبل، در خلال مدت شش ماه آینده، مطابق به احکام قانون، به شورای ملی تقدیم می گردد.

- در صورتی که تصویب بودجه قبل از آغاز سال مالی جدید صورت نگیرد، تا تصویب بودجه جدید، بودجه سال گذشته تطبیق می گردد.

- ولسی جرگه نمی تواند تصویب بودجه را پس از دریافت بیش از یکماه به تاخیر اندازد، و نمی تواند اجازه اخذ یا اعطای قرضه را که شامل بودجه نباشد، بیش از پانزده روز به تاخیر اندازد (در صورتی که این اجازه در ظرف پانزده روز داده نشود، پیشنهاد اخذ یا اعطای قرضه تصویب شده پنداشته خواهد شد)

- بودجه دولت و پروگرام انکشافی حکومت از طریق مشرانو جرگه توام با نظریه مشورتی آن به ولسی جرگه تقدیم می شود تصمیم ولسی جرگه بدون ارائه به مشرانو جرگه بعد از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود.

درصورتی که در اجلاس شورای ملی، بودجه سالانه، یا پروگرام انکشافی، موضوع مربوط به امنیت عامه، تمامیت ارضی و استقلال کشور مطرح باشد مدت اجلاس شوری قبل از تصمیم گیری در مورد آن خاتمه یافته نمی تواند (ماده ۹۹).

در یک سال اخیر دوره تقنینیه، پیشنهاد تعدیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د بدلېدلو وړانديز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نېول کېداي (۱۰۹ ماده)

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

د ملي شوراي جلسې بايد په لاندې ډول جوړې شي:

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- د ملي شوراي دواړې جرګې په عين وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرګو غونډې، کله چې تقنينيه دوره يا کلنۍ غونډه د ولسمشر لخوا پرانيستل شي يا په هغه صورت کې چې ولسمشر يې ضروري تشخيص کړي د ولسي جرګې رئيس د ګډو غونډو مشري لاندې، جوړېداي شي. (۱۰٤ ماده)

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترک شورای ملی در موقعی که دوره تقنینیه یا اجلاس سالانه از طرف رئیس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئیس جمهور ضروری تشخیص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ۱۰٤)

- هېڅوک نشي کولاي چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مګر دا چې د مجلس رئيس يا لږ تر لږه لس غړي يې د سري توب وړانديز وکړي او جرګه دا وړانديز ومني (۱۰۵ ماده)

- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نماید و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)

- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رايې د اخيستو په وخت کې د هرې جرګې د غړو د اکثريت په حضور بشپړېږي، او پرېکړې يې د حاضرو غړو د رايو په اکثريت نېول کېږي، مګر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصريح کړي وي (۱۰٦ ماده)

- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (۱۰٦)

- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دايروي، د ملي شوراي د دواړو جرګو د غونډو د کار موده په کال کې نهه مياشتې ده، د اړتيا په وخت کې شوراي کولاي شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتيو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دايرېداي

- شورای ملی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي (۱۰۷ ماده)

- د ملي شوراي د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظايفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)

د ولسي جرگې د ځانگړې ساحې اړوند حکمونه

د اجرائيه ځواک د فعاليت د کنټرول په موخه، ولسي جرگه لاندې واکونه لري:

- د غړو د دريمې برخې په وړانديز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانگړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)
- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرگراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرگې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړانديز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرگه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيمه او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرگې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)

د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرگه د پرمختيايي پروگرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنگه د مقررېو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

<u>د مقننه ځواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه ځواک کنټرول</u>

اساسي قانون په خپله ٩٤ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړی دی؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراي د دواړو جرگو لخوا تصويب او د

می تواند (ماده ۱۰۷)

- امور مرتبط با حضور و غیاب اعضای شورای ملی در اصول وظایف داخلی تنظیم می گردد (ماده ۱۰۸)

احکام مربوط به ساحه اختصاصی ولسی جرگه

به منظور کنترول عملکرد قوه مجریه، ولسی جرگه صلاحیتهای ذیل را دارا میباشد:

- ایجاد یک کمیسیون خاص، به پیشنهاد یک ثلث اعضا، جهت بررسی و مطالعه اعمال حکومت (ماده ۸۹)
- استیضاح از هر یک از وزرا به پیشنهاد ۲۰ فیصد از اعضای ولسی جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضیحی یاد شده است)؛ در صورتی که توضیح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسی جرگه موضوع رای عدم اعتماد را بررسی می کند، که باید صریح، مستقیم و بر اساس دلایل موجه باشد؛ این رای باید با تایید اکثریت اعضای ولسی جرگه صورت گیرد (ماده ۹۲)

طبق ماده ۹۱، ولسی جرگه دارای دیگر صلاحیت ها، جهت تصمیم گیری در مورد پروگرام انکشافی و بودجه حکومت بوده، و همچنان صلاحیت تایید یا رد مقرری ها را طبق احکام قانون اساسی دارا میباشد.

<u>کنترول قوه مجریه در مورد إعمال صلاحیت های قوه مقننه</u>

قانون اساسی، در ماده ٩٤ خویش قانون را چگونه تعریف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر لخوا توشيح شوې وي، مګر دا چې پدې اساسي قانون کې بل ډول څرګنده شوې وي)).

هغه اصلي کنټرول چې ولسمشر يې د ملي شورا پر فعاليتونو لري څه دی؟ اصلي کنټرول د ولسمشرۍ د ويټو (Veto) حق دي چې په ۹٤ ماده کې بيان شوی دي:

- که ولسمشر د ملي شوري له مصوبې سره موافقه ونه لري کولاي شي چې د وړاندې کېدو تر نېټې وروسته يې په پنځلسو ورځو کې د دلايلو له ښوولو سره ملي شوري ته مسترده کړي.
- ددې وخت په تېرېدو او يا داچې ولسي جرګه يو ځل بيا هغه د ټولو غړيو له دريو برخو څخه په دوو برخو رايو تصويب کړي، مصوبه توشيح شوې ګڼله کېږي او نافذېږي.
- که چېرې ولسمشر مصوبه ويټو کړي، ولسي جرګه کولاي شي هغه مجدداً د حاضرو غړو د رايو په ثلث سره تصويب کړي او ويټو باطله کړي.

لويه جرګه او په اساسي قانون کې بدلونونه:

لويه جرګه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراي د غړو او د ولايتي او د ولسواليو د شوراګانو د رئيسانو څخه جوړه شوېده(۱۱۰ ماده)

وزيران، د سترې محکمې رئيس او غړي او لوي څارنـوال کولاي شي د لويې جرګې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولري، ګډون وکړي.

لويه جرګه د هېواد دخپلواکۍ، ملي حاکميت،

رئيس جمهور رسيده باشد، مگر اينکه در اين قانون اساسی طور ديگری تصريح شده باشد.״

کنترول اصلی که رئيس جمهور بالای فعاليتهای شورای ملی دارد چيست؟ کنترول اصلی حق ويتوی(Veto) رياست جمهوری است که در ماده ۹٤ بيان گرديده است:

- در صورتيکه رئيس جمهور با پيشنهادی که از سوی شورای ملی تصويب شده موافق نباشد، بايد آن را در ظرف پانزده روز پس از تاريخ دريافت، همراه با پيامی که بيان کننده دلايل رد آن است، به ولسی جرگه مسترد نمايد.
- اگر رئيس جمهور در ظرف پانزده روز در اين رابطه اقدامی ننمايد، مصوبه توشيح شده محسوب و نافذ می گردد.
- درصورتيکه رئيس جمهورمصوبه را ويتو نمايد، ولسی جرگه می تواند آنرا مجدداً با ثلث آرای اعضای حاضر تصويب نموده و ويتو را باطل سازد.

لويه جرگه و تعديلات در قانون اساسی

لويه جرگه عالی ترين مظهر اراده مردم افغانستان مـی باشد، و متشکل از اعضای شورای ملی و روسای شوراهای ولايات و ولسوالی ها می باشد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئيس و قضات ستره محکمه و لوی ثارنوال می توانند در جلسات لويه جرگه بدون حق رای اشتراک ورزند (ماده ۱۱۰).

لويه جرگه جهت تصميم گيری در مورد مسائل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکنۍ بشپړتیا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعدیل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه دایرېږي(۱۱۱ ماده).

مرتبط با استقلال، حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، و مصالح علیای کشور، تعدیل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئیس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی دایر می گردد (ماده ۱۱۱).

لویه جرگه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه یو تن د رئیس، یو تن د رییس د مرستیال او دوه تنه د منشي او نایب منشي په توګه ټاکي (۱۱۲ ماده)

در اولین جلسه، اعضای لویه جرگه از میان خود یک نفر را به حیث رئیس، یک نفر را به حیث معاون، یک نفر را به حیث منشی و یک نفر را به حیث نایب منشی انتخاب می نمایند (ماده ۱۱۲).

د لویې جرګې نصاب د رایې اخیستو په وخت کې د غړو په اکثریت سره بشپړېږي، مګر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بیان شوي وي(۱۱۳)

نصاب لویه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثریت اعضاء تکمیل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بیان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

د لویې جرګې بحثونه علني دي مګر داچې د غړو څلورمه برخه یې د سري توب غوښتنه وکړي، او لویه جرګه دا غوښتنه ومني(۱۱٤ ماده)

مباحثات لویه جرگه علنی می باشد، مگر اینکه یک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمایند و لویه جرگه این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۱٤).

د لویې جرګې د جریان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبیقېږي (۱۱۵ ماده)

در هنگام دایر بودن لویه جرگه، احکام مندرج مواد یکصدو یکم و یکصد و دوم این قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبیق می گردد (ماده ۱۱۵).

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعدیل وړاندیز چې لویې جرګې ته وړاندې کېږي باید د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثریت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نیولو سره تصویب شي.

برطبق ماده ۱۵۰، پیشنهاد تعدیل قانون اساسی که به لویه جرگه ارائه می گردد باید توسط اکثریت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصویب گردد.

د اسلام د سپېڅلي دین له حکمونو څخه د پیروۍ اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعدیلېږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعدیل یوازې د هغوي د حقوقو د ښېګڼې په منظور

اصول پیروی از احکام دین مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعدیل نمی شوند، و تعدیل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز لري (۱٤۹ ماده)

می باشد (ماده ۱٤۹).

د تعدیل د وړاندیز لپاره د ولسمشر په فرمان د حکومت، ملي شوراي او سترې محکمې د غړو له منځه یو هیئت جوړیږي او د تعدیل طرحه تیاروي، او د ولسمشر په فرمان د هغه د پلټنې لپاره لویه جرگه دایریږي (۱۵۰ ماده).

به منظور اجرای پیشنهاد تعدیل، هیئتی از بین اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمه به فرمان رئیس جمهور تشکیل گردیده طرح تعدیل را تهیه می کنند، و لویه جرگه بر اساس فرمان رئیس جمهور جهت بررسی آن پیشنهاد، دایر می گردد (ماده ۱۵۰).

[د راتلونکي ټولگې لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۱۱٦-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف آینده – قانون اساسی، مواد ۱۱٦- ۱۳۵، و ۱۵۵]

(هـ). د دولت قضائیه څواک

(هـ). قوه قضائیه دولت

<u>خپلواک قضائیه څواک:</u>

<u>سریزه:</u>

د یوه دولت د جمهوري سیستم د بریالیتوب لپاره له نورو څواکونو څخه د یوه خپلواک قضائیه څواک موجودیت یو ضروري امر دي او دغه اصل په نړیواله کچه د تایید وړ گرځیدلی دي:

<u>قوه قضائیه مستقل:</u>

<u>مقدمه:</u>

برای موفقیت سیستم جمهوری یک دولت موجودیت یک قوه قضائیه مستقل از دیگر قوای دولت، یک امر ضروری است و این اصل در سطح بین المللی مورد تایید قرار گرفته است:

د قضائیه څواک د خپلواکی په اړه اساسي اصول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د میاشتې پریکړه لیک او د ۱۹۸۵ د ډیسمبر د میاشتې ٤۰/۱٤٦ گڼه پریکړه لیک).

اصول اساسی ملل متحد در مورد استقلال قوه قضائیه (قطعنامه مجمع عمومی ٤۰/۳۲ به تاریخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامه ٤۰/۱٤٦ به تاریخ دسمبر ۱۹۸۵).

د دغه اداري اصولو څخه دوه اصول زیات ارزښتناک دي چې پدې ځای کې باید یادونه وشي:

دو اصل از این اصول دارای اهمیت به سزایی بوده که در اینجا باید خاطرنشان گردند:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائي ماهیت لري د قضائیه څواک د صلاحیت په کرښه کې اېښودل کیږي او قضائیه څواک ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پریکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، په قانون کې د یاد شوي تعریف په بنسټ د هغه د صلاحیت په حوزه کې راځي که نه، انحصاري صلاحیت به ولري)).

نمبر ۳. ″ تمام مسائلی که ماهیت قضائی دارند در حیطه صلاحیت قوه قضائیه قرار خواهند داشت و قوه قضائیه در مورد اینکه مسئله ای که برای تصمیم گیری به آن ارائه گشته است نسبت به تعریف متذکره در قانون در حوزه صلاحیت اش قرار دارد یا خیر، صلاحیت انحصاری خواهد داشت.″

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ نمبـر: ((بایـد پـه قضـایي پروسـه کـې هـېڅ ډول بېځایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شـي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکـړې بایـد د بیـاکتنې سـره مخ نه وي...))

نمبر ٤. "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصـامیم اتخـاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قـرار داشته باشند ...."

قضايي خپلواکي پـه مناسـبه توګـه لـه دوه لیـدلورو څخه د پام وړ ګرځېـدلې: سـازماني خپلـواکي او د پرېکړه کوونکي په توګه خپله د قاضي خپلواکي.

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و اسـتقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیـا افغـانسـتـــان یـو رښـتینی خپلـواک قضـائیه څواک لري؟

آیـــا افـــغانســـــتان یـک قـــوه قضـائیه واقعـا مستقل دارد؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولـو لپـاره ، راځـئ د قضائي خپلواکۍ دواړه اړخونه وڅېړو.

برای پاسخدهی به این سوال، بیایید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

سازماني خپلواکي:

سازماني خپلواکي څه معني لري؟

استقلال نهادی

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په رښـتیا هـم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دئ؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مسـتقل از دیگـر قوای دولت است؟

د سازماني خپلواکۍ ځانګړتیاوې کومې دي؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ۱۱٦ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چـې د سـترې محکمـې، د اسـتیناف محـاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوی جوړښت او واکونه د قانون له لیاري تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایي ارګان دي، د ټولو په سر کې ده.

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ۱۱٦، قوه قضائیه "یک رکن مسـتقل از دولت جمهوری اسـلامی افغانسـتان" اسـت کـه متشـکل از سـتره محکمـه، محـاکم اسـتیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی تـرین ارگـان قضـائی اسـت در راس آن قرار دارد.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسـېره پـر دې د ۱۲۵ مـادې پـه اسـاس د قضـائیه ځـواک بودیجـه د سـترې محکمـې لخـوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کیږي او ملـي شـورا

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ۱۲۵، بودجـه قـوه قضـائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومـت تهیـه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ملي بوديجې د يوې برخې په توګه وړاندې کيږي، او د سترې محکمې لخوا تطبيقيږي.

ارائــه خواهد شــد، و از سوی ستره محکمه تطبيق خواهد شد.

د مناسبو معاشاتو تضمين:

د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمين شوي دي.

تضمين معاشات مناسب:

معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمين شده اند.

د محاکمو د ادارې کنټرول:

د ۱۲٤ مادې په پيروۍ د حکومت د ملکي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانينو سرېه سم، ستره محکمه د قضائيه څواک د اداري پرسونل د تقرر، انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظيموي.

کنترول اداره محاکم:

به تاسی از ماده ۱۲٤، در تطابق با قوانين مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقرر، انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائيه را تنظيم می کند.

د اساسي قانون لخوا د قضائيه څواک د کړنو ساتل:

د قضائيه څواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زيات حفاظت څخه برخمنه شوېده: ((هيڅ قانون په هيڅ ډول شرايطو کې نشي کولاي قضيه يا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعريف شوې، د قضائي ارګان د صلاحيت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته يې وسپاري))، د ځانګړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ٦۹، ۷۸ او ۱۲۷ مادو کې مجاز ګڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې بايد د قانون له لارې تنظيم شي.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائيه:

استقلال قوه قضائيه براساس ماده ۱۲۲ بيشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هيچ قانونی، تحت هيچ شرايطی، نمی تواند قضيه يا ساحه ای را از حوزه صلاحيت ارگان قضائی طوری که در اين فصل تعريف گرديده خارج ساخته و آنرا به مرجع ديگری واگذار نمايد"، به استثنای ايجاد محاکم خاص که در مواد ٦۹، ۷۸ و ۱۲۷ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که بايد از سوی قانون تنظيم گردند.

<u>**د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي خپلواکي**</u>

اساسي قانون د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي د خپلواکۍ په اړه چپ پاتې دی.

<u>**استقلال قاضی بعنوان تصميم گيرنده**</u>

قانون اساسی در مورد استقلال قاضی بعنوان تصميم گيرنده سکوت اختيار کرده است.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قاضيانو لپاره د قضايي سلوک مقرره مستقيماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قاضيان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قاضيانو په ګډون چې په دعوي کې ګډون نلري،

با وجود اين، مقرره سلوک قضايی برای قضات جمهوری اسلامی افغانستان مستقيما به اين مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمينان حاصل نمايند که آنها از سوی هيچ يک از اشخاص، به شمول ديگر قضات، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېڅيا لخوا نه متاثر کېږي.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بيان شويدي، د سترې محکمې غړي بايد د لاندې شرايطو لرونکي وي:

- د افغانستان تبعه وي او عمر يې د ۴۰ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو يا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضايي سيستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصيت او نېک شهرت خاوند وي.
- د بشريت ضد جرمونو، بل جرم يا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ يوه سياسي ګوند کې غړيتوب ونلري.

ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاکل کېږي، او د هغوي څخه يو د قاضي القضات په توګه تعيينېږي. (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې قاضيان په لومړيو کې پدې ترتيب ټاکل کېږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستي ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې غړي د دندې تر پيل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)،او د خدمت د دورې د پاي ته

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

ترکیب ستره محکمه:

طوری که در ماده ۱۱۸ بیان گشته است، اعضای ستره محکمه باید از شرایط ذیل برخوردار باشند:

- تبعه افغانستان بوده و نباید کمتر از ۴۰ سال عمر داشته باشند
- تحصیلات عالی در مطالعات حقوقی یا فقه اسلامی داشته، و تخصص و تجربه کافی در سیستم عدلی و قضایی افغانستان داشته باشند
- دارای شخصیت خوب و شهرت نیک باشند
- محکوم به جرایم علیه بشریت، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظیفه در هیچ یک از احزاب سیاسی عضویت نداشته باشند

ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئیس جمهور و با تایید ولسی جرگه تعیین می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضی القضات تعیین می گردد (ماده ۱۱۷).

قضات ستره محکمه در ابتدا به این ترتیب تعیین می گردند: سه نفر برای مدت چهار سال، سه نفر برای هفت سال، و سه نفر برای ده سال. تعیینات بعدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).

اعضای ستره محکمه قبل از اشغال وظیفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې له مالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سياسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲٦ ماده)

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲٦).

د سترې محکمې غړي نشي کولاي د يوې دورې څخه زيات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرايطو پرته، د ستري محكمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پايه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د ګوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرګې تر دريمې برخې زيات غړي د ستري محکمې د رئيس يا غړيو محاکمه د وظيفوي جرم يا د جنايت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرګه دا غوښتنه د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو په اکثريت تصويب کړي، متهم له وظيفې څخه عزل او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي.

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، درصورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعیین گشته است ارجاع گردد.

ټيټې محکمې او قضات

۱۱٦ ماده استيناف محکمې او ابتدائيه محکمې سپړلې چې د ستري محكمې تر څارنه لاندې، د قضائيه څواک د اداري عمومي آمريت له لارې چې د اجرايي او قضايي چارو د لا ښه تنظيم او د ستري محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامين په موخه جوړ شوي، فعاليت کوي (۱۳۲ ماده)

محاکم تحتانی و قضات

ماده ۱۱٦ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قاضيان د ستري محکمې په وړانديز اود ولسمشر په منظورۍ ټاکل کېږي، او د قاضيانو تقرر، تبديل، ترفيع، مواخذه او د تقاعد وړانديز د قانون د حکمونو سره سم د ستري محکمې له صلاحيت څخه دي (۱۳۲ماده).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ مـاده بیـانوي چـې د تشـکیل، صـلاحیت او محاکمو د اجراآتـو او د قاضیانو اړونـده چـارې د قانون له لیاري تنظیمیږي.

ماده ۱۲۳ بیـان مـی دارد کـه مسـائل مربـوط بـه تشـکیل، صـلاحیت و اجـراآت محـاکم و امـور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د ستري محکمې د اړونده مسائلو پـه ګـډون، د افغانسـتان د اسـلامي جمهــوري دولــت د محکمــو د تشــکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظیمیږي.

مسـائل متـذکره در مـاده ۱۲۳، بـه شـمول مسـائل مرتبط با سـتره محکمـه، توسـط قـانون تشـکیل و صـلاحیت محـاکم جمهـوری اسـلامی افغانسـتان تنظیم می گردند.

د ستري محکمې غړي او قاضیان نشـي کـولاي د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پـر نـورو بوختیـاوو بوخت شي، او نشـي کـولاي پـه سیاسـي ګونـدونو کې غړیتوب ولري(۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

اعضـای سـتره محکمـه و قضـات نمـی تواننـد در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشـتغال ورزنـد، و نمـی تواننـد در احـزاب سیاسـی عضـویت داشـته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

پـر قــاضــیانــو د څــارنــې پـه اړه، که قاضـي د جــنایــت پــه ارتکــاب مـتهم شـي، سـتره محکمه د قانون له حکمونو سره سـم د قاضـي پـه حالت غور کــوي، که ستره محکمـه دده د دفـاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وبولي، ولسمشر تـه د عـزل وړانـدیز کـوي. کـه ولسمشـر دغـه وړانـدیز ومني، متهم قاضـي لـــه دنـدې څخـه ګوښـه او د قــانون لــه حکـــمونو سـره سـمه جـزا ورکـول کېږي (۱۳۳ ماده).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضـی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسـیدگی نمـوده، پس از استماع دفاع او، درصورتیکه ستره محکمـه اتهـام را وارد بدانـد پیشـنهاد عـزلش را بـه رئـیس جمهـور تقـدیم مـی کنـد. درصـورتیکه رئـیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق بـه احکـام قـانون مجازات می شود (ماده ۱۳۳).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه څواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او ټکې په ټولو هغو دعواوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقـي یـا حکمـي اشخاصـو لخـوا د مـدعي یـا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

احکـــامی که بطـور عـام بـا قـوه قضـائیه مـرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شـامل رسـیدگی بـه تمـام دعـاویی اسـت کـه از طـرف اشخاص حقیقی یا حکمی، بـه شـمول دولـت، بـه حیث مـدعی یـا مـدعی علیـه در پیشـگاه محکمـه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

او همدارنګه ستره محکمـه صـلاحیت لـري چـې د اساسـي قـانون سـره د موضـــوعه قوانینـو سـمون کنټرول کړي:

و همـــچنان ســـتره محکمـه صـلاحیت دارد تـا تـطابـــق قـوانین موضـوعه را بـا قـانون اساسـی کنترول نماید:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اساسي قانون سره د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو، او نړيوال ميثاقونو د سمون څېړل او د هغوي تفسير د حکومت يا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د سترې محکمې صلاحيت دي (۱۲۱ ماده)

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (مادۀ ۱۲۱).

وروسته د قضايي بياکتنې موضوع په اړه په مشرحه توګه هغه ته بيراګرځو:

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت مشرح بدان برخواهیم گشت:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علني ډول دايرېږي او هر څوک حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې ګډون وکړي، محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرګند کړي وي، يا د محکمې سري توب ضروري وګڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي (۱۲۸ ماده)

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (مادۀ ۱۲۸).

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فيصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فيصلو عملي کول واجب دي خو د شخص د مړګ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (مادۀ ۱۲۹).

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توګه تعيين شوېده:

سلسلۀ مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محکمې تر غور لاندې قضاياوو کې د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ماده)

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (مادۀ ۱۳۰).

که د غور لاندې قضاياوو له ډلې څخه د کومې قضيې لپاره په اساسي قانون او نورو قوانينو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفي فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسي قانون ټاکلي قضيه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره ښه توګه تامين

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. (۱۳۰ ماده)

نماید (ماده ۱۳۰).

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعواوو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل وفصل کوي. (۱۳۱ ماده)

محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند (مادهٔ ۱۳۱).

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضي دیوې قضیې د پرېکړې په وخت کې لمړی کوم ځای ته مراجعه وکړي؟

در صورت موجودیت این منابع، قاضی حین فیصله نمودن یک قضیه، اولاً بکجا مراجعه خواهد کرد؟

- اساسي قانون
- نور موضوعه قوانین
- نړیوال معاهدات، میثاقونه او الزامي کنوانسیونونه
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- هغه جوړ شوي مقررات چې قانوني ځواک ولري

- قانون اساسی
- سایر قوانین موضوعه
- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامی بین المللی
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات اتخاذ شده که متضمن نیرو و تأثیر قانونی باشد

په کومو مواردو کې باید قاضي حنفي فقې ته مراجعه وکړي؟

در کدام موارد قاضی باید به فقهٔ حنفی مراجعه نماید؟

یواځې په هغه صورت کې چې اساسي قانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

تنها در صورتیکه قانون اساسی وسایر قوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

په کومو مواردو کې قاضي باید د اهل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

در کدام موارد قاضی باید به مذهب اهل تشیع مراجعه نماید؟

- د شخصي احوالو په قضایاوو کې لکه د کورنۍ او میراث موضوعات چې د قضیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کې

- در قضایای احوال شخصیه مانند موضوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشیع باشند، دراین صورت اجراأت طبق احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقیږي.

قانون تطبیق میگردد.

- په نورو دعواګانو کې چې د دعوي طرفین اهل تشیع وي او په اساسي قانون او نورو قوانینو کې د دغه ډول دعوی د غور لپاره حکم وجود ونلري.

- در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوي طرفین په هغه ژبه چې محاکمه پرې کیږي، ونه پوهیږي، د قضیې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسیله ورته تامینیږي. (۱۳۵ ماده)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد ندانند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (مادۀ ۱۳۵).

(و). د ځواکونو تفکیک - کنټرول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو ځواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو ځواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دریو برخو، د هغوی دندو او مسئولیتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بیا تکرارېږي: د یوه ولسمشر اساسي ماهیت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیتهای گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپیر لري مګر د دولت مختلفې برخې د کنټرول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شویدي.

پاسخ تفاوت میکند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول وتوازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنټرول او توازن (Checks and Balances) په یوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د یوه شخص یا یوه ارګان لخوا د غیر متجانس قدرت د تجمع د مخنیوي لپاره، ځکه چې د استبداد څخه مخنیوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص ویا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه یو ځل بیا غور

بیایید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، پداسې حال کې چې ځينې يې اساسي دي او نور يې سياسي.

پـر پارلمـان د ځـواک د کـارولو پـه برخـه کـې د ولسمشر کنټرول څه دی؟

- د قوانينـو لپـاره د وړانـديزونو ويټـو کـول، د ممکنه الغاء په بنسټ
- د جديت پرته کم تر کمه د قانون له حکمونو سره د پروګرامونو تطبيق
- د بيړني حالت اعلان

د ولسمشـر د واکونـو د کـارولو پـه برخـه کـې د پارلمان کنټرول څه دی؟

- د قـانون دهغـه وړانـديزونو د تصـويب څخـه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې کيږي.
- د بوديجې ديوې برخـې يـا ټـولې او يـا هـم د ملي پرمختيايي پروګرام د تصويب څخه امتناع
- د اړتيا په وخت کې د وزيرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څيړنې د کميسيونونو جوړول
- وزيرانو ته د نه باور د رايې ورکول
- استيضاح

د سـترې محکمـې د واکونـو پـر عملـي کېـدو د ولسمشر کنټرول څه دی؟

- د سترې محکمې د کلنی بـوديجې د غوښـتنې نه منظوري

نمائيم. درحاليکه بعضی انها اساسی هستند و بعض ديگر انها سياسی.

کنترول رئيس جمهور بالای پارلمان در بکاربردن قوه، چه است؟

- ويتــــو کـردن پيشـنهادات بـرای قـوانين، بـر اساس الغاء ممکنه
- تطبيق حد اقل احکـام قـانون و پروگـرام هـا بدون جديت
- اعلام حالت اضطراری

کنترول پارلمان در مورد بکاربرد صـلاحيت هـای رئيس جهمور چه ميباشد؟

- امتنـاع از تصـويب پيشـنهادات قـانون کـه از سوی دولت ارائه ميگردد.
- امتناع از تصويب تمام يا يک قسمت بوديجهٔ ويا برنامهٔ انکشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضـر شـدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسيس کمسيون های تحقيقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استيضاح

کنترول رئيس جمهور بالای اعمال صلاحيت های ستره محکمه ، چه است؟

- امتنـاع از منظـوری تقاضـای بوديجـهٔ سـالانه ستره محکمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د سترې محکمې لخوا وړاندیز شوی وي
- په هغه کرسي کې چې نه وي اشغال شوې، د سترې محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- د سترې محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړی جز)

د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

- د ځانګړو قضیو د اقدام یا هم د هغه څخه د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- د تقنیني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غیر قابل الاجراء، په ځانګړو مواردو کې.

د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنټرول څه دی؟

- د هغه بودیجې نه تصویبول چې د سترې محکمې لخوا وړاندېز شوېده
- د ولسمشر لخوا د سترې محکمې د غړي نه تاییدول
- د سترې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول یا تصویب
- استیضاح

- امتناع از منظوری تقرر قاضی که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه درکرسی که اشغال نگردیده باشد
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- امتناع از اجرا تصامیم قضائی (مادهٔ ۷۵، جزء ۱)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟

- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.

کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟

- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجهٔ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمان د واکونو پر عملي کېدو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

• په ځینو ځانګړو مواردو کې ځینې قوانین یا نړیوال معاهدات، میثاقونه او یا کنوانسیونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

III اساسي حقوق او وجایب

د ښوونې موخې- ۷ او ۸ درسي ساعتونه

• هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شویدي، بیان کړئ

• د ځینو اساسي حقوقو پېچلتیا توضیح کړئ.

• هغه ابهامات چې په ځینو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.

• د دغه اساسي حقوقو په تامین کې د یوه خپلواك قضائي ځواك ارزښت ته پاملرنه وکړئ

(الف). سریزه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنیز تړون او د هغه علت په اړه چې خلك څرنګه د دولتونو د جوړولو پرېکړه کوي، بحث وشو.

یو ځل بیا هغه دلایل کوم دي؟

• د ګاونډیانو په وړاندې خوندیتوب او ساتنه (اردو)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

• در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۲۲ – ۳۳]

III حقوق و وجایب اساسی

اهداف آموزش – ساعات درسی ۷ و ۸

• حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.

• پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمأیید.

• ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.

• اهمیت یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را تأمین ایسن حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). مقدمه

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

• نگهداری و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو تامين

مونږ خونديتوب، امنيت او لازم خدمات مطرح کړل، راځئ اوس د افغانستان په تاريخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکيو په اړه بحث وکړو، زياتره دغه حقوق او خپلواکۍ نړيوال دي چې د ډېرو هېوادونو په اساسي قوانينو او همدارنګه په نړيوالو ميثاقونو او کنوانسيونونو کې تر لاسه کېداي شي.

په وروسته ګام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکيو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنګه د دغه حقوقو او خپلواکيو د ثبوت په اړه د يوه خپلواک قضائيه ځواک بې سياله ارزښت تر بحث لاندې نيسو.

(ب). اساسي حقوق او وجايب (د اساسي قانون ۲۲-۵۹ مادې)

۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعيض او امتياز منع دي. د افغانستان اتباع نارينه او ښځينه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجايب لري.

- آيا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آيا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- ولې؟ ولې نه؟
- د اساسي قانون د دريمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په

- امنيت و ثبات داخلی جامعه (پوليس)
- مقررات ضروری برای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمين حقوق و ازادی های اساسی

ما حفاظت، امنيت و خدمات لازم را مطرح کرديم. بيائيد حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در ديرينه افغانستان مباحثه نمائيم. بسياری ازين حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانين اساسی اکثر کشورها وهمچنان در ميثاق ها و کنوانسيون های بين المللی، ميتوان آنها را دريافت نمود.

در قدم بعدی راجع به حفظ اين حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهيم زد، و همچنان اهميت بی همتا يک قوهٔ قضائيهٔ مستقل را در رابطه به اثبات اين حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهيم داد.

(ب). حقوق و وجايب اساسی (مواد ۲۲ – ۵۹ قانون اساسی)

ماده ۲۲ – هر نوع تبعيض و امتياز بين اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجايب مساوی می باشند.

- آياماده ۲۲ واضح ميباشد؟
- آيا دراين مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- چرا؟ چرا نه؟
- راجع به مادهٔ ۳ قانون اساسی که طور ذيل صراحت دارد، چه نظر داريد ″ در

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپېڅلي د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

- آیا دا پدې معني ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟
- ولې؟ ولې نه؟
- که ځواب مثبت وي، څوک پرېکړه کوي؟
- په پاي کې آیا منصفانه به نه وي چې ومنو چې په لویه جرګه کې د اساسي قانون تصویب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شریعت له احکامو سره سم دي؟

افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد"؟

- آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟
- چرا؟ چرا نه؟
- اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟
- در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:
ژوند د خداي ببښنه او د انسان طبیعي حق دي، هېڅوک له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېداي نشي.

مادهٔ ۲۳ – حق زندگی:
زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:
خپلواکي د انسان طبیعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظیمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

مادهٔ ۲۴ – حق آزادی و کرامت انسانی:
آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

۲۵ ماده: د ذمې برائت حق:
د ذمې برائت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحیته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم علیه ثابت نشي، بې ګناه ګڼل کېږي.

مادهٔ ۲۵ – حق برائت الذمه:
بخاطریکه برائت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

- د ذمې د برائت د حالت مفهوم په حقیقي

- مفهوم حالت برائت الذمه در زندگی حقیقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کې څه دی؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لویې توانمندۍ په وړاندې درېدل)؟
- آیا منصفانه به وي چې د یوه قاضي مفکوره داسې وي چې کله چې یو شخص د څارنوال لخوا د جرم په ارتکاب تورن شي، ښايي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره یو ښه فرصت وي.
- که چېرې د ذمې د برائت رعایت شي او خپلواکي اصلي حالت وي، آیا کولای شو پدې صورت کې یو تورن چې دوسیه یې د محکمې تر غور لاندې وي، د خپلواکۍ د حق څخه بې برخې او په زندان کې وساتل شي؟
- دغه عمل څرنګه توجیه کولای شو؟
- آیا د خپلواکۍ اخیستل یوه استثناء ده او یا هم د قاعدې په توګه کېږي؟
- که چېرې د محاکمې په جریان کې تورن د ذمې د برائت څخه مستفید وي، آیا څارنوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- آیا تورن مکلف دی چې په هر صورت کې د څارنوال او محکمې سره د جرم په اثبات کې مرسته وکړي؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- که د محاکمې په جریان کې د یوه واقعیت په اړه یو معقول شک وجود ولري، د یاد شوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟

چیست؟

- هدف آن چی میباشد (ایستادگی در مقابل توانمندی بزرگ نظم دولت) ؟
- آیا منصفانه خواهد بود که مفکوره یک قاضی طوری باشد که وقتی یک شخص توسط څارنوال به ارتکاب جرم متهم شده، ممکن این یک فرصت خوب برای محکوم نمودن وی میباشد.
- در صورتیکه برائت الذمه رعایت گردد و ازادی حالت اصلی باشد، آیا میتوان در این صورت یک متهم را که دوسیه او تحت رسیدگی محکمه قرارداشته باشد، از حق آزادی محروم و در زندان نگه داشت؟
- چه گونه میتوان همچو عملی را توجیه نمود؟
- آیا سلب آزادی یک استثنا خواهد بود یا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- در صورتی که در جریان محاکمه، متهم از حق برائت الذمه مستفید باشد، آیا څارنوال مکلف است جرم را ثابت نماید؟
- آیا متهم مکلف است که در هر صورت څارنوال و یا محکمه را در اثبات جرم اش همکاری نماید؟
- میزان اثبات چنین ادعا چه است؟
- اگر درجریان محاکمه یک شک معقول راجع به یک واقعیت وجود داشته باشد، رفع شک مذکور تا چه حد لازم است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ ماده- د خپلوۍ له کبله د جرم نه سرایت:
جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه باندې د جزاء تطبیقول بل هېچا ته سرایت نه کوي.

- د دغه مادې په بنسټ آیا یوه ښځه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملګري یې کړی دي، محکومېداي شي؟
- د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لرئ؟
- آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېداي شي؟
- آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېداي شي؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکیني قانون ته نه راګرځېدنه:
هېڅ عمل جرم نه ګڼل کېږي مګر د هغه قانون په حکم چې د هغــه د ارتکاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبېداي ، نېول کېداي یا توقیفېداي نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېداي مګر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د اتهام وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي.

- د قانوني تشــریفـاتو د رعایت څخه موخه څه ده؟
- آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

مادۀ ۲۶ – عدم سرایت جرم به سبب قرابت:
جرم یک عمل شخصی است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او بـه شـخص دیگـر سرایت نمی کند.

- طبق این مادۀ ، آیا یک همسرنسبت بـه جـرم کـه همسـرش مرتکـب شـده، محکـوم شـده میتواند؟
- در رابطه بـه جـرم کودکـان صـغیر، درمـورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟
- آیا یک شرکت (کمپنـی) بـه ارتکـاب یـک جرم محکوم شده میتواند؟
- آیا مسئول یک شـرکت (کمپنـی) نسـبت بـه جرمی که یک شخص دیگر بـه نـام شـرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

مـادۀ ۲۷ – رعایـت تشـریفات قـانونی و عـدم برگشت قانون به ماقبل:
هیــچ عملــی جـرم شـمرده نمـی شـود مگـر بـه حکـم قـــانونی کـه قبـل از ارتکـاب آن نافـذ گردیده باشد.

هیچ شـخص را نمـی تـوان تعقیـب، گرفتـار و یـا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمـود مگـر بـه حکـم محکمۀ بـا صـلاحیت و مطـابق بـه احکـام قانونی که قبل از ارتکـاب فعـل مـورد اتهـام نافـذ گردیده باشد.

- مفهـــــوم از رعـــــایت تشـریفات قــانونی چیست؟
- آیا پولیس بایـد بـرای تعقیـب ویـا گرفتـاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره موجه دليلونه ولري؟

یک شخص، دلایل مؤجه داشته باشد؟

- دغـه ډول دلايـل پـه کومـو ځـايونو کـې وړاندوينه شويدي؟

- چنیـــن دلایـــل در کـــجا پیـــش بینی شده اند؟

- آيـا کېـداي شـي يـو شـخص د نيولـو او محکمې ته د احضار په موده کې په زنـدان کې وساتل شي؟

- آیـا میتـوان یـک شـخص را در مـدت بـین گرفـتاری و احضـار بـه محکمـه، در زنـدان نگه داشت؟

- په کومو حالاتو کې؟

- در کدام حالات؟

- دغـه ډول حالتونـه پـه کومـو ځـايونو کـې وړاندوينه شوي دي؟

- چنیـــن حـــالات در کـــجا پـیش بینـی گردیده اند؟

- آيـا داسې معينـه مـوده شـته چې تـر څـارنې لاندې تـورن بايـد پـه هغـه کې محکمې تـه احضار شي؟

- آیا مـــدت معینی وجود دارد کـه مظنـونی تحـت نظـــارت، در آن بایـد بـه محکمـه احضار گردد؟

- آيا داسی معينه موده شته چه پـه هغـه کښې، تعقيب، نيول او احضار کول په محکمه کښې بايد ترسره شی.

- آیـا مـدت معینـی وجـود دارد، کـه در آن تعقیب، گرفتاری و احضـار بـه محکمـه بایـد صورت گیرد.

- دغه ډول معينـه مـوده پـه کومـو ځـايونو کې موندل کېداي شي؟

- همچو مدت معیین را درکجا میتوان دریافت نمود؟

- آيـــا دا د قـــانـــــون اړونـــده بهيـــر يـوه برخه ده؟

- آیا این یـک قسـمت از رونـد مربـوط قـانون است؟

- د دولـت کومـه شـعبه د جرمونـو مجـازات تعيينوي؟

- کدام شعبۀ دولت مجازات جـرایم را تعیـین مینماید؟

- آيـا د يـوه ځـانګړي جـرم پـه مجـازاتو کـې زياتوالی راتلاي شي؟

- آیـا در مجازات یـک جـرم خـاص افـزایش بعمل آمده میتواند؟

- که د جرم مجازات د هغـه د ارتکـاب څخـه وروسته زيات شي، آيا پدې صورت کې پـر تورن نوي مجازات تطبيقيږي؟

- اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزایش یابد، آیا دراین صورت مجازات جدید بالای متهم تطبیق میگردد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مګر د بالمثل معاملې په بنسټ:

د افغانستان هېڅ تبعه په جرم باندې د تورن کېدو له کبله بهرني دولت ته نه سپارل کېږي مګر د ورته معاملو او د هغه بین الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هېڅ افغان د تابعیت په سلبېدو یا په افغانستان کې دننه یا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

۲۹ ماده- د عدم تعذیب او تعقیب او د انساني کرامت حق:

هېڅوک نشي کولای له بل شخص څخه حتي د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تر تعقیب لاندې وي او یا په جزاء محکوم وي، د هغه د تعذیب لپاره اقدام وکړي یا یې د تعذیب امر ورکړي.

- د ((تعذیب)) او انساني کرامت تعریف څوک کولای شي؟
- آیا کېدای شي په خطرناکو حالاتو کې د بې ګناه اشخاصو د تلف کېدو د مخنیوي په موخه د معلوماتو د لاسته راوړلو لپاره تعذیب توجیه کړل شي؟
- آیا کوم دلیل یا عقیده وجود لري چې په هغه کې تعذیب د مؤثقو معلوماتو د لاسته راوړلو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.
- څرنګه پوهېدای شو چې کوم مجازات د انساني کرامت خلاف دي؟

۳۰ ماده- پر جرم د اجباري اعتراف څخه خوندیتوب:

له تورن یا بل شخص څخه په زور تر لاسه شوې

- چرا؟ چرا نی؟

مادهٔ ۲۸ – حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس معامله بالمثل:

هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بر اساس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیوسته باشد. هیچ افغان به سلب تابعیت ویا تبعید در داخل یا خارج افغانستان محکوم نمی شود.

مادهٔ ۲۹ – عدم تعذیب و تعقیب و حق کرامت انسانی:

هیچ شخص نمی تواند حتی به مقصد کشف حقایق از شخص دیگر، اگر چه تحت تعقیب، گرفتاری یا توقیف ویا محکوم به جزا باشد، به تعذیب او اقدام کند یا امر بدهد.

- تعریف "تعذیب" و کرامت انسانی را کی ارائه مینماید؟
- آیا میتوان تعذیب را جهت کشف معلومات در حالات وخیم، برای جلوگیری از اتلاف اشخاص بی گناه توجیه نمود؟
- آیا کدام دلیل یا عقیدهٔ وجود دارد که در آن تعذیب شیوهٔ مناسب برای کشف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.
- چطور میتوان فهمید که کدام مجازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

مادهٔ ۳۰ – مصئونیت از اعتراف اجباری بر جرم:

اظهار، اقرار و شهادتی که از متهم یا شخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرګندونې، اقرار او شهادت اعتبار نلري. په جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وایي چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتیا په حالت کې یې د باصلاحیته محکمې په وړاندې کړی وي.

دیگری به وسیلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضایت کامل و در حالت صحت عقل ، در حضور محکمه با صلاحیت.

- کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحیت لري؟
- کدام محاکم در عرصهٔ پذیرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحیت میباشد؟
- ((اجبار)) څه مفهوم لري؟
- "اجبار" چه مفهوم دارد؟
- د ۲۹ مادې په پام کې نیولو سره، آیا د پولیس او څارنوال لپاره د شکنجې یا داسې طریقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟
- با در نظـــرداشت ماده ۲۹، آیا برای پولیس و څارنـــوال کـدام چـاره دیگـر بـدون از توســـــل بـه شکنجه یـا شیوه کـه در حـد شــکنجه نباشـــد، وجـود دارد، تـا مـتهم داوطلبانه اعتراف نماید؟
- آیا پولیس یا څارنوال کولای شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته درواغ ووایي.
- آیا پولیس یا څارنوال میتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگوید.
- استنطاق څومره وخت اوږدېدای شي چې داسې ونه ګڼل شي چې استنطاق غیر دواطلبانه او اعتبارنلري؟
- استنطاق چه مدت میتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غیر داوطلبانه و یا خارج از اعتبار است؟
- که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آیا په محاکمه کې د یاد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه ګټه اخیستلای شو؟
- اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج این ماده صورت گیرد، آیا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، میتوان استفاده نمود؟
- آیا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانینو په نظر نیولو کشی ځواب ورکړو؟
- آیا این سوالات را با در نظر داشت قوانین موضوعه پاسخ داده میتوانیم؟
- که ځواب منفی وی، نو څوک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووایی او د اساسی قانون دغه ماده تطبیق کړی؟

در صورتیکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس میتواند این سوالات را پاسخ دهد و این مادهٔ قانون اساسی را تطبیق نماید؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ ماده- د تور څخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوک کولاي شي چې له نیول کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منصوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

مادهٔ ۳۱ – حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری ویا برای اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادی که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمیت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

- آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په عر صه ،د مدا فع وکیل د لرولو حق لري ؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آ یا مظنون شخص د نیول کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟
- راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

- آیا مظنون شخص د نیول کېدو څخه وروسته، مګر د تور د وارد‌ېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟
- آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصهٔ استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آیا قاضي کولاي شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې ښایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.
- آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سوال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

- که چېرې قاضي داسې عمل وکړي ، مدافع
- اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکيل بايد پدې اړه څه وکړي؟

- که مظنون مدافع وکيل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آيا پدې صورت کې مدافع وکيل کولاي شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- کــه مؤکل خپل مدافع وکيل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پدې صورت کې مدافع وکيل بايد څه وکړي؟
- د مدافع وکيل واکونه او دندې د کوم قانون له مخې تنظيمېږي؟

۳۲ ماده –د زندان څخه د مديون خونديوالي :

پور د پوروړي د آزادي د سلبيدو يا محدوديدو سبب کيداي نشي .د پور د بيرته اخستلو لا رې چارې او وسايل د قانون له لارې تنظيمېږي.

۳۳ مـاده – د انتخاب (ټاکل کېدو) او انتصاب(غوره کېدو) حق :

لکه څرنګه چې تنظيم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۳٤-۵۹ مادې]

۳٤ ماده- د وينا خپلواکي:

د وينا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وينا، ليکنې، انځور او يا نورو وسيله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعايت، څرګند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې يې دولتي چارواکو ته وښيي ، چاپ او خپاره کړي. د مطبعو، راډيو او

مدافع بايد در مورد چه اقدام نمايد؟

- اگر مظنون يا متهم جرم خويش را به وکيل مدافع اش اعتراف نمايد، آيا در اين صورت وکيل مدافع ميتواند اسرار مؤکل خويش را بکسی افشا کند؟
- اگر مؤکل به وکيل مدافع خويش اعتراف نمايد کـه نـزديـک به ارتکاب جرم ميباشد، درين صورت وکيل مدافع بايد چه اقدام نمايد؟
- کدام قانون وظايف و صلاحيت های وکيل مدافع را تنظيم مينمايد؟

مادۀ ۳۲ – مصئونيت مديون از زندان:

مديون بودن شخص موجب سلب يا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسايل تحصيل دين توسط قانون تنظيم ميگردد.

مـادۀ ۳۳ – حـق انتـخاب و انتصاب:

طوری که تنظيم گرديده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا ميباشند.

[وظيفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۳٤ – ۵۹]

مادۀ ۳٤ – آزادی بيان:

آزادی بـيان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسيله گفتار، نوشته، تصوير و يـا وسايل ديگر، با رعايت احکام مندرج اين قانون اساسی اظهار نمايد. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبلی آن به مقامات دولتـی، بپردازد. احکام مربوط به مطابع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلویزیون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټولیزو اړیکو په نورو وسایلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لیاري تنظیمیږي.

- آیا پدې ماده کې د محدودیت څخه پرته د وینا خپلواکي تضمین شویده؟

O ځینې ممکنه محدودیتونه کوم دي؟

O د تاوتریخوالي خواته تحریک

O د اسلام د سپیڅلې دین سپکاوی

O رئیس جمهور او د دولت نورو مامورینو ته سپکاوی.

Oعامه امنیت ته ګواښ پیښول

- آیا دولت کولاي شي د خلکو نظرونه او افکار سانسور کړي؟
- آیا دولت کولاي شي هغه څه چې د خلکو وینا ده، سانسور کړي؟
- آیا دولت کولاي شي هغه څه چې خلک په ټلویزیون کې ګوري، سانسور کړي؟
- که داسې وي، نو پر کوم اساس او کومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:

د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو مادي او یا معنوي غوښتنو د تامین لپاره، د قانون له حکمونو سره سم، ټولنې جوړې کړي. د افغانستان اتباع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سیاسي ګوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱. د ګوند مرامنامه او اساسنامه د اسلام د

رادیو و تلویزیون، نشر مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی توسط قانون تنظیم میگردد.

- آیا در این ماده ازادی بیان بدون محدودیت تضمین میگردد؟

O بعضی از محدودیتها ممکنه کدام است؟

O تحریک بسوی خشونت

O نکوهش دین مقدس اسلام

Oنکوهش رئیس جمهور ویا دیگر مامور دولت

O در مخاطره قراردادن امنیت عامه

- آیا دولت میتواند نظریات و افکار مردم را سانسور نماید؟
- آیا دولت میتواند آنچه را که گفتار مردم است، سانسور نماید؟
- آیا دولت میتواند آنچه را که مردم در تلویزون تماشا میکنند، سانسور نماید؟
- اگر چنین است، پس به کدام اساس و برای نیل به کدام اهداف؟

مادهٔ ۳۵ – آزادی انتساب به انجمن ها:

اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمین مقاصد مادی و یا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعیتها تأسیس نمایند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکام قانون، احزاب سیاسی تشکیل دهند، مشروط بر اینکه:

۱- مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپېڅلي دين د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

۲. د ګوند جوړښت او مالي سرچينې څرګندې وي؛

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

٤. له بهرنيو ګوندونو يا نورو بهرنيو سرچينو سره تړلي نه وي

د ګوند تاسيس او فعاليت د قوميت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او ګوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکيلېږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحيته محکمې حکم نه منحل کيږي.

- له هغه ځايه چې د ټولنې جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آيا قانون کولاي شي د کارګرانو د ټولنې څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟
- آيا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپېڅلي دين په مذهب د يوه سياسي ګوند جوړول، ممنوع کړي دي؟
- آيا وکيلان کولاي شي د مدافع وکيلانو ټولنه جوړه کړي؟
- آيا ښځينه وکيلانې کولاي شي، د مدافع وکيلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟
- آيا ستره محکمه کولاي شي، د قضاتو د ټولنې د جوړېدو مخنيوی وکړي، او يا ښځينه

احکام دين مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی نباشد;

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد;

۳- اهداف وتشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد;

٤- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمۀ با صلاحیت منحل نمی شود.

- از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیۀ کارگران بکلی ممانعت نماید؟
- آیا مادۀ ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟
- آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- ایا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، ویا قضات

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضـات د ښـځينه قضـاتو د ټـولنې د جوړولـو څخه منع کړي؟

- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- آيا دغه ډول ټولنې د قانون په وسيله ممنوع يـا محدودېداي شي؟

۳۶ ماده- د سوله ييز غونډې او د دولت په وړاندې د اعتراض حق:

د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سـوله ييـزو غوښتنو د تامين لپاره دقـانون سـره سـم بـې وسـلې غونډې او مظاهرې وکړي.

- آيـا يـــو قـــانون سـوله ييـزې مظـاهرې منـع کولاي شي؟
- قانون د سوله ييـزو غونـډو د حـق پـه اړه څـه ډول محدوديتونه وضع کولاي شي؟
- پـه قـانون کـې د ذکـر شـويو مشـروعو محدوديتونو برسېره آيا پوليس کـولاي شي د سـوله ييـزو مظـاهرو مخنيـوي وکـړي يـا يـې محدودې کړي؟
- د کومو دلايلو پر بنسټ؟
- آيا د قانون له لحاظه، د سـوله ييـزو مظـاهرو د کولو لپاره د پوليسو اجازه لازمه ده.
- څه فکر کوئ که په شخصـي توګـه د چـا پـه کور کې وشي؟
- پـدې اړه چـې پـه قـانون کـې منـدرج محدوديتونه، د سولې ايزو مظاهرو د مخنيـوي يـا محـدودولو لپـاره د پوليسـو اقـدامات يـا د اساسي قانون د حکمونو سره سـم د اجـازې د

انـاث را از تشـکيل انجمـن قضـات انـاث، جلوگيری نمايد؟

- اگر چنين است، پس بر اساس کدام نظر؟
- آيا چنين جمعيت ها توسط قـانون، ممنـوع و يا محدود شده ميتوانند؟

مادۀ ۳۶ – حق تجمع مسـالمت آميـز و اعتـراض عليه دولت:

اتباع افغانستان حق دارند برای تأمين مقاصد جـايز و صـلح آميـز، بـدون حمـل سـلاح، طبـق قـانون اجتماع و تظاهرات نمايند.

- آيا يک قانون تظاهرات صلح آميز را، ممنوع ساخته ميتواند؟
- قانون چه نوع محدوديت ها را راجع بـه حـق تجمعات صلح آميز، وضع نموده ميتواند؟
- برعـــلاوۀ محـدوديت هـای مشـروع کـه در قـانون ذکـر شـــده، آيـا پـوليس ميتواننـد تظـاهرات مسـالمت آميـز را محـدود و يـا جلوگيری نمايد؟
- براساس کدام دلايل؟
- ايا از لحاظ قانون، اجازۀ پوليس بـرای انعقـاد تظاهرات صلح آميز، لازم است.
- چه فکر می کنيد اگر بطور شخصی در خانـۀ کسی منعقد گردد؟
- در مورد اينکه محـدوديت هـای منـدرج در قانون، اقدامات پوليس در راستای جلـوگيری و يا محدود نمودن مظـاهرات صـلح آميـز يـا تقاضای اجازۀ در مطابقـت بـا احکـام قـانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

اساسی قرار دارند، کدام مرجع عهده دار تصمیم گیری میباشد؟

۳۸ ماده- کورونو ته د غیر قانوني ننوتو څخه خونديتوب:

د شخص استوګنځئ له تېري څخه خوندي دي. هېڅوک د دولت په ګډون نشي کولاي د استوګن له اجازې یا د واکمنې اجازې له قرار پرته او بې له هغه حالاتو او لارو چې په قانون کې ښوول شوي، د چا کور ته ورننوزي یا يې وپلټي.

مادهٔ ۳۸ – مصئونیت از دخول در منازل بطورغیر قانونی:

مسکن شخص از تعرض مصئون است، هیچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه با صلاحیت و به غیر از حالات و طرزی که در قانون تصریح شده است، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش نماید.

د څرګند جرم په مورد کې مسئول مامور کولاي شي د محکمې له مخکینۍ اجازې پرته د شخص کور ته ورننوځي یا هغه وپلټي، نوموړی مامور مکلف دی کورته له ننوتو یا پلټنې وروسته په هغه موده کې چې قانون يې ټاکي د محکمې قرار تر لاسه کړي.

در مورد جرم مشهود، مامور مسئول بدون اجازهٔ قبلی محکمه، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش کند. مامور مذکور مکلف است بعد از داخل شدن یا اجرای تفتیش، در خلال مدتی که قانون تعیین می کند قرار محکمه را حاصل نماید.

- په دغه ماده کې د مشهود جرم په اړه استثناء راغلې ده، نور کوم حالات او استثناآت په قانون کې تعیین شویدي؟
- ((مشهود جرم)) څه دی؟
- آیا پولیس مامور باید د ارتکاب په حال کې جرم او کور ته د ننوتو په حال کې شخص مشاهده کړي؟
- که پولیس مامور دغه ماده رعایت نه کړي، یعني د یوه شخص کورته ننوزي او د جرم په اړه مدارک او شواهد تر لاسه کړي، آیا دغه مدارک کولاي شي د تورن د محکومیت په جریان کې دهغه د محکومیت اساس شي؟
- آیا دغه شواهد او مدارک چې په غیر قانوني

- این ماده شامل استثنا راجع به جرم مشهود است، دیگر کدام حالات و یا استثناأت، در قانون تعیین گردیده است؟
- "جرم مشهود" چه است؟
- آیا مامور پولیس باید جرم در حال ارتکاب و شخص در حالت داخل شدن به منزل را مشاهده نماید؟
- اگر مامور پولیس این ماده رعایت نه نماید، یعنی در منزل شخص داخل شود و شواهد و مدارک ارتکاب جرم را بدست آرد، آیا این مدارک میتواند، در جریان محاکمهٔ متهم اساسی محکومیت او را تشکیل دهد؟
- آیا این شواهد و مدارکی که بطور غیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه لاسته راغلي،کولای شي په فیصله کې د متهم محکومیت توجیه کړي؟

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصله راجع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

- که داسې وي، نو دا خونديتوب تر کومې کچې ګټور دی، او د تورن لپاره د حل لاره څه ده؟

- اگر چنین است، پس این مصئونیت تا چه حد مفید است، و برای متهم راه حل چه خواهد بود؟

- د پوښتنو په اړه څوک پريکړه کوي؟

- راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

۴۰ ماده- د ملکيت حق:

هېڅوک د مکليت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کيږي، مګر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هېچا ملکيت د قانون دحکم او د باصلاحيته محکمې له پريکړې پرته نه مصادره کيږي. د شخص د ملکيت استملاک يوازې د عامه ګټو د تامين په موخه، د مخکيني او عادلانه بدل په ورکولو د قانون له مخې مجاز دي. د شخص د شتمنۍ پلټنه او اعلان يوازې د قانون په حکم کېداي شي.

مادهٔ ۴۰ – حق ملکیت:

هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمهٔ با صلاحیت مصادره نمی شود. استملاک ملکیت شخص، تنها به مقصد تأمین منافع عامه، در بدل تعویض قبلی و عادلانه، به موجب قانون مجاز می باشد. تفتیش و اعلان دارایی شخص، تنها به حکم قانون صورت می گیرد.

- آيا دغه ماده د افغان سوداګريزو سازمانونو او افغانانو پر ملکيتونو د پلي کېدو وړ ده؟

- آیا این مادهٔ بالای ملکیت های سازمان های تجارتی افغانی و شهروندان افغان قابل تطبیق است؟

- دولت کولای شي د عامه ګټو لپاره غير منقول شخصي مالونه استملاک کړي. د دغه عامه ګټو ځينې يې کوم دي؟

- دولت می تواند اموال شخصی غیر منقول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی ازاین مصالح عامه چه خواهند بود؟

- که د دغه غير منقولو اموالو مالک له دولت سره د عامه ګټو په اړه موافق نه وي، پدې صورت کې څه کيږي؟

- اگر مالك این اموال غیر منقول با دولت در مورد مصالح عامه موافق نباشد، دراین صورت چه خواهد شد؟

- مالک څه کولای شي؟

- مالك چه اقدام نموده میتواند؟

- څوک تشخيص کولای شي چې استملاک د عامه ګټو په موخه دي؟

- چه کس تشخیص خواهد کرد که این استملاك غرض مصالح عامه میباشد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که د شتمنۍ مالک د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته ورانـدې کېږي، موافق نه وي، څه پېښه کېداي شي؟

- اگر مالك جايداد با معاوضهٔ که از سوی دولت برايش ارائه ميگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت ؟

- مالك څه کولاي شي؟

- مالك چه اقدام نموده ميتواند؟

- څوك تشخيصولاي شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنۍ مالك ته وراندې کېږي، منصفانه او د ملکيت د ارزښت سره سمه ده؟

- چه کس تشخيص خواهد کرد که معاوضهٔ که از سوی دولت برای مالك جايداد ارائه ميگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملکيت ميباشد؟

٤٢ ماده:

هر افغان مکلف دي د قانون له حکمونو سره سم دولت ته ماليه او محصول ورکړي، هېڅ راز ماليه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي. د ماليې او محصول اندازه او د ورکړې ډول يې د ټولنيز عدالت په رعايت، د قانون په وسيله تعيينېږي. دا حکم د بهرنيو کسانو او موسسو په برخه کې هم تطبيقېږي. هر ډول ورکړه شوې ماليه، محصول او عايدات دولتي واحد ته تحويلېږي.

مادهٔ ٤٢:

هر افغان مکلف است مطابق به احکام قانون به دولت ماليه و محصول تأديه کند، هيچ نوع ماليه و محصول بدون حکم قانون وضع نميشود. اندازه ماليه و محصول و طرز تاديه آن ، با رعايت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعيين ميگردد. اين حکم در مورد اشخاص و مؤسسات خارجی نيز تطبيق ميشود. هر نوع ماليه، محصول و عوايد تأديه شده، به حساب واحد دولتی تحويل داده ميشود.

- که يو شخص په قصدي توگه ماليات ورنکړي، آيا دغه ډول عمل جرم يا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور گڼل کېږي؟

- اگر يک شخص بطور عمدی ماليات را تأديه نکند، آيا همچو عمل جرم ويا براساس مادهٔ ۳۲ قرض پنداشته ميشود؟

- د ((هېڅ ډول ماليه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي)) عبارت څه مفهوم لري؟

- عبارت ″ هيچ نوع ماليه و محصول بدون حکم قانون وضع نميشود ″ چه مفهوم دارد؟

٤٣ ماده– د زده کړې حق:

زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د ليسانس تر درجې پورې وړيا د دولت لخوا تامينېږي. دولت مکلف دي چې په ټول افغانستان کې د انډولې پوهې د عامولو او د منځنيو اجباري زده کړو د تامين لپاره اغېزناك پروگرام

مادهٔ ٤٣ – حق تعليم:

تعليم حق تمام اتباع افغانستان است که تا درجه ليسانس در مؤسسات تعليمی دولتی به صورت رايگان از طرف دولت تأمين می گردد. دولت مکلف است به منظور تعميم متوازن معارف در تمام افغانستان، تأمين تعليمات متوسطه اجباری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

پروگرام مؤثر طرح و تطبیق نماید و زمینه تدریس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

٤٤ ماده- د ښځو او کوچيانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختيا او انډول د رامنځته کولو، د کوچيانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستيتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناک پروگرامونه طرحه او پلي کړي.

مادۀ ٤٤ – حق تعلیم متوازن برای زنان و کوچیان:

دولت مکلف است به منظور ایجاد توازن و انکشاف تعلیم برای زنان، بهبود تعلیم کوچیان و امحای بی سوادی در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبیق نماید.

- آيا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عين هماغه فرصتونو څخه ګټه اخيستلاي شي چې د نارينه وو لپاره شته دي؟
- که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

- آیا مفهوم از "تعلیم متوازن" این است که زنان از حین فرصتهای تعلیمی که برای ذکور فراهم گردیده است، مستفید گردند؟
- اگر اینطور نیست، پس چه مفهوم دارد؟

٤٥ ماده- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دين د حکمونو او د ملي فرهنګ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

مادۀ ٤٥ – نصاب تعلیمی واحد:

دولت نصاب واحد تعلیمی را، بر مبنای احکام دین مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبیق می کند و نصاب مضامین دینی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوین می نماید.

٤٦ ماده- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولاي شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولاي شي د بهرنيو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شاملېدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظيمېږي.

مادۀ ٤٦ – حق تحصیلات عالی:

تأسیس و ادارۀ مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی وظیفۀ دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمایند. دولت می تواند تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نیز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرایط شمول در مؤسسات تعلیمات عالی دولتی و سایر امور مربوط به آن، توسط قانون تنظیم میگردد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۷ ماده- د معنوي شتمنى د خونديتوب حق:
دولت د علم، فرهنگ، ادب او هنر د پرمختگ لپاره اغېزناك پروگرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمينوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ يې کوي او د هغوي له پايلو څخه گټوره گټه اخيستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

۴۸ – د کار حق:
کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارگر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظيمېږي. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

۴۹ ماده- جبري کار ممنوع دي:
د جبري کار تحميل منع دي، د جگړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساينه تهديد کړي، فعاله برخه اخيستنه د هر افغان ملي وجيبه ده. پر ماشومانو د کار تحميل جواز نلري.

- آيا والدين کولاي شي د دوي ماشومان د کرنې يا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟
- آيا والدين کولاي شي ماشومان پر نورو د کار تحميل ته اړ کړي؟

۵۰ ماده- د رښتيني او سالم دولت د درلودلو حق:
دولت مکلف دی چې د يوې سالمې اداري او د هېواد په اداري سيستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبيرونه ونيسي. اداره خپل اجراآت په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

مادۀ ۴۷ - حق حفظ دارائی معنوی:
دولت برای پیشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروگرامهای مؤثر طرح می نماید. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمین می نماید و تحقیقات علمی را در تمام عرصه ها تشویق و حمایت می کند و استفاده مؤثر از نتایج آن را، مطابق به احکام قانون، تعمیم می بخشد.

مادۀ ۴۸ – حق کار:
کار حق هر افغان است، تعیین ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارگر و سایر امور مربوط به آن توسط قانون تنظیم میگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

مادۀ ۴۹ – کار اجباری ممنوع است:
تحمیل کار اجباری ممنوع است، سهم گیری فعال در حالت جنگ، آفات و سایر حالاتی که حیات و آسایش عامه را تهدید کند، از وجایب ملی هر افغان می باشد. تحمیل کار بر اطفال جواز ندارد.

- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به کار های زراعتی و یا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟
- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به تحمیل کار برای دیگران وادار سازند؟

مادۀ ۵۰ – حق داشتن دولت راستکار و سالم:
دولت مکلف است به منظور ایجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سیستم اداری کشور تدابیر لازم اتخاذ نماید. اداره اجراآت خود را با بیطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق لري د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنیت ته له زیان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهلیت له مخې او د هر ډول تو پیر څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کیږي.

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

- آیا وزارتونه کولای شي د لږکیو او ښځو لپاره د برابرۍ د رامنځته کولو لپاره د شرایطو نه لرونکي کسان وګماري.
- د بېلګې په توګه، آیا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د یوه نارینه کاندید په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وګماري؟
- آیا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې دجنسیتي توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرایطو لرونکې دي، وګماري؟
- آیا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

- آیا وزارت ها میتوانند برمبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟
- طور مثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسبت به یک کاندید مرد، تحصیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟
- آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟
- آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

۵۱ ماده- د هغه زیانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوښتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجبه زیانمن شي د تاوان اخیستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحیته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

مادهٔ ۵۱ – حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد ومی تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمهٔ با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

- آیا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواګانو کې چې پر دولت د اوښتي زیان د جبران په اړه کیږي، له خپل خوندیتوب څخه

- آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خسارهٔ وارده صورت میگیرد، از مصئونیت اش

(c) ketabton.com: The Digital Library

منصرف کیږي؟

- عملاً یو شخص څه ډول استیناف غوښتلای شي؟
- د دغه ډول قضایاوو یو شمېر بېلګې وړاندې کړئ؟
- وروستنی جمله څه مفهوم لري؟

۵۲ ماده- په وړیا توګه د روغتیایي آسانتیاوو د ترلاسه کولو حق:

دولت د افغانستان د ټولو اتباعو لپاره د ناروغیو د مخنیوي او د وړیا درملنې وسیلې او روغتیایي آسانتیاوې د قانون له حکمونو سره سم تامینوي. دولت له قانون سره سم د خصوصي روغتیایي خدمتونو او روغتیایي مرکزونه جوړول او پراختیا هڅوي او ملاتړ یې کوي، دولت د سالمې بدني روزنې د پیاوړتیا او د ملي او سیمه ییزو ورزښتونو د پراختیا لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

۵۳ ماده د اشخاصو د خاصو طبقاتو د مساعدت حق :

دولت د شهیدانو او مفقودینو له پاتې کسانو د معلولینو او معیوبینو د بیاځواکمنی او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخیستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتیایي خدمتونو د تنظیم لپاره د قانون له حکمونو سره سم لازم تدبیرونه نیسي. دولت د متقاعدینو حقوق تضمینوي، او له زړو کسانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بېوزله یتیمانو سره د قانون له حکمونو سره سم لازمې مرستې کوي.

- آیا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مادو کې بیان شول، مطلق دي یا په دولت کې له شته سرچینو سره تړلي دي؟

منصرف گردیده است؟

- عملاً یک شخص چه گونه میتواند استیناف طلب گردد؟
- بعضـــــی از مثالهای چنین قضایا را ارائه کنید؟
- جملهٔ اخر چه مفهوم دارد؟

مادهٔ ۵۲ حق تسهیلات صحی رایگان:

دولت وسایل وقایه و علاج امراض و تسهیلات صحی رایگان را برای همه اتباع مطابق به احکام قانون تأمین می نماید. دولت تأسیس و توسعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصی را مطابق به احکام قانون تشویق و حمایت می کند. دولت به منظور تقویت تربیت بدنی سالم و انکشاف ورزشهای ملی و محلی تدابیر لازم اتخاذ می نماید.

مادهٔ ۵۳ حق مساعدت طبقات خاص اشخاص:

دولت به منظور تنظیم خدمات طبی و مساعدت مالی برای بازماندگان شهدأ و مفقودین وبرای بازتوانی معلولین و معیوبین و سهم گیری فعال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابیر لازم اتخاذ می نماید. دولت حقوق متقاعدین را تضمین نموده، برای کهن سالان، زنان بی سرپرست، معیوبین و معلولین و ایتام بی بضاعت مطابق به احکام قانون کمک لازم به عمل می آورد.

- آیا حقوقی که در ماده ۵۱ – ۵۳ بیان گردید است، مطلق میباشند و یا منوط به منابع موجود دولت اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که یو ښوزله کس روغتیايي ساتنې ته اړتیا ولري، مګر کلینیک یا ډاکتر موجود نه وي، پدې صورت کې یاد شوي کس څه کولاي شي؟

- آیا یاد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوي کولاي شي؟

- آیا نورې لارې شته چې د یادو شویو حقوقو او لازمه خدماتو د تامین په برخه کې د دولت ناتواني جبران کړي؟

۵٤ ماده- د کورنۍ د ملاتړ حق:
کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړې توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلي دین له احکامو سره د مغایرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپېڅلي دین خلاف وي، څو بېلګې ووایئ؟

۵۵ ماده- له هېواد څخه د دفاع وجیبه:
له هېواد څخه دفاع د افغانتسان د ټولو اتباعو وجیبه ده. د عسکري مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

۵٦ ماده- د قانون د حکمونو د پیروۍ وجیبه:
د اساسي قانون د حکمونو پیروي د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت رعایت د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه ګڼل کیږي.

۵۷ ماده- د بهرنیو اتباعو حقوق او وجایب:
دولت په افغانستان کې د بهرنیو اتباعو حقوق او

- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا داکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟

- آیا شخص مذکورمیتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟

- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستائ تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

مادهٔ ٥٤ – حق حمایت خانواده:
خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

مادهٔ ٥٥ – وجیبهٔ دفاع از کشور:
دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

مادهٔ ٥٦ – وجیبهٔ پیروی از احکام قانون:
پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

مادهٔ ٥٧ – حقوق و وجایب اتباع خارجی:
دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکۍ له قانون سره سم تضمينوي. دا کسان د نړيوالو حقوقو د قواعدو په حدودو کې د افغانستان د دولت د قوانينو په رعايت مکلف دي.

۵۸ ماده- د بشر د حقوقو د خپلواک کميسيون جوړول:

دولت په افغانستان کې د بشر د حقوقو د رعايت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون جوړوي. هر څوک کولای شي د خپلو بشري حقوقود نقض کېدو په صورت کې دې کميسيون ته شکايت وکړي. کميسيون کولای شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني ځانګو ته راجع کړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع کې مرسته وکړي. ددې کميسيون جوړښت او د کار ډول يې د قانون له لیارې تنظيمېږي.

- آيا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شکايتونه بايد په لومړي قدم کې دغه کميسيون ته وړاندې شي؟
- آيا يو کس پرېکړه کولای شي چې کميسيون ته د شکايت کولو په ځاي، په محکمه کې دعوي اقامه کړي؟
- او يا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون کې بيان شوېده؟

۵۹ ماده- د وفادارۍ وجيبه:

هېڅوک نشي کولای پدې اساسي قانون کې له راغلو خپلواکيو او حقوقو څخه په ناوړه ګټې اخيستنې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنی بشپړتيا، ملي واکمنۍ او ملي يووالي پر ضد عمل وکړي.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملګرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړيواله

افغانستان، طبق قانون تضمين می کند. اين اشخاص در حدود قواعد حقوق بين المللی به رعايت قوانين دولت افغانستان مکلف می باشند.

مادهٔ ۵۸ – تأسيس کميسيون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بررعايت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمايت از آن، کميسيون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسيس می نمايد. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به اين کميسيون شکايت نمايد. کميسيون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نمايد. تشکيل و طرز فعاليت اين کميسيون توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا هدف ازاين مادهٔ اينست که شکايات حقوق بشر بايد در قدم اول به اين کميسيون تقديم گردد؟
- آيا يک شخص ميتواند تصميم بگيرد تا بعوض شکايت به کميسيون، دعوی را در محکمه اقامه کند؟
- و يا اينکه اين موضوع در قانون موضوعه بيان شده است؟

مادهٔ ۵۹ – وجيبهٔ وفاداری:

هيچ شخص نمی تواند با سوء استفاده از حقوق و آزاديهای مندرج اين قانون اساسی، بر ضد استقلال، تماميت ارضی، حاکميت و وحدت ملی عمل کند.

[وظيفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – منشور ملل متحد، اعلاميهٔ جهانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انساني یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

ښوونیزې موخې- ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت
لکه څرنګه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانوی چې دولت باید د ملګرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر دحقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو څواک او اغېزه لري، او دهغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شویدي، الزامي دي؟

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

اهداف آموزشی – ساعت درسی ۹ و ۱۰

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی
همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

به نظر شما این به چه معنی است؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت واثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

سریزه:

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړي دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

- د ملګرو ملتونو منشور
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق
- د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق

د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوي له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توګه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

مقدمه:

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- منشور ملل متحد
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز
- کنوانسیون حقوق طفل
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (٦١-٧٢ مادې) څخه اقتصادي او ټولنيزه شوراي جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه يوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعايت د کچې لوړوالى او د اساسي خپلواکيو پراختيا ده. (٦٢ ماده، ٢ پرګراف)

دغه شوراي کولاي شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسيونونو مسوده چمتو کړي(٦٢ ماده، ٣ پره ګراف) او ډېر ژر به ځينې دغه کنوانسيونونه تر څېړنې لاندې ونيسو.

د بشر د حقوقو اعلاميه:

د بشر د حقوقو اعلاميه د ١٩٤٨ د ډيسمبر په مياشت کې د ملګرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصويب شوه.

پـدې اعلاميه کې زياتره حقوق او آزادۍ د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزاديو په لست کې منعکس شويدي، او دلته نه تکراريږي.

ځينې اضافي حقوق او آزادۍ شته چې د يادولو اړتيا يې نشته:

٨ ماده بيانوي چې هر څوک حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمين شويو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د يوې ملي باصلاحيته محکمې په وسيله د زيان جبران تر لاسه کړي.

- په بله وينا، هغه حق چې د نقض له کبله يې هېڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.
- آيا ٨ ماده په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

منشور ملل متحد:

فصل ٤ (مواد ٦١-٧٢) از این منشور شورای اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می کند.

یکی از اهداف این شوری ارائه پیشنهادات جهت ارتقای احترام و رعایت حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه است (ماده ٦٢، پاراگراف ٢).

این شوری می تواند مسوده کنوانسیونها را برای ارائه به مجمع عمومی تهیه کند (ماده ٦٢، پاراگراف ٣)، و به زودی تعدادی از این کنوانسیونها را مورد بازبینی قرار خواهیم داد.

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ١٠ دسمبر ١٩٤٨ توسط مجمع عمومی ملل متحد تصویب گردید.

بسیاری از حقوق و آزادی های مندرج در این اعلامیه، به طور ماهوی در لست حقوق و آزادی های اساسی در قانون اساسی افغانستان منعکس گردیده اند، و در اینجا تکرار نخواهند شد.

برخی حقوق و آزادی های اضافی وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ٨ بیان می دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسی تضمین گردیده خویش در قانون اساسی، توسط یک محکمه ملی باصلاحیت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

- به عبارت دیگر، حقی که از هیچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نیست، حقی بی مفهوم است.
- آیا ماده ٨ در افغانستان قابل اجرا است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟

- په اساسي قانون کې د مطرح شويو حقوقو او آزاديو اجراء څه معني لري؟

۹ ماده بيانوي چې هېڅوک په خپل سر د نيول کېدو، توقيف يا تبعيد سره نه مخ کېږي.

- په خپل سر نيول د موجه دليلونو پر بنسټ د نيولو سره توپير لري.

- په افغانستان کې د نيولو او توقيف کېدو لپاره حقوقي معيارونه په کوم ځاي کې تر لاسه کېداي شي؟

- آيا په هېڅ ډول شرايطو کې په افغانستان کې د تبعيد اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده) ؟

۱۰ ماده بيانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجايبو د تعيين، او يا هم د جنايي اتهام په صورت کې په يوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنګه ۱۱ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې جزائي محاکمې بايد په ښکاره ترسره شي.

- يوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)

- آيا تاسو کولاي شئ هغه شرايط چې په هغه کې د يوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي ، تصور کړئ؟

- آيا دغه ډول شرايط کېداي شي د دغه موادو

- چرا؟

- اجرای حقوق و آزادی های اساسی مطرح شده در قانون اساسی به چه معنی است؟

ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.

- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری برمبنای دلایل موجه میباشد.

- در افغانستان، استندردهای حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟

- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟

ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، ازحق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین **ماده ۱۱** در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.

- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).

- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟

- آیا چنین شرایطی می توانند برطبق این مواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم توجيه کړل شي؟

۱۶ ماده: په خپله يوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړلو لپاره مساوي حق، او همدارنګه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارينه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمين کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

- آيا داسې دليل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟
- که داسې وي، آيا هغه دليل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟
- لکه څرنګه چې دغه اعلاميه په ځانګړې توګه داساسي قانون په ۷ ماده کې تاييد شوېده، آيا مناسبه ده چې و انګېرو چې لويه جرګه د اساسي قانون د تصويب په وخت کې ، په دغه اعلاميه کې د ځاي په ځاي کړل شويو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله يوه برخه کې بيانوي چې هر څوک د هر ډول تبعيض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خونديتوب لپاره اتحادېې جوړې کړي او يا هم له هغوي سره يوځاي شي.

<u>د شکنجې، بې رحمه، غيرانساني يا سپکوونکي سلوک د منعې کنوانسيون:</u>

د شکنجې په وړاندې کنوانسيون د ۱۹۷۸ د جون په ۲٦ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو وليدل ، شکنجه او د انساني کرامت مغاير مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شويدي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجيه گردند؟

مـاده ۱٦، در بخشی از خود، حق مساوی برای ازدواج و تشکیل خانواده، و همچنین حقوق مساوی در دوران ازدواج و فسخ آن را برای مردان و زنانی که به سن بلوغ رسیده اند تضمین کرده، و ازدواج اجباری را منع می کند.

- آیا دلیلی وجود دارد که براساس آن در قانون اساسی به ازدواج اجباری اجازه داده شده باشد؟
- اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق این ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟
- از آنجایی که این اعلامیه بطور خاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تایید قرار گرفته است، آیا مناسب است بپنداریم که لویه جرگه از حقوق گنجانیده شده در این اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی باخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر شخص، بدون هیچ گونه تبعیض، حق دریافت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشته، و حق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

<u>کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر آمیز:</u>

کنوانسیون علیه شکنجه بتاریخ ۲٦ جون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کردیم، شکنجه و مجازات مغایر با کرامت انسانی توسط ماده ۲۹ قانون اساسی منع گردیده است، اما این ماده "شکنجه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا ((انساني کرامت)) ندي تعریف کړي.

یا "کرامت انسانی" را تعریف نکرده است.

مونږ کولاي شو پدې اړه دغه کنوانسیون ته یوه کتنه ولرو.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

۱ ماده: په خپله یوه برخه کې پر یوه چا که روحي وي او که فزیکي شکنجه د شدید درد او رنج د تحمیل په توګه تعریف کړېده.

مـاده ۱، در بخشـی از خـود، شـکنجه را بعنـوان تحمیل عمدی درد و رنج شـدید، چـه جسـمی یـا روحی، بالای یک شخص تعریف می کند.

۲ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې په قطعي ډول هیڅ ډول استثنایي شرایط یا د لوړپوړي افسر یا دولتي مقام امر نشي کولاي د شکنجې لپاره د توجیه په توګه استناد کړاي شي.

ماده ۲، در بخشی از خود، بیان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی توانـد بعنـوان توجیه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

۱٤ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر تصویبوونکی هېواد باید په خپل قضایي سیستم کې تضمین کړي چې د شکنجې قرباني کولاي شي د زیان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

ماده ١٤، در بخشی از خود، بیان می دارد که هـر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خـود تضمین نماید که یک قربـانی شـکنجه مـی توانـد جبـران خسـاره حاصـل کنـد و و مسـتحق جبـران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

- یـوه مـناسبه مرجع چې پـه هغـه کې یـو زیـانمن شـخص د تـاوان غوښـتنه وکـړي، کومه ده؟

- یک مرجع مناسب کـه در آن یـک متضـرر خواهان جبـران خسـاره و تـاوان مـی گـردد، کدام است؟

۱۵ ماده په خپله یـوه برخـه کې بیـانوي چې ټـول تصویبوونکي هېوادونه تضمینوي چې هر هغه اقـرار چې د شکنجې له لارې تـر لاسـه شـوی وي نشـي کېداي چې د زیانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توګه وکارول شي.

ماده ۱۵ در بخشی از خود بیان می دارد کـه همـه کشورهای تصویب کننده، تضـمین مینماینـد، کـه هر اقراریکه از طریق شـکنجه حاصـل شـده باشـد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مـورد استفاده قرار گیرد.

- پـه هغـه صـورت کې چې یـو تصـویبوونکی هېواد یادشوی تضمین تامین نه کړي، څه پېښه کېداي شي؟

- در صـورتیکه یـک کشـور تصـویب کننـده تضمین مـذکور را تـأمین ننمایـد، چـه اتفـاق خواهد اُفتد؟

- سره لدې هم زیانمن کولاي شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې لـه لارې ترې اخیستل شـوی، د ده د محکومیـت لپـاره

- با وجو این آیـا متضـرر میتوانـد خواسـتار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شـده اسـت، در مـورد محکومیـت اش مـورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کارول شي؟

استفاده قرار نگیرد؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپټمبر په ۲ نافذ شو.

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

۳ ماده، ۱ پره گراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشومانو لوړې ګټې باید لمړنی ملحوظ وي.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

۱۲ ماده، ۲ پره گراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوې کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعیین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

د اساسي قانون ۴۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

ماده ۴۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د ګمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

۴۰ ماده

پر جرمونو د تورنو ماشومانو لپاره زیاتره شکلي حقوق او ساتنې، شهادت یا پر ګناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په ګډون، حکم کوي.

ماده ۴۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون؛ د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون؛ د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق؛ او د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق]

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آتی – کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان؛ کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی]

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون د ۱۹۹۷ د ډیسمبر په ۱۸ نافذ شو.

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان:

کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان در ۱۸ دسمبر ۱۹۹۷ نافذ گردید

د اساسي قانون ۲۲ ماده د ښځو او نارینو لپاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمینوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو کې کارول کیږي.

ماده ۲۲ قانون اساسی حقوق و فرصتهای مساوی را برای زنان و مردان تضمین مینماید، و این ماده در تمام جوانب زندگی افغانی کاربرد دارد.

دغه کنوانسیون د تر ټولو زیاتو جزئیاتو په بیانولو سره تصویبوونکي هېوادونه د پوهنې، استخدام، اقتصادي او ټولنیز ژوند او د ښځو په وړاندې د مساوي سلوک او د آسانتیاوو او حقوقو څخه د سړیو سره د مساوي برخمن کولو په اړه هدایت کوي.

این کنوانسیون با بیان بیشترین جزئیات، کشور های تصویب کننده را جهت اتخاذ تدابیر لازمه در مورد معارف استخدام، زندگی اقتصادی و اجتماعی و تضمین برخورد مساویانه در مورد زنان و مستفید گردیدن آنها از امکانات و حقوق مساوی با مردان، هدایت مینماید.

۱۵ ماده په ځانګړي ډول ددې غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه د محکمو او دیوانونو په ټولو مرحلو کې د مساوات په ګډون له نارینه وو سره د ښځو برابري تضمین کړي.

ماده ۱۵، با لاخص، خواستار این است که کشورهای تصویب کننده به زنان تساوی آنها را با مردان، به شمول مساوات در تمام مراحل طرزالعملهای محاکم و دیوان ها، تضمین نمایند.

- آیا د اساسي قانون ۲۲ ماده او همدارنګه د کنوانسیون ۱۵ ماده، د ښځو په وړاندې پر تبعیض ولاړو کړنلارو او سرچینو د کارولو په اړه د دولت ممانعت کوي؟

- آیا ماده ۲۲ قانون اساسی، و همچنین ماده ۱۵ کنوانسیون، دولت را از استفاده از منابع و طرزالعمل های تبعیض آمیز در مورد زنان ممانعت مینماید؟

- د غیر رسمي عدلي سیستم په اړه څه فکر کوئ؟

- در مورد سیستم عدلی غیر رسمی چه فکر میکنید؟

- آیا د حقوقو ریاست کولای شي په قانوني

- آیا ریاست حقوق می تواند بطور قانونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرګې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

قضیه ای را که یک زن در آن شامل است به شریعت یا جرگه ای محول نماید که آن صرف پدر یا شوهر زن اجازه داشته باشند که ازجانب زن اقامه دعوی نماید؟

١٦ ماده، ١ پره ګراف،

د واده پر مسئله غور کوي او ددې غوښتنه کوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونه د نارینه وو اوښځو د مساوات پر بنسټ په آزاده توګه د ژوند د ملګري د ټاکلو حق؛ د اولادونو اړونده مسائلو کې د والدینو په توګه مساوي حقوق او دندې؛ او د مالکیت، اکتساب، برخمنتوب او د شتمنۍ د واک په هکله یو شان حقوق تضمین کړي.

ماده ١٦، پاراگراف ١،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار این است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخاب آزادانه یک همسر؛ حقوق و وظایف یکسان بعنوان والدین در مسائل مرتبط با فرزندانشان؛ و حقوق یکسان در ارتباط با مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیار دارایی را تضمین نمایند.

١٦ ماده، ٢ پره ګراف،

بیانوي چې د یوه ماشوم کوژده او واده هېڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سن د تعیین او د ټولو ودونو د رسمي ثبتولو د ملزوم والي په هکله ټول لازم اقدامات وکړي.

ماده ١٦، پاراگراف ٢،

بیان می دارد که نامزدی و ازدواج یک طفل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقدامات لازم باید جهت تعیین حداقل سن ازدواج در قوانین و ملزوم ساختن ثبت رسمی تمام ازدواجها انجام گیرند.

<u>د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:</u>

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون د ١٩٦٩ د جنوري په ٤ نېټه نافذ شو.

<u>کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی:</u>

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی در ٤ جنوری ١٩٦٩ قابل اجرا گردید.

د اساسي قانو ن ٢٢ ماده د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او تمایز ممنوع کړی دي. ٤ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونو څخه جوړ شویدی، او د اساسي قانون زیاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قانون کې ندی ذکر شوی.

ماده ٢٢ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بین شهروندان افغانستان را ممنوع می سازد. ماده ٤ بیان می دارد که ملت افغانستان متشکل از اقوام مختلف است، و بسیاری از احکام قانون اساسی بیان می دارند که پیروان هر دو مذهب دین مقدس اسلام شهروندان افغانستان هستند. تبعیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسی ذکر نگردیده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((نژادي تبعيض)) د دغه کنوانسيون د لمړۍ مادې په لمړي پره ګراف کې په پراخه ډول تعريف شويدي تر څو د ((نژاد، رنګ، نسب، مليت يا قومي سرچينې ...)) په بنسټ تبعيض احتوا کړي.

- ((قومي سرچينه)) څه معني لري؟
- آيا تاسو فکر کوئ چې د دغه کنوانسيون احکام د قبيلوي سرچينې پر بنسټ تبعيض په پام کې نيولی دي؟
- آيا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟
- آيا په تېرو کې د قبيلوي سرچينې په بنسټ تبعيض شويدي؟

دغه کنوانسيون په **۵ ماده** کې بيانوي چې تصويبوونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعيض له منځه يوسي او د قانون په وړاندې مساوي حقونه او په بشري او مدني حقوقو کې د شموليت کې د بشپړ پوښښ د برخمنتيا تضمين وکړي.

۶ ماده بيانوي چې:

غړي (تصويبوونکي) هېوادونه ډاډ ورکوي چې د خپلې واکمنۍ په حوزه کې د هر چا خونديتوب او د باصلاحيته ملي محکمو او نورو دولتي ارګانونو له لارې د هر هغه نژادي تبعيض مناسب جبران چې د ده بشري حقوق او اساسي خپلواکۍ د دغه کنوانسيون سره په مغايرت کې نقض کړي، او همدارنګه د هر ډول هغه تاوان چې د دغه ډول تبعيض په پايله کې اوښتی دی د کافي او عادلانه جبران يا د حق د استرداد د غوښتلو حق، تضمين کړي.

"تبعيض نژادی" در **ماده ۱، پاراگراف ۱**، اين کنوانسيون بطور گسترده تعريف گرديده است تا تبعيض "برمبنای نژاد، رنگ، نسب، مليت يا منشا قومی و غيره را احتوا نمايد".

- "منشاء قومی" به چه معنی است؟
- آيا شما فکر می کنيد که احکام اين کنوانسيون، تبعيض برمبنای منشاء قبيلوی را در نظر گرفته است؟
- آيا اين سوال در افغانستان مهم می باشد؟
- آيا در گذشته تبعيض بر مبنای منشاء قبيلوی صورت گرفته است؟

اين کنوانسيون در **ماده ۵** بيان می دارد که کشورهای تصويب کننده تلاش خواهند کرد، تبعيض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمايند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قانون و برخورداری از پوشش کامل شموليت از حقوق بشری و مدنی، تضمين نمايند.

ماده ۶ بيان می دارد که:

کشورهای عضو (کشورهای تصويب کننده) اطمينان خواهند داد که در حوزه حاکميت خويش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طريق محاکم باصلاحيت ملی و ديگر نهادهای دولتی، دربرابر هر اقدام تبعيض نژادی که حقوق بشری و آزاديهای اساسی وی را در مغايرت با اين کنوانسيون نقض می نمايد، و همچنين حق درخواست جبران خساره کافی و عادلانه و يا استرداد حق را به خاطر هر گونه خسارتی که در نتيجه چنين تبعيضی متحمل شده است، تضمين خواهند کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- آیا پـه افغانسـتان کـې ملـي محکمـې او نـور دولتـــي ارګانونـــه شـــته چـــې (د شـــخص خونديتوب او هغه ته د تاوان مناسب جبـران) تر سره کړي؟
- دوي کوم دي؟
- آيا د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون کولای شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق:

د اقتصــادي، ټــولنيزو او فرهنګــي حقوقــو نړيــوال ميثاق د ۱۹۷٦ د جنوري په ۳ نافذ شو.

۳ مــاده بيــانوي چــې د کنوانســيون تصــويبوونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارينه وو او ښـځو لپـاره مســاوي حقــوق؛ د ټولــو اقتصــادي، ټــولنيزو او کلتــوري حقوقــو څخــه بــرخمن کېــدل چــې پــه کنوانسيون کې بيان شويدي د نورو حقوقو، د کـار او د مساوي کار د درلودلو په حـال کې د مسـاوي معاش درلودلو حق، د سوداګريزو اتحاديو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټولنيز خونـديتوب او بيمـه، د کـورني سـاتنه او ملاتـړ د ژونـد د مناسبو معياري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسـب استوګنځي په ګډون؛ د روحـي او جسـمي روغتيـا حق د تر ټولو لوړ سټنډرډ سره سم، د پـوهنې حـق او په کلتوري ژوند کې د ګـډون حـق او د علمـي پرمختګونو څخه ګټه اخيستنه تضمينوي.

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثاق:

د مدني او سياسي حقوقو نړيــوال ميثـاق د ۱۹۷٦ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حـال کـې چـې پـه دغـه ميثـاق کـې ډېـر زيات شمېر مدني او سياسي حقـوق چـې پـه نـورو

- آیـا محــاکم ملــی و نهادهــای دولتــی در افـــغانســـتان وجـــود دارند کـه (محافظـت و جـــبران خـــساره مـؤثر بـه شـخص) را انجام دهند؟
- آنها کدام اند؟
- آیا کمیسیون مستقل حقـوق بشـر مـی توانـد یک جبران خساره موثر را فراهم نماید؟

میثاق بـین المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی

میثـاق بـین المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی در ۳ جنوری ۱۹۷٦ نافذ گردید.

ماده ۳ بیان میدارد که کشورهای تصـویب کننـده کنوانسیون متعهد میشوند که بـرای مـردان و زنـان حقوق مساوی مسـتفید گردیـدن از تمـام حقـوق اقتصادی، اجتماعی و کلتوری کـه در کنوانسـیون بیان گردیـده بشـمول دیگـر حقـوق، حـق کـار و داشتن مزد مساوی در حالت کـار مسـاوی، ایجـاد اتحادیـه تجـارتی و رهبـری اعتصـابات قـانونی، مصـؤنیت اجتمـاعی و بیمـه، محافظـت و معاونـت خـانواده در مطابقـت بـا حقـوق اسـتاندرد مناسـب زندگی بشمول غـذا، لبـاس و خانـه مناسـب؛ حـق صحت روحی و جسمی در مطابقـت بـا بلنـدترین اسـتاندرد، حـق تعلـیم و حـق سـهیم گردیـدن در زندگی کلتوری و استفاده از پیشرفت های علمـی را تضمین نمایند.

میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

میثاق بـین المللـی حقـوق مـدنی و سیاسـی در ۲۳ مارچ ۱۹۷٦ نافذ گردید.

درحالی که ایـن میثـاق شـامل بسـیاری از حقـوق مـــدنی و سیاســـی کـــه در دیگـــر میثاقهـــا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم ځېړل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنګه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مګر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

٦ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء ځېړي او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

- د اعدام حکم کېداي شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنۍ پرېکړې څخه وروسته پلي شي.
- په اعدام محکموم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.
- د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ۱۸ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې ښځې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

- هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.
- هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدوده کې محاکمه یا خوشې

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یاداوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

ماده ٦:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

- حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.
- هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.
- حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ۱۸ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

- هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستیگری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.
- هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدوده زمانی موجه محاکمه شده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل شي.

- تــوليزه قــاعــــده بايــــد دا نــه وي چــې محاکمې ته منتــظر دي د پوليسو پـه توقيـف کې وي.
- هر څوک چې د نيول کېدو يا توقيف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي بايـد وکولای شي د محکمې په وړانـدې د قضـايي غور څخه بـرخمن کـړل شـي ترڅـو محکمـه وکولای شي د ځنډ پرته د توقيـف د قانونيـت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صـورت کـې چې توقيـف غيـر قـانوني وي، توقيـف شـوی شخص بايد خوشې کړل شي.
- هر څوک چې د غيـر قـانوني نيـول کېـدو يـا توقيف قرباني شي بايد د تاوان د جبـران لپـاره د رعايت وړ حق ولري.

۱۰ ماده،

په خپله يوه برخه کـې بيـانوي چـې توقيـف شـوي تورن اشخاص بايد د محکومـو کسـانو څخـه جـلا کړل شي، او توقيف شوي نوي ځوانان بايد د بالغو اشخاصـو څخـه جـلا وسـاتل شـي او ژر تـر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

۱٤ ماده،

د جنايت په ارتکاب د تورنو اشخاصـو پـر حقوقـو غور کوي، په خپله يوه برخه کې بيانوي چې تورن شخص بايد د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

- د منصــفانه او علنــي دعــوي اســتماع (د هغــه مواردو پرته چې غير علني محاکمه د قانون او تر ځانګړو شرايطو لانـدې مجاز وي) د يـوې ځـانګړې، باصـلاحيته، خپلـواکې او بـې پـرې محکمې لخـوا چـې د قـانون لـه مخـې جـوړه

رها گردد.

- قاعده کلی نباید این باشد کـه اشخاصـی کـه منتظر محـــاکمه هستند در توقیـف پـولیس قرار گیرند.
- هــر شـــخصی کــه بواســطه دســتگیری یــا بــــازداشت از آزادی محــــروم شــده باشــد بــایــد بتوانــد در برابــر یــک محکمــه از رسیـــدگی قضــایی مســـتفید گــردد تــا محکمه بدون تأخـــیر در مـورد قـــانونیت بازداشـت تصـمیم بگیـرد، و در صـورتی کـه بازداشـــت غیـــرقـــانـــونی باشـد، وی را رها سازد.
- هر شخصی که قربانی دستگیری یا بازداشـت غیرقانونی بوده است بایـد حـق قابـل رعایـت برای جبران خساره داشته باشد.

ماده ۱۰ ،

در بخشی از خود بیان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده بایـد از اشـخاص محکـوم علیحـده گردند، و نوجوانان بازداشت شده باید از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چـه زودتـر جهـت محاکمه حاضر گردد.

ماده ١٤،

به حقوق اشخاص مـتهم بـه ارتکـاب جنایـت مـی پـردازد، در بخشـی از خـود، بیـان مـی دارد کـه شخص متهم باید از حقوق ذیل مستفید باشد.

- استماع دعوی منصـفانه و علنـی (بـه اسـتثنائی مواردی که محاکمه غیرعلنی توسط قـانون و تحـت شـرایط خـاص اجـازه داده میشـود) توسط یک محکمـه اختصاصـی باصـلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وي.

- بېګناه ګڼل کېدل تر هغه وختـه چـې د قـانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.
- د وارده اتهام د ماهيـت او علـت څخـه ژر تـر ژره د متهم خبرول په جزئياتو او پـه هغـه ژبـه چې نوموړی پرې وپوهيږي.
- د دفاعيې د چمتو کولو او د هغه مدافع وکيـل سره چې د تورن په ټاکنه وي، د اړيکو لپاره د کافي وخت او امکاناتو درلودل .
- د غير موجه وقفې پرته محاکمه کېدل.
- حاضـرېدل او خپلـه د مـتهم لخـوا دفـاع يـا د منتخب مدافع وکيل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتيـا تـر لاسـه کـول او د بېـوزلۍ پـه صورت کې پـه وړيـا توګـه د لګښـت پرتـه د مدافع وکيل موندل.
- د مقابـل لـوري د شـهودو اسـتنطاق، د شـهود احضـار، او محکمـې تـه د مغـايرو شـهودو راغوښتل.
- د اړتيا په وخت کې د يـوه ژبـاړونکي د وړيـا مرستې څخه برخمنتيا
- پر ځان د شهادت يا پـر ګنـاه اقـرار تـه نـه اړ ايستل کېدل.
- د يوې لوړې محکمې لخوا د قانون سره سم د محکوميت بيا کتنه.
- د هغـه محکوميـت لـه کبلـه د اوښـتي تـاوان جبران ، چې د قضايي تېروتنو له کبله وي.
- د عين جرم لپاره د نوې محاکمې منع

شده باشد.

- بيگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.
- آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهيت و علت اتهام وارده با جزئيات و به زبانی کـه وی آن را بفهمد.
- داشـتن زمـان و امکانـات کـافی بـرای آمـاده سازی دفاعيه و ارتباط با وکيل مدافع کـه بـه انتخاب شخص متهم باشد.
- محاکمه شدن بدون وقفه غير موجه.
- حاضـــر شـــدن و دفـــاع از سـوی خـود مـتهم يـا از طـــريق وکيـل مـدافع منتخـب، آگـاهی يـافتن در مـورد ايـن حقـوق، و در صـــورت تنگـــدستی دريـــافت وکيـل بدون هزينه.
- استـــنطاق شـــهود طـرف مقابـل، احضـار شـــهود، و فـــراخـــوانـــدن شـهود مغـاير در محکمه
- در صـــورت نيـاز، برخـــورداری رايگـــان از معاونت يک ترجمان
- مجبور نشدن به شهادت عليه خود يا اقرار بـه گناه.
- بازبينی محکوميت توسط يک محکمه فوقانی بر طبق قانون.
- جبران خساره به خاطر محکوميتی کـه ناشـی از اشتباهات قضايی باشد.
- منع محاکمه مجدد برای عين جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

V. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونيزې موخې- ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولـت د اجرائيـه او مقننـه څـواک لخـوا د قدرت څخه د ناوړه ګټې اخيسـتنې د کنټرول د وسيلې په توګه د قضائيه ځواک د خپلواکۍ د ارزښت بيان
- د اجرائيـوي شـعبې د اقـداماتو څخـه قضـايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د موضوعه قوانينو د قضايي بيـاکتنې د مفهـوم تشريح
- د قضايي بياکتنې د اصولو شرح

(الف). سريزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معيين شويو اساسي بشـري حقوقـو، او څـو هغـه ميثـاقونو او نړيوالوکنوانسـيونو څېړلـو تـه ځـانګړي کـړي چـې د افغانسـتان لخـوا تيويـب شويدي.

مونږ همدارنګه پـه افغـان دولـت کـې د جمهـوري سيستم په اړه چې د دريو جلا مګر مساوي برخـو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱۶ مادې څخه پوهيږو چې قضائيه ځواک د دولت يو خپلواک ارګان دی چې مشـري يـې د سـترې محکمـې لخـوا کيـږي. مګـر د قضـايي خپلواکۍ معني څه ده، او د هغه اساسي حقوقـو پـه دفاع کې چې د افغانسـتان د خلکـو لپـاره تضـمين شويدي، د هغه رول څه دی؟

V. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بيـــــان اهميـت اســـتقلال قـــوه قضـائيه بعنـوان وســـيله کنـــترول علـــيه سـوء اســـتفاده از قـــدرت توسـط قـوا اجرائيـه و مقننه دولت
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی از اقدامات شعبه اجرائيوی
- تـــشريح مفهـوم بـازبينی قضـائی قـوانين موضوعه
- شرح اصول بازبينی قضائی

(الف). مقدمه

مـا اکنـون چنـدين سـاعات درسـی را بـه بررسـی حقوق اساسی بشری معيين شده در قـانون اساسـی افغانسـتان و چنـدين ميثاقهـا و کنوانسـيونهای بـين المللی که از سوی افغانستان مـورد تصـويب قـرار گرفته اند پرداخته ايم.

ما همچنين در مورد سيسـتم جمهـوری در دولـت افغانسـتان، کـه متشـکل از سـه شـعبه مجـزا ولـی مساوی می باشـد، بـه بحـث گسـترده پـرداختيم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار داديم.

ما از ماده ۱۱۶ مـی فهمـيم کـه قـوه قضـائيه يـک ارگـان مستقل از دولـت اسـت کـه توسـط سـتره محکمـه رهبـری مـی گـردد. امـا معنـای اسـتقلال قضـائی چيسـت، و نقـش آن در دفـاع از حقـوق اساسی بشری کـه بـرای مـردم افغانسـتان ضـمانت شده است چيست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زمونږ پاملرنه ځانته جلبوي.

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب) . قضايي خپلواکي

مونږ وکتل چې د ۱۱٦ مادې سره سم قضائيه ځواک په افغانستان کې د دولت يو خپلواک ارګان دي، چې د دولت د نورو رکنونو څخه ګوښه مګر د اجــرائيه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

(ب). استقلال قضائی

مـا مشـاهـده کـردیم که برطبق ماده ۱۱٦، قـوه قضائـیه در افغـانسـتان یـک ارگـان مستـقل از دولـت اسـت، کـه مجـزا ولـی مساوی با شـعبات اجـرائـیوی و مقننه دولـت می باشد.

ســتره محکمه یو وزارت، یـو ریاست، یا یو دفتر ندی.

ستره محکمه یک وزارتخانه، یک ریاست، یا یک دفتر نیست.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضايي سکتور)) نوميږي، يوه برخه نده.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" نامیده میشود، نمی باشد.

داسې يو ليد د خپلواکه قضائيه ځواک ماهيت له ګواښ سره مخ کوي.

چنین دید، ماهیت یک قوه قضائیه مستقل را مورد تهدید قرار می دهد.

مـونږ داسې وليدل چې د قضـائيه ځـواک د خپلــواکی ارزښت پـه نړيـواله کچه پېژندل شوی دی.

ما همچنین مشاهده کردیم که اهمیت استقلال قوه قضائیه در سطح بین المللی مورد شناسایی قرار گرفته است.

دا ازرښـت پـدې اصـل ولاړ دی چـې قضـائيه ځــواک بايـد د دولـت د مقننـه او اجرائيـه ځــواک پـر اقـداماتو خپلـواک او آزاد کنتـرول ولري.

این اهمیت بـر مبنـای ایـن اصـل اساسـی کـه قـوه قضـائیه بایـد کنتـرول مسـتقل و آزاد را بـالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائیه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). قضايي مرور

د يوه خپلواک قضائيه ځواک اصل د يوه نوي او مخ پر ودې جمهوريت لپاره چې د لسيزو جنګ ځګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

(ج). مرور قضائی

اصل یک قوه قضائیه مستقل خصوصاً بـرای یـک جمهـوری جوان و درحال انکشاف کـه پـس از دهه ها آشفتگی ایجاد شده است، مهم می باشد.

د يـوه جمــهوريت پـه بڼـه د افغانسـتان بقـاء پـه اساسـي قــانــون کـې د اساسي حقوقو د دفاع لپــاره د دولـت د درې ګونـو ځواکونـو لـه وړتيـا سره تړلې ده.

بقای افغانستان بعنوان یک جمهوری به توانایی هر سـه شـعبه دولـت جهـت دفـاع از حقـوق اساسـی مطـرح شـده در قـانون اساسـی بسـتگی خواهـد داشت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارلمان قوانین تصویبوي. ولسمشر د کورنیو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوي څارنوالۍ له لارې قوانین تطبیقوي.

د دغه اساسي حقوقو په اړه د قضائیه څواک ونډه څه ده؟

په بله وینا د دغه حقوقو د خوندیتوب د تضمین وروستنی مسئولیت د چا په غاړه دی؟

د بحث لپاره فرضي سناریو

راځئ چې دوه فرضي قضیې تر بررسی لاندې ونیسو.

لمړی سناریو:

- راځئ فرض کړو چې پارلمان یو قانون تصویبوي او ولسمشر هغه توشیح کوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان یا د ولسمشرۍ د ماڼۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زیاتو کسانو راغونډېدل د دولت د یوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غیر قانوني اعتراض ګڼل کېږي او جرم ګڼل کېږي.
  - o آیا ددې قانون په باره کې کومه ستونزه شته؟ (۳٦ ماده)
  - o آیا یو علاقمند ښاري کولای شي له دغه قانون سره په یوه اعتراض کې د ګډون نه مخکې چلینج وکړي؟
  - o که ستره محکمه دغه قضیه وڅېړي او پرېکړه وکړي چې دغه قانون د اساسي قانون سره په ټکر کې دی ځکه د سوله ایزو غونډو او اعتراضونو حق چې د ۳٦

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

سناریوهای فرضی برای بحث

بیایید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

سناریوی اول:

- بیایید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شدهٔ دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.
  - o آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳٦)
  - o آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟
  - o اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـادې پـه بنســـټ يـو اساسـي حـق دی، نقض کېږي.

۳۶ است یک حق اساسی اسـت ، نقـض میگردد.

- o سـتره محکمـه پـدې اړه کـوم صـلاحيت لري؟

- o سـتره محکمـه در ایـن مـورد از چـه صلاحیت برخوردار است؟

- o آيا ستره محکمه کولای شي دغـه قـانون باطل يـا غيـر قابـل الاجـراء اعـلان کـړي (کنټرول او توازن) که يوازې مسئله د ۵۱ مـادې سـره سـم ښـاري تـه د تـاوان پـه ورکړې حل او فصل کوي؟

- o آیا ستره محکمه می تواند ایـن قـانون را باطل و غیرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعـادل) یـا صـرف مسـئله را بـا دادن جبران خساره بـه یـک شـهروند برطبـق ماده ۵۱ حل و فصل نماید؟

- آيـا پارلمـان يـا ولسمشـر د سـترې محکمـې پرېکړه مني؟
- پـــارلـــمان او ولســـــمشر تـه کـومې لارې شته؟
- آيــــا اوضــاع بــه متفاوتــه نــه وي چــې د ولسمـــــشرۍ د مـــــانۍ څخـه بهـر د ۵۰ تنـو څخــه د زيــاتو خلکــو د يــوې مظـــاهرې جوړوونکي ونيول شي، او د تيت کېدو د امـر د نه منلو له کبله د پوليسو لخوا په جـرم مـتهم کړل شي؟

- آیا پارلمـان و رئیس جمهـور تصـمیم سـتره محکمه را خواهند پذیرفت؟
- پارلمان و رئیس جمهـور چـه انتخـاب هـایی خواهند داشت؟
- آیا اوضـاع متفـاوت نخواهـد بـود اگـر یـک سـازمان دهنـده مظـاهره درخـارج از قصـر ریاسـت جمهـوری دسـتگیر شـود و در یـک گردهمایی بیش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی ازامـر **پراگنـده شـدن** ازسـوی پـولیس مـتهم بجرم گردد؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قـانون پـه صراحت سره ندي بيان کړي چې آيا ستره محکمه صلاحيت لري چې هغه قانون چې پـه سـمه توګـه تصويب شويدي، پدې بنسټ چې د اساسـي قـانون سره په ټکر کې ديي، باطل کړي.

لکه څرنګه چې پوهيږو تر ټولـو نـږدې حکـم ۱۲۱ ماده ده چې بيانوي ((د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو او نړيوالو ميثاقونو د سمون څېړنه د اساسـي قـانون سـره او د حکومـت يـا محکمـو پـه غوښتنه د هغوي تفسير د احکام د قوانينو سـره سـم

مباحثه:

این سـوالات مشـکل انـد، زیـرا قـانون اساسـی بـه صراحت بیان نکرده است کـه آیـا سـتره محکمـه صلاحیت دارد تا قـانونی را کـه بـه طـور درسـت تصـویب شـده اسـت، برمبنـای ایـن کـه مغـایر بـا احکام قانون اساسی است باطل کند.

طوریکه می دانیم نزدیک ترین حکـم، مـاده ۱۲۱ است، که ، بیان می کند " بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الـدول و میثـاق هـای بین المللی با قانون اساسی و تفسـیر آنهـا براسـاس تقاضای حکومت و یا محـاکم، مطـابق بـه احکـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سترې محکمې صلاحيت دی)).

قانون از صلاحیت ستره محکمه میباشد ″.

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معني لري؟

عبارت ″به تقاضای محاکم″ به چه معنی است؟

آيا په هغه فرضي سناريو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصويب شوي قانون مغايرت کېداي شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا سترې محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

آیا در سناریو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغایرت قانون تصویب شده با قانون اساسی، میتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گیرد؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناريو کې د نظر وړ قانون، په ځرګنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولاي د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبيق مخه ونيسي، آيا ستره محکمه کولاي شي د اساسي قانون سره د مغايرو قوانينو د مخنيوي په اړه پر مقننه ځواک اغېزناک کنټرول ولري؟

اگر همه ما موافقت داشته باشیم که قانون مورد نظر در سناریوفرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، دراین حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خویش مانع تطبیق این قانون گردد، آیا ستره محکمه می تواند ازداشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانین مغایر باقانون اساسی مستفید باشد؟

په بله وينا، آيا محکمه کولاي شي مخکينو عطف وړ دوه ډوله زيانونو د کموالي حکم وکړي- (د مخکينيو زيانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحيت) ؟

به عبارت دیگر، آیا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضررقابل عطف به ماسبق حکم نماید – (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آینده (صلاحیت اعمال حق در آینده)؟

پدې سناريو کې آيا هغه شخص چې يوه مظاهره يې جوړه کړېده کولاي شي محکمې ته لاړ شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، يا داچې مظاهره کوونکي خلک ونيول شي او د بحث وړ قانون د جنايي قضاياوو د يوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

در این سناریو، آیا شخصی که سازماندهنده یک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آینده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجودیت قانون بحث شده، انجام گیرد، یا اینکه مردم مظاهره کننده، دستگیر شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضایای جنایی خود به چالش کشند؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

بیایید این سوال را به چند بخش تقسیم کنیم:

- آيا يو څوک کولاي شي د دولت په وړاندې

- آیا یک شخص می تواند یک دعوی را علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوي پيل کړي؟

- ۱۲۰ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې ستره محکمه بايد د هغه دعواګانو په اړه چې دولت پکې مدعي عليه دی، غور وکړي.
- آيا ۱۲۰ ماده د يوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟
- پدې سناريو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟
- که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغاير او غير قابل الاجراء اعلان کړي، آيا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.
- ۷۵ ماده ۱ پره ګراف بيانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانينو حکمونه او د محکمو وروستنۍ پرېکړې پلې کړي.
- آيا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟

آيا نتيجه به توپير ولري که چېرې د يوه موضوعه قانون په ځاي د مظاهرې ممانعت ، د کورنيو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې يوې مقررې څخه سرچينه اخيستې وي؟

- د ۷٦ مادې په بنسټ دولت کولاي شي د کړنلارې د اساسي کرښو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصويب کړي چې د هيڅ يوه تصويب شوي قانون له متن يا روحيې سره مغاير نه وي.
- آيا دا پدې معني نده چې همدارنګه دغه شان

دولت آغاز نماید؟

- ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بیان می دارد که ستره محکمه باید به دعاوی که دولت در آنها مدعی علیه است، رسیدگی نماید.
- آیا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی علیه حکومت به یک شخص کافی است؟
- در این سناریو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟
- اگر ستره محکمه آن قانون را مغایر با قانون اساسی و غیرقابل تطبیق اعلان نماید، آیا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟
- ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بیان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، دیگر قوانین، و تصمیم نهایی محاکم را تعمیل نماید.
- آیا این ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟

آیا نتیجه متفاوت خواهد بود اگر به جای یک قانون موضوعه، ممانعت علیه مظاهره از یک مقرره ایجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد ؟

- برطبق ماده ۷٦، دولت می تواند مقرره هایی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصویب نماید که مغایر با متن یا روحیه هیچ یک از قوانین تصویب شده نباشد.
- آیا این بدان معنی نیست که همچنان چنین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررې نشي کېداي چې د اساسي قانون مغايرې وي؟

مقـرره هـا نميتواننـد مغـاير بـا قـانون اساسـی باشند؟

- د مظاهرې جوړوونکی د چا په وړاندې دعوي کوي؟

- سازماندهنده مظاهره برعليـه چـه کسـی اقامـه دعوی خواهد کرد؟

- آيا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحيت لري چې اعلان کړي چې دغه مقرره د اساسي قانون سره مغايره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررو ته اشاره نده کړې.

- آيا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صـلاحيت دارد اعلان نمايد که اين مقرره مغاير با قانون اساسی است علی رغـم اينکـه مـاده ۱۲۱ بـه مقرره ها اشاره نکرده است؟

مختلف کنوانسيونونه او ميثاقونه چې مو لنډه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاييدوي چې يو حق د هغه د نقض له کبله د زيان د جبران څخه پرته غير واقعي حق دی يا داسې يو حق دی چې کم ارزښت لري.

کنوانسيونها و ميثاقهـايی متعـددی کـه مـا بـه آنهـا نظرانداختيم، اين اصل اساسی را تأييد ميدارند که يک حق بدون جبران خساره به خـاطر نقـض آن، حق غيرواقعی بوده و يا حقيست کـه دارای ارزش کم ميباشد.

آيا يو څوک تصور کولاي شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت کېداي شي د زيان د يوه مناسب جبران باعث شي؟

آيـا کسـی ميتوانـد تصـور کنـد کـه شـکايت بـه کميسيون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث يک جبران خساره مناسب گردد؟

<u>دوهمه سناريو:</u>

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچينو د کمښت له کبله د بېوزله متهمينو لپاره دولت نشي کولاي چې په محکمه کې د هغوی د استازيتوب لپاره مدافع وکيل چمتو کړي، او دوي د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته لېږل کيږي.

<u>سناريوی دوم:</u>

بياييد تصور کنيم به خـاطر کمبـود منـابع دولتـی، برای متهمين بی بضـاعت، دولـت نميتوانـد وکيـل مدافع جهت نمايندگی از ايشان در محکمه فراهم نمايد، و آنها توسط محکمه محکوم گرديده و به محبس فرستاده می شوند.

- ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟

- مشکل در اينجا چيست (ماده ۳۱)؟

- محکوم شخص څه کولاي شي (د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت؛ د استيناف غوښتنه)؟

- شخص محکوم چه ميتواند بکند (شـکايت بـه کميسـيون مسـتقل حقـوق بشـر؛ درخواست استيناف)؟

- راځئ فـرض کـړو چې يـاده شـوې قضيه بلآخره د سترې محکمې په فيصـله پـاي تـه رسيږي او ستره محکمه پرېکړه کـوي چې

- بياييـد تصـور کنـيم کـه قضـيه مـذکور سـرانـجام بـه فيصـله سـتره محکمـه خاتمه مـی يابـد و سـتره محکمـه تصـميم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم باید لغو شي، ځکه متهم د مدافع وکیل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شویدی.

- آیا د ستري محکمې پرېکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کېږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبیقېږي چې تمیز طلب وي؟
- آیـا دلته د قضـایي سلـوك تیوري شـته؟
- آیا دغه محکمه کولای شي عدلیه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمینو لپاره مدافع وکیل پیدا کړي.
- ولې؟ ولې نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه کولای شي اجرائیه څواك ته امر وکړي چې یو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکومیت غیر قانوني دی؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکومیت لغو کړي او قضیه د یوې نوې محاکمې لپاره ابتدائیه محکمې ته وراندې کړي؟

او پدې حالت کې آیا ابتدائیه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقیف د پوښتنې په اړه څېړنه وکړي؟

او په بل مورد کې هغه محبوسین چې د یوه محکوم شخص په موقف کې استیناف غوښتونکي شویدي، حالت به یې څرنګه وي؟

آیا ستره محکمه کولای شي داسې پرېکړه وکړي

میگیرد که حکـم باید لغو گـردد، زیـرا مـتهم از حـق اساسـی خـود جهـت برخـورداری از وکیـل، محـروم گردیـده است.

- آیا تصمیم ستره محکمـه در مـورد دیگـر اشخاص داخل محبس نیز تطبیـق میگـردد یا صرف در مورد متهمـی تطبیـق میگـردد که تمیز طلب گردیده است؟
- آیا در اینجا تیـوری رویـه قضـایی وجـود دارد؟
- آیا این محکمه می تواند به وزارت عدلیـه دستور دهـد کـه در آینـده بـرای متهمـین وکیل مدافع فراهم نماید؟
- چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه می تواند به قـوه اجرائیـه دسـتور دهـد کـه یـک محبـوس را آزاد کنـد، زیـرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می توانـد محکومیـت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یـک محاکمه جدید محول نماید؟

و در این حالـت، آیـا محکمـه ابتدائیـه مـی توانـد سـوال توقیف قبل از محاکمـه را مـورد بررسـی قرار دهد؟

در مـورد دیگـر محبوسـینی کـه دقیقـاً در موقـف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارنـد، حالـت چه گونه خواهد بود؟

آیـا سـتره محکمـه مـی توانـد تصـمیمی را اتخاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ټولو هغه محبوسینو په اړه د تطبیق وړ وي چې په ورته شرایطو کې دي، یا داچې هر محبوس شخص باید په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارند، گردد یا اینکه هر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کومه لاره منطقي ده؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

د دغه نوې سناریو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شویدي، چې په لومړۍ سناریو کې ندي وړاندې شوي؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سناریو مطرح شده اند، که در سناریوی اول ارائه نه گردیده بودند؟

آیا ستره محکمه کولاي شي عدلیې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکیلانو لپاره پیسې ورکړي؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پیروۍ او د بېوزلو متهمینو لپاره د مدافع وکیلانو د موندلو لپاره دولت او عدلیې وزارت د اړ ایستلو په برخه کې کوم کار کولاي شي؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می تواند جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت برای پیروی از قانون اساسی و فراهم آوری وکلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

د دغه سناریو موخه ددې ټکي القا ده چې په اساسي قانون کې د مطرح شویو اساسي حقوقو د احقاق وروستنی مسئولیت د قضائیه څواک په غاړه دی.

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین احقاق حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بر دوش قوه قضائیه می باشد.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library